РЕКАТ.

ПРЕМУДРОСТИ

ІИСУСА СЫНА СИРАХОВА

на якутскомъ языкѣ.

Р/ЯК 36436

Изданіе Православнаго Миссіонерскаго Общества.

КАЗАНЬ.
Типо-литографія Императорскаго Университета.
1900.

Отъ Переводческой Коммиссіи Православнаго Миссіонерскаго Общества печатать разрѣшается. Казань, 18 января 1899 года.

Предсѣдатель Коммиссіи проф. Казанской Духовной Академіи
М. Машановъ.

Посвящается Преосвященнѣйшему Мелетію, Епископу Якутскому и Вилюйскому (нынѣ Рязанскому и Зарайскому)

переводчикомъ протоіереемъ Димитріаномъ Поповымъ.

Ытык-Кўöл.

СИРАХ УОЛУН ІИСУС МӮДРАСТАН МӮДРАСЫН КІНІГӒТӒ.

Глава 1. Мӯдрастан мӯдрас ӓрӓ барыта—Айы Тойонтон буолар, Кініні да кытта ӱйӓ тухҕары бāр бӯолар. 2. Байагаллар кумахтарын, самыр тамахтарын, бараммат ӱйӓ кӱннӓрін кім кыайан āгыагай? 3. Халлāн ӱрдӱгӱн, сір кӓтітін, тӱгӓгӓ суох сірі мӯдрастан да мӯдрасы кім кыайан тӧбӱн тасāрыагай? 4. Барытāгар урут Мӯдрастан Мӯдрас тахсан кӓйбітӓ, мӯдрастан да мӯдрасы ӧйдӱр ӱйӓттӓн буолар. 5. Мӯдрастан мӯдрас сӯрӱгӱрӓн тахсара Барыттан Ӱсāгі Айы Таңара āппіт тыла буолар, баран да ісӓрӓ кініӓнӓ ӱйӓлāх кӓріӓстӓр. 6. Мӯдрастан мӯдрас тӧрдӧ кіміӓхӓ арыллыбытай? кіні сатабылын кім білбітӓ бāрай? 7. Соготох, мӯдрастан мӯдрастāх, сӱрдāх кутталлāх, Байатін біӓріӓстолун ӱрдӱгӓр Олорӧччу Айы Тойон бāр. 8. Кіні кініні (мӯдрасы) тасāрбыта, кініні кӧрбӱтӓ, кінініыйӓсын, нāбыта. 9. Байатін бары оңорӯларын ӱрдӱлӓрігӓр, кініні тогон біӓрбітӓ. 10. Бары хамныр—харамай ӱрдӱ-

гäр, Байäтä біäріäх санāтынан тогон біäрбітä, туспа ордук кініні таптāччылары Кініттäн тісіннäрбітä, 11. Айы̄ Тойонтон куттанар, діäн, ўöтўк ўтўöнäн āтырар, мāнылланар, кöрўлўр, ўöрäр да баранар усуга буолар. 12. Айы̄ Тойонтон куттанар сўрäгі міннітіäгä, кöрўлўр ўöрäрі усуннук да ўйäлäнäрі біäріäтä. 13. Айы̄ Тойонтон куттанāччыкка хойуккутугар ўтўö буолуога, öлöрўн сагына кіні алгы̄с ылыага. Айы̄ Тойонтон куттанар, діäн, Айы̄ Тойонтон бäлäх (буолар) таптȳр да, діäн суолларыгар туруорар. 14. Айы̄ Тойонтон куттанар, діäн, ўтўöлāх мўдрастан мўдрас буолар, кіміäхä кіні ўтўö кöҥўллäнäр, онуоха бäйäтä сöбўлўрўнäн кініні ўллäрäр. 15. Мўдрастан-мўдрас-баса Айы̄ Таҥараттан куттанар, діäн, буолар, ітäгäйäрдāхтäрі кытта кіні іскä біргä ўöскўр. Кісілäр ортолоругар кіні ўйāлāх тöрўтў бäйäтігäр кытāтыннарда, хойут кінілäр оголоругар кінілäргä ітäгäйäн кінілäргä бäйäтін туттāрыага, 16, Мўдрастан-мўдрас туолўта Айы̄ Тойонтон куттанар, діäн, (буолар), кіні бäйäтін отонпоруттан кінілäрі ісäрдäр. 17. Кінілäр діäлäріін бўтўннў бары багарбыттарынан толоруога, кінілäр да хоспохторун Бäйäтін ўтўöлäрінäн (толоруога). 18. Мўдрастан-мўдрас бастыҥата Айы̄ Тойонтон куттанар, діäн, буолар, бу куттанар, діäн, äйäні ыалдыбаты ўöдўтäр: бу іккіäн Айы̄ Таҥара бäлäхтäрä буолаллар, Кіні (Таҥара) Кініні таптāччылар ўöтўк ўтўöтўк āтырдыллалларын таргатар. 19. Кіні кініні (мўдрасы) кöрбўтä, ыйāсыннāбыта, білäр діäні кöрсўöтўк да білäрі, тутāччылары, самы̄р курдук тогон біäрдä мўдрастāхтар āттарын ўрдäттä. 20. Мўдрастан-мўдрас тöрдö Айы̄

Тоіонтон куттанар, діäн (буолар), онтон кіні (мÿдрас) лабāлара усун ÿйäлäнäр діäн, буолаллар. 21. Айы Тойонтон куттанар, діäн, айыылары кіäр батар, куттала суох буолāччы буоллагына кыайан быысаны суога. 22. Кырдыга суох уор кыайан көннөрÿллÿö суога, уор кісі ісігäр хамнāн äрä кäлäрä кісі охтута буолар. 23. Тулуйāччы кäм кäлiäгäр діäрі тохтотуллар, хойуккутугар көрÿлÿрÿнäн маййаланар. 24. Кäм кäлiäгäр діäрі кіні бäйäтін тылларын кістiäгä, ітäгäйäччілäр айахтара кіні көрсÿöтÿн кäпсiäхтäрä. 25. Мÿдрастан-мÿдрас бäйä бäр ісіттäрігäр өй ÿгäлäрä бāллар, айыылāх (кісі) Айы Тойонтон куттанары абāсы көрөр. 26. Мÿдрастан—мÿдраска багарар буоллаххына, кäрiäстäрі харыстā, ону да (мÿдрастан-мÿдрасы) Айы Тойон äйiäхä біäрiäгä. 27. Мÿдрастан-мÿдрас білäр діäн, Айы Тойон іннігäр куттанар діäн буолар, Кіпiäхä да ÿтÿöтÿк сөбÿлäтäр діäн, ітäгäйäр чычāсырар да діäн, буолар. 28. Айы Тойон іннігäр куттанаргар ітäгäс ітäгäйäрдāх буолума, іккі аҥылламмыт сÿрäхтāх Кіпiäхä чугасāн кäлімä. 29. Атыттар айахтарын іннілäрігäр ілін кäлін сырай буолума, бäйäҥ айаххар өйгÿн ÿр. 30. Охтоҥҥук, сāты-сÿту бäйäҥ дÿсагар агалыммыаҥ ісін бäйäгін ÿрдäтä санāма ілі сÿрäххіттäн Айы Тойонтон куттанарга чугасāн кäлбäтāгіҥ ісін, сÿрäгіҥ да äйiäнä алгыныгар тулбутун ісін, Айы Тойон äн кістäлäҥнäргін арыйыга äбāт муйнах да ортотугар äйігін намтатыага äбāт.

Глава 2. Уолум мiäнä! Айы Тойон Таҥарага

ӯлӓлі-хамны̄ учугаса̄н кӓллӓххінӓ, дӯсагын ӓн̆іӓнін холонулларга ба̄лӓмна̄: 2. Сӯраххін кӧннӧр, кыта̄нах буол, бій́сісі да кӓмігӓр хӓныҥ хамнӓбатын. 3. Кініӓхӓ сыста-тӯс, хойуккутугар ӓн улāтан кӓліӓҥ тусугар кініттӓн тӓйімӓ. 4. Барытын, туох охсулла тӯсӓр ӓн̆іӓхӓ, багала̄хтык ылан-іс, намта̄быккар ӧр тулуйардах буол. 5. Кысыл кӧмӱс уокка холонуллар ӓба̄т, Айы̄ Таҥара сӧбӱлӱр кісілӓрӓ намты̄р діӓн кысатыгар холонуллаллар ӓба̄т. 6. Кініӓхӓ ітӓгӓй Кіні да ӓн̆ігін хаххалыага, оҥорор суолларгын кӧннӧр ӓрӓн да Кініӓхӓ. 7. Айы̄ Тойонтон куттана̄ччылар! Кініттӓн асынны̄та, кӱтӱҥ охтумуоххут тусугар· Кініттӓн іҥнӓстімӓҥ 8. Айы̄ Тойонтон куттана̄ччылар! ітӓгӓйіҥ Кініӓхӓ, маӈнагыт ӓсіӓнӓ сӱтӱӧ суӧга, 9. Айы̄ Тойонтон куттана̄ччылар! ӱтӱӧгӓ ӱйӓлӓ̄х ӱӧрӱгӓ, асынны̄ларга ӓрӓніҥ. 10. Былыргы (кісілӓр) тӧрӱттӓрін, кӧрӱҥ: Айы̄ Тойоҥҥо ітӓгӓйбіттӓртӓн кім са̄тырдыллыбыта ба̄рый? бітӓр Кіні кутталын ісігӓр сылдыбыттартан кім кӓбісіллібітӓй, бітӓр кім Кініні ыгырбытыгар Кіні кӧйгӧрӱнпӱтӓй кініні? 11. Айы̄ Тойон ӱӧс ыарымсах, асыныгас буолар айы̄лары да хӓллартыр, сапӓргы̄р сӱтӓр да кӓмгӓ быcы̄р ӓба̄т. 12. Куттагас сӱрӓхтӓргӓ, босхо барбыт ілілӓргӓ, іккі суолунан сылдар айы̄ла̄хха айдархай! 13. Мӧйтӧбӱт сӱрӓххӓ, кіні ітӓгӓйбӓтін іннігӓр айдархай, ол ісін кіні хаххаланыллыа сӱога! 14. Тулуйары сӱтӓрбіттӓргӓ айдархай ӓсіӓхӓ, Айы̄ Тойон бійсістӓгінӓ ӓсігі тугу гынынахыт ба̄рай? 15. Айы̄ Тойонтон куттана̄ччылар Кіні ӓтӓр тылларыгар ітӓгӓйбӓт буолуохтара суога, Кініні да тап-

та̄ччылар Кіні суоллары харыстыахтара. 16. Айы̄ Тойонтон куттана̄ччылар Кіні ӱтӱö кöҥӱлläнäрін була саты̄р буолуохтара, Кініні таптāччылар ыйа̄хтан тотуохтара. 17. Таҥара улаханын быcы̄тынан асынӥта да Кініäна оннук улахан буоларыттан, кісілäр ілі̄ларігäр кі̄рімнä. Айы̄ Тойон ілі̄ларігäр кіріäгіҥ, ді—ді. 18. Айы̄ Тойонтон куттана̄ччылар бäйäлäрін сӱ̄рäхтäрін бäлäмніäхтäрä, бäйäлäрін да дӱ̄салары Кіні іннігäр сымнатыахтара.

Глава 3. Оголор! мі̄гін, агагытыҥ, істіҥ, бы̄сапыах курдук сыры̄ны сылы̄ҥ: 2. Айы̄ Тойон аганы оголор ӱрдӱ̄лäрінäн ӱрдäппітä ійä да ҥӱ̄лӱн уолаттар ӱрдӱ̄лäрінäн кыта̄тыннарбыта 3. Аганы ытыкта̄ччы айы̄лартан ыра̄станыага. 4. Бäйäтін да ійäтін ытыгылāн-ма̄нылāччы бäйы булуна̄ччы курдук (буолуога). 5. Аганы ытыкта̄ччы бäйäтін оголоруттан ӱöрäрда̄х буолуога, Таҥарага да ӱҥäр кӱнӱгäр Таҥара кініні істіäгä. 6. Аганы ытытылāн ма̄нылāччы усун ӱйäлäніäгä, Айы̄ да Тойону іста̄ччі бäйäтін ійäтін сынатыага. 7. Айы Тойонтон куттана̄ччы агатын ытыктыага, кініні тöрöппӱттäргä, басылык курдуктарга, ӱлäліäга-хамныага. 8. Алгы̄с äн ӱрдӱгäр кінілäртäн кäллін діäн: äтäргінäн оҥоргунан да, агагын ійäгін да ытыкты̄р буол. 9. ага алгы̄са оголор ҥіäлäрін кыта̄тыннарар онтон ійä кыры̄са тöрдӱгäр діäрі айдатар äбäт. 10. Агаҥ кусаган а̄тырарынан ӱтӱö а̄ты кöрдӱöмä, агаҥ кусаганнык а̄тырдыллара äйіäха ӱтӱö а̄т бӱолбат äбäт: 11. Кісі ӱтӱö а̄та агата ма̄нылланарыттап буолар, йіäлäрä кусаганнык а̄тырар оголорго

да сāт-сӯт буолар. 12. Уол! агагын кырҥарын сагына ы̄л, тыннāгын да ӯстатыгар хоргутуннарыма кініні. 13. Кіні майіта убāтагына, кініні кытта āхсыма толору да кӯстāх āрдāххіна койгорӯтӯма кініні, —14. Агага асыны̄ сӯрāхтāммiт умнуллуо суога āбāт, айылāх да буолбутуҥ іннігāр āтāҥнā олороруҥ ӯксӯйӯогā. 15. Санāргырыҥ—сӯтāріҥ сагына āн ахтыллыагыҥ; іч[?]ігāстāн мӯс ӯлан хāларыгар тылы айылары[?]ҥ ӧсӯллӯӧхтāрā· 16. Агатын хāллараччы Айы̄ Таҥараны хосулāччыга тāҥ, іӣатіп кы̄сырдāччыны Таҥара кырӣр. 17. Уолум міāнā! Чычāс майгылāхтык бāйāҥ суолларгын оҥорор буол, оччого Айы̄ Таҥара сӧбӯлāбіт кісітігāр тапталлāх буолуоҥ. 18. Улаханыҥ кāміпāн намтыр буол, оччого благодаті Айы̄ Таҥараттан булуоҥ. 19. Бāртāр ӯрдāбіттāр да āлбāхтāр, ол да гыннар кістāлāҥнāр намтāбыттарга арыллаллар. 20. Айы̄ Тойон уога улахан āбāт. Кіні намтāбыттартан āтырдыллар. 21. Кӯскӯн басыйар āрāйі бāйāгāр кӧрдӯӧмā, кӯстāргіннāгāр ӯрдӯгӯ цылгалāма. 22. Айіāхā кāріāстāммiт тусун санāн кӧрӧр буол; кістāммiт āйіāхā кысалгата суох āбāт. 23. Āлбāх ӯлāлāх āрāҥҥін ордугу тӯбӯйӯмā; кісі біллāріттāн āлбāх — āлбāх арыллыбыт āбāт айіāха. 24. Кіпілāр урутунан ӯраттāн кӧрбӯттāрā, āлбāхтāрі албыннāбыттара, албын санāлар кінілāр ӧйдӧрӯн долгуннуттара. 25. Кім сāрāммāт буолары таптыр, ол кініні булуога. 26. Тыйыс сӯрāх хойуккӯтугар кусаганы тулуйуога. 27. Тыйыс сӯрāх санаргырынан сӯтāрінāн баттаныага, айылāх да (кісі) айылларыгар айылары āбі ӯруога. 28. Кусаган ӯнāрā бāрдімсāх кісі ісігāр тӧрӯттāнāн хāлбытыт-

тан асы̄ кініäхä äм буолбат. 29. Кöрсӯö (кісі) ӯгäні сӯрäгäр тöгӯрӯтä саныага ісіл̯л̯ігäс да кулгāх кöрсӯö кісі багарар багары̄та буолар. 30. Уот тöлöнӯн ӯ умуруоруога, умна да айы̄лары ырāстыага. 31. Кім ӯтӯöнӯ ӯтӯöнäн тöлӯр, ол кäпäгäскітін саны̄р охторун да сагына öйӯрӯ буллуога.

Глава 4. Уолум міäнä! Умнасыкка ітіл̯л̯äрігäр кіäр äтімä, кысалгалāхтарың кӯтäл̯л̯äрігäр харахтаргын балагадытыма; 2. Аччык буолбут дӯсаны санāргатыма кісіні да туога да суогар асыга ытыма. 3. Санāргāбыт-сайдыйбыт сӯрäгі ірдімä кысалгалāхха да ӯнан біäрäр буоларгын тохтотор буолума. 4. Баттаммыт кісі кöмö туса, діäн, āртастагына, кіäр äппäт буол, умнасыттан да сырайгын кіäр хайысыннарыма; 5. кöрдöсöччӯттäн харахтаргын кіäр äргітімä кісі да äйігін кыры̄рыгар сылтах біäрімä; 6. Кіні дӯсатыгар санāргāн äйігін кыры̄р буоллагына кініні Айбыт-буолāччы кіні āртасы̄тын істіäгä. 7. Муннахха астыладнāх буолоххун тардыс, äйігіннāгäр ӯрдӯк (сололōх) іннігäр баскын тöдкöтöр буол. 8. Умнасыкка кулгāххынан дагаллар буол, чычāс майгылāхтык, аламагайдык кініäхä äтäр буол; 9. Атагастāччы ілітіттäн атагастанāччыны быһы̄р буол, дӯл̯л̯āтäххінä да хорбус буолума; 10. Тулāйахтарга агаларын курдук буол кінілäр да іийäлäрігäр äр кäріäтä буол. 11. Оччого Барытāгар Ӯсāгі (Тадара) уолун курдук буолуоң, Кіні äйігін äн ійāгіннāгäр ордук таптыага. 12. Мӯдрастан мӯдрас бäйäтін уолаттарын ӯрдäтäр кініні да кöрдöччӯлäрі öйӯр. 13. Кініні (мӯдрастан-мӯдрасы) таптāччы

тыннах буолары таптыр, кініні да көрдөччүләр сарсын әрдәттән үөрәрінән туолуохтара. 14. Мүдрас-мүдрастаммыт (кісі) үтүө ākka тісәр, ханна да бар-бытын ісін Айы Тойон алгыага кініні; 15. Мүдрас-тан-мүдраска үләләччіләр Сібатіәйгә үләліллар-хам-ныллар, Айы да Тойон мүдрастап-мүдрасы таптāч-чылары таптыр. 16. Мүдрастан-мүдрасы істāччі ҥоннору ҥүллүр буолуога, әйүн да кініәхә урāччы әрәбілләхтік ологун олоруога. 17. Кім бәйәтін ітәг-әйән кініәхә (мүдр-мүдр—) туттарыага, ол тісіәгә кініәхә ыччаттара да кініәннәрә кініні (мүдрасы) ту-туохтара. 18. Кіні (мүдр—мүдр—) кініні кытта іәх-мах суолларынан баран-ісіәгә, куттанар ҥулайар іккіні кіні үрдүгәр агалыага. 19. Кіні дүсатын біліәгәр діәрі бәйәтін да ыйāхтарынан кініні ҥылгалан көрүөгәр діәрі бәйәтін сіәтән ісәрінән кініні муҥнуога; 20. Онтон кәнңікітігәр кіні (мүдр—мүдр) көнө суолунан кініәхә тахсан-кәліәгә үөрдүө да кініні. 21. Бәйәтін да кістәләҥнәрін асан біәріәга кініәхә. 22. Кіні (кісі) суолуттан туорāтагына, (мүдр—мүдр) хāлларар кініні, кініні охторор іліләргә кі-ніні біәріәгә. 23. Кәмі кәтәс кусагантан да бәйә-тін харыстā. 24. Оччого бәйәҥ дүсаҥ іннігар са-тыаҥ сүога: 25. Айыга сіәтәр сāт діән бāр, үтүө әт благодат да буолāччы сāт бāр. 26. Дүсаҥ утары сырай көрүмсәх буолума осоллонорго да сāтыма. 27. Кініні әтәр тылыҥ кыайан көмөлөсүөх буол-лагына, тутан хāлбат буол. 28. Мүдрас, діән, тыл ісігәр білләр, біләр, діән кәпсәтігә, арыллар.— 29. Кырдыкка утары әтімә білбәккіттән дá сāтар буол. 30. Айыларгын білінәргіттән сāтыма өрүс

да сӯрӯгӯн тохтотума.—31. Мäнік кісігä баскын біäрінімä, кӯстäх да діäкі кöрӯмä. 32. Кырдык іннігäр öлӯоххäр діäрі мöккӯс, ол ісін Айы Тойон Таҥара äн іҥҥігäр тустуога. 33. Äтäргäр—тылгар тӯргäн буолума, оҥорор да суолларгар сӯрäгäліҥір айна да ахтыбат (буолума). 34. Џіäгäр хаххай (кыл) курдук буолума, џіäлäхтäргäр да уорбасыт (буолума). 35. Іліҥ айіäна ыларга äрä ӯммут буолбатын, біäрäргä да такыйбыт буолбатын.

Глава 5. Ӯптäргäр äрäнімä, тыняäх буоларбар тійіäгä, діäмä. 2. Сӯрäгіҥ багарарын хоту сылдымыгаҥ ісін, дӯсаҥ, бöгöҥ тардарын хоту сылдыма. 3. «Мін оҥорорбор кім кöҥӯллäгій»? діäмä. Айы Тойон бардамырарыҥ іннігäр öсӯнäн чахчы айіäхä тöлӯöгä 4. „Айылланпарбын даганы туох міäхä буолбутай“ діäмä? Айы Тойон öр кӯтäр äбäт. 5. Асынпарäры санатаххына, айыларга айыны äбіміäҥ ісін куттала суох буолума, 6. „Кіні сӯрäгін асыныта улахан. Кіні мін айыларым äлбäхтäрін хäллартыага“, діäмä, 7. Асыны сӯрäх да уора Кіліäхä бäллар äбäт, айылäхтар да ӯрдӯлäрігäр Кіні абарыта бäр буолар. 8. Айы Тойонҥо äргійäн кäлäргäр бытäрыма кӯнтäн кӯҥҥä да усатан—ӯрап-ісімä: 9. Айы Тойон уора äміскäччі саба тӯсӯöгä äбäт, äн да, öсӯнäн тöлöсöр—сагына, öсӯöҥ. 10. Кöнöтö суогунан булуллубут ӯптäргä äрäнімä, кінілäр айіäхä холонор кӯҥҥä туса агалыахтара суога. 11. Тыал айы кöтӯтӯмä, суол айы сылдыма, манных іккі аҥы тыллäх айылах—кісі буолар. 12. Санäҥ олохтоммутугар кытäнах буол äтäр тылыҥ да бір буоллун. 13. Істäргä тӯргäн буол, тыл да äтäрі

санāн баран äтäр буол. 14. Біläрдāх буоллаххына учугаскар (кісіäхä) тыл äтäр буол, білбäт буоллаххына, ілін̡ äйіäнä айагын̡ ӯрдӯгäр буоллун (айаххын саба тутун). 15. Кäнсäтäр тылынан кісі ӯтӯö äтырар хосӯланар да, кісі да äтäр тылынан охторго тійäр. 16. Хобӯччунан āтырыйыма, тылгынан да іäгäлāгі äтімä. 17. Уорыйахха сāт буолар, іккі да ан̡ы тыллагы кусаган тылынан äтäллäр. 18. Улахан̡н̡а оччугуйга да мäйітä суох буолума.

Глава 6. Догор буола сыłан̡н̡ын öстōх бӯолума, кусаган āт сāт-сӯт іккіні öлӯ гынар, сол курдук іккі да ан̡ы тыллāх айылāх (кісі) буолар. 2. Огус курдук дӯсан̡ äйіäнä тырыта тыттыллымыан ісін дӯсан̡ санūр санäларынан бäйäгін ӯсä ытыарыма. 3. Сäбірдäхтäргін суох гынныан̡, тöрӯрдäргін да öсöрӯöн̡ курӯн̡ да масын курдук хатан хāлыан̡. 4. Албын дуса бäйäтін тутāччытын öсöрӯöгä öстōхтöргö кӯлӯ да гынпартарыага кініні. 5. Мійнігäс айахтар доготтору āлбäтіäхтäрä ӯчӯгіäйдік, да äтäр тыл äйäлäсäрі ӯксӯтӯöгä. 6. Айігін кытта äйäлāхтік олорōччулар äлбāх буоллуннар, онтон сӯбäсітін̡ тӯсанча (кісіттäн) біp буоллун. 7. Догор булунуоххун багарар буоллаххына, холōн кöрöн баран̡нын кініні догор гын, сотору да ітäгäйімä кініäхä. 8. Бäйäтін кысалгалāх кäмігäр äрä догор буолāччы догор бāр буолар, кіні санāргыр-сӯтäр кӯн̡н̡äр äйігін кытта хāлыа сӯога—9. Öстōх бӯолан-хāлар догор бāр буолар кіні äн хосӯланаргар öсӯ тасāрыага. 10. Асырсір сагына кыттыгас догор бāр буолар, кіні äйігін кытта санаргыр сӯтäр кӯн̡н̡äр хāлыа суога. 11. Кіні

äн ÿпкäр äйiäхä тылы буолуога џiäлäхтäргiн да кытта бардам буолуога, 12. онтон äн намтатылыннаххына, кiнi äн утары буолуога сырайгыттан да кiстäнäн хäлыага. 13. Öстöхтöргÿттäн ырäтар буол. доготторгун кытта сäрäх буол. 14. Iтäгäллäх догор бöгö хахха буолар, кiм кiнiнi булуота, ол бäй ÿбÿ булар. 15. Iтäгäллäх догор сыаната суох, кiнi да ÿтÿöтä кäмä суох. 16. Iтäгäллäх догор—тыннāх олорорго äм буолар, Айы Тойонтон куттанāччылар кiнiнi булуохтара. 17. Айы Тойонтон куттанāччы бäйäтiн доготторун тус бäйäтiн курдук гынар. 18. Уолум мiäнä! äдäр äрдäххiттäн ÿöрäнäр буол астарын да туртайыахтарыгар дiäрi мÿдрасы булуоң. 19. кiнiäхä (мÿдраска) сiр хоруйāччы сiäмä да ысāччы курдук чугасан кäлäр буол, ÿчÿгäй да тöрÿрдäрi кÿт. 20. Кiнiнi туксаран опорор гор, оччугуй кäмңä äрäйдäнä тÿсÿöң äбāт сотору да кiнi тöрÿрдäрiттäн сiäгiң. 21. Тугу да бiлбäттäргä кiнi (мÿдрас) сÿрдāх хорчорхой, мäiтä суох кiсi кiнiнi кытта хäлыа суога. 22. Кiнi ÿрдÿгäр Кiнi (мÿдрас) холöн кöрöр ыарахан тāс курдук буолуо кiнi да кiнiнi бäйäтiттäн тÿргäннiк брагын кäбiсiäгä. 23. Мÿдрастан—мÿдрас бäйäтiн äттанар äтыгар сöптöх, агыйахтарга да арыллар. 24. Уолум мiäнä, iсiт, мiн саныр санāбын ыл мiн да сÿбäбiн тäйiтiмä—брагыма. 25. Атахтаргын кiнiнäн бакāйылā мöйгор да кiнi iлäгäс быатын ÿр. 26. Саннынгын кiнiäхä туруоран бiäр, кiнiнi iлңä сырыт кiнi да бäйäрдарынāн ыарыргāма. 27. Бары дÿсагынан кiнiäхä учугасā бары да кÿскÿнäн кiнi баран—iсäр суолларын харыстā· 28. Бiлäн кöр, кöрдö, кiнiнi да äн бiлiäң,

кініні тутан бараҥҥын, кініні кäбісімä. 29. Усугар кäлäҥҥін äн кіні ісігäр сыйнанары булуоҥ äбäт кінінäн äйіäхä ӱӧрӱ кäліäгä. 30. Кіні бакāйылара äйіäхä бӧгӧ хахха буолуохтара, кініда ілігäс быалара бäрт таҥас буолӯохтара. 31. Кіні (мӯдрас) кіäр-гäлä кысыл—кӧмӱстäн, бакāйылара да кініäннäрä гыассант (от) саптарыттан. 32. Ӱтӱӧ äкка таҥнар таҥас курдук, äн кінінäн (мӯдрасынан) таҥныаҥ кініні ӱӧрäр діäн бастыҥата—біäніäс курдук ӱрдӱгäр ӱрупӱоҥ. 33. Уолум міäнä! Äн кініäхä багардах-хына, ӱӧрäніäҥ, дӱсагынан кініäхä біäрінäххінä, барыга сӧптӧх бӱолуоҥ. 34. Кініні істäр бӱоллаххына тантä, кініні ӧйдӱӧгӱҥ, кулгāххын да äйіäнін тӧҥкӧттӧххӱнä, мӯдрастāх буолуоҥ. 35. Огойнор-дор муйнахтарыгар сылҥар буол, кінілäртäн мӯд-растāхтарыгар сыста тӱс, бары сібäтіäй сäсäні істäрі тапты̄р буол, ӧй да ӱгäлäрä äйігіттäн халты барбатыннар. 36. Ӧйдӧгӱ (кісіні) кӧрдӧх-хӱнä, сарсын äрдäтіттäн кініäхä сылҥар буол, ата-гыҥ äйіäнä кіні äннарын моҥоголорун āллын. 37. Айы̄ Тойон ыйāхтарын тустарын санāгар кілларäн сана-талы̄р бӯол Кіні да кäріäстäрігäр ӱӧрäнäр буол: Кіні äн сӱрäххін бӧгӧргӧтӱӧгä, мӯдрастан да мӯдраска багарарыҥ біäрілліäгä äйіäхä.

Глава 7. Кусаганы оҥоруома, кусаган да äйігін сітіä суога. 2. Кырдыга суохтан ырāтар бӯол, кіні да äйігіттäн тäйä буолуога. 3. Уолум міäнä! Хоруллубут суолларга кырдыга суогу ыспат буол, оччого ы̆спык-кыннāгар сäттä тӧгӱллāх ордугу кінілäртäн бы-сыаҥ суога. 4. Айы̄ Тойонтон басылыктырда кӧрдӱӧмä

мӓны да сірдӓ (бӓйӓгӓр) ырāхтӓгыттан кӧрдӳӧмӓ. 5. Айӹ Тойон іннігӓр кырдыккын тасӓрыммат буол, ырахтӓгы да іннігӓр ӧйгӧр ӓгӓлгӓлӓммӓт буол. 6. Џӯл-лāччі буолуоххун кӯсӯлӓспӓт буол, сӓрӓн, мӧлтӧх буолан хāлāйагын; кірдігӓ суогу алџатарга кӯсӯлӓспӓт буол, сӓрӓн, хасан āмӓ кӯстāх кісіттӓн џулайан кірдіккӓр кӯлӳк ӯрāйагын. 7. Гуоракка бӯттӳҥӳлӓсӓн олорор утары айӹланыма, џон да іннігӓр бӓйӓгін охторума. 8. Айӹны айӹга ӓбі ӯрума, бір да айӹ іннігӓр буруйдаммат бӯолуоҥ суога. 9. „Мін бāлӓхтӓрім ӓлбӓхтӓрін Кіні асына-кӧрӳӧгӓ, кінілӓрі да Ӯсāгі Айы Таҥарага агаллахыына, Кіні ылыага“ —діӓбӓт буол. 10. (Айӹ Таҥарага) ӳҥтӓххінӓ, дӯсатынан хорбуйӳма, умна да біӓрӓргін кӧйгӧрӳтӳмӓ. 11. Дӯсатын асӹтыгар бāр кісіні кӯлӳ гыныма, Наматаāччы Ӯрдāтāччі да бāр ӓбӓт. 12. Брāтың утары сымыйаны санāн тасāрбат буол, догоруҥ да утары ону оҥоруома. 13. Ханнык да сымыйаны ӓтӓр буолуоххун багарыма, іккісін сымыйаннан ӓтӓр ӳтӳӧгӓ тіӓрдіӓ суога. 14. Ага кісілӓр муйӹахтарыгар ӳгӳсӳ ӓппӓт буол, кӧрдӧсӧргӧр ӓппіт тылларгын хос ӓппӓт буол. 15. Āрāйдāх ӯлӓттӓн Ӯсāгі (Айы Таҥараттан) тӓрііллібіт, буор да ӯлӓтіттӓн кіӓр хайӹсыма. 16. Айӹлāхтар ӓлбӓхтӓрігӓр сыстысыма. 17. Діріҥнік дӯсагын сымнат. 18. Уор хоӹутуо суога, ол тусун санā 19. Ытыга суох майгылāх буруйданара уот ӳӧн іккі (буолар), ол тусун санā. 20. Догору ӳикӓ—бāйга атастасыма, бір хāннах брāккын да бīпір сір кысыл кӧмӳсӳгӓр (біӓрімӓ). 21. Кӧрсӳӧ ӳчӳгӓй да ойогу хāлларыма, кіні ӳтӳӧтӓ кысыл кӧмӳстāгӓр ыарахан атӹлāх. 22. Сӯрӓгіттӓн ыла ӓрӓйдāнӓр кулуккун атагастāма

дўсатынан ӓҥіӓхӓ біӓріммiт наймысыты дагаНы атагастӑма. 23. Дўсаҥ ӓҥіӓнӓ кӧрсўӧ кулуту тактӑтын, кіні босхолоноругар да кіӓр буолума. 24. Сўӧсўлӑххін дуо ӓн? кініні кӧрӧр-iстӓр буол, кіні (сўӧсў) ӓҥіӓхӓ тусалаах буоллагына, кіні халлын ӓҥіӓхӓ. 25. Уолаттардӑххын дуо ӓн? Ўӧрӓт кінілӓрі, кӓтӓхтӓрін да ӓдӓрдӓріттӓн бўгўннӓр. 26. Кыргыттардӑххын дуо ӓн? ӓттӓх хыннарын тустарыгар кысан, ўӧрбўт — кӧппўт сырайгын кінілӓргӓ кӧрдӧрўмӓ. 27. Кысы ӓргӓ біӓрдӓххінӓ, улахан суолу оҥоруоҥ, кініні ўчўгӓй ӓргӓ бӓлӓхтӓ. 28. Дўсаҥ хоту ойсхтӧххун дуо ӓн?—кініні кіӓр батыма. 29. Агагын ӓҥіӓнін бўтўн сўрӓххіттӓн ытыктӓ, іҥӓҥ да тӧрӧтӧрўн сагына маљџыбытын умнума. 30. Кінілӓртӓн ӓн тӧрӧбўккўн санагар тут: кінілӓр ӓҥіӓхӓ (біӓрбіттӓрін) курдук, ӓн кінілӓргӓ тугу біӓріаҥій? 31. Айы Тойон іннігӓр бўтўн дўсагынан ўтўӧ болгомтолон, кіні да агабыттарын мӓныла. 32. Ӓҥігін Айбыты бары кўскўпӓн таптӓ, Кініӓхӓ улӓлӓччілӓрі-хамнӓччылары халларыма. 33. Айы Тойонтон куттан, агабыты да ытыктӓ, кӓріӓстӓммiт бысытынан ӧлўтўн кініӓхӓ біӓр: 34. Бастыҥ булўттан, ӓҥӓ тусугар біӓріллӓрі, сарыннары біӓрӓрі, сібӓтіӓйдӓнӓр сыартманы, бастӓн сібӓтіӓйдӓргӓ біӓріллӓрі (агабыттарга біӓрӓр буол). 35. Алгаммытыҥ ӓҥіӓнӓ сітӓлӓх буологар іліґін џадаҥыга ўнар буол. 36. Біӓрӓр асыныта бары тыннӑхха буоллун, ӧлбўтў да асыныттан матарыма. 37. Ытӓччылартан кіӓр барыма, муҥутуйӓччылары кытта муҥутус. 38. Ыалџӓччыга кірӓн тахсаргар сўрӓгӓлџӓмӓ, бу іннігӓр ӓҥігін таптыахтара. 39. Ӓн

бары оҥорор суолларгар усуккун ахтар буол, оччого үйә тухҳары айыылаҥыаҥ суота.

Глава 8. Хасан әмә кӯстāх кісі іліттігәр түбәсіміәҥ іннігәр, кӯстāх кісіні кытта ардыргасыма. 2. Бай кісіні кытта үҥсӯнӯ тәріјімә, кіні әйігін хотуо дагаңы. 3. Кысыл—көмӯс әлбәхтәрі өсөрбӯтә, ыраахтагылар да сӯрәхтәрін іҥнәрбітә. 4. Тыллыгар бардам кісіні кытта мөккӯсӯмә, кіні да уотугар масы уран біәрімә. 5. Төрӯттәріҥ āттара холлоллоругар багарбат буоллаххына, акарыны кытта өйдөн кӯлӯмә. 6. Айыттыттан әргіјән ісәр кісіні хомуруйума; бісіәхә барыбытыгар айыларбыт ісін буруйу урбаттарын өйдө. 7. Кырдыбыт кісіні көйгөрӯтӯмә, бісігі да кырдабыт әбāт. 8. Сӯрдāх өстōгӯҥ өлөр дәганы, кісі өлөрӯгәр ӯөрӯмә, санāгар тут, бісігі барыбыт өлӯөхпӯт әбāт. 9. Мӯдрастāхтар сәсәннәрін көйгөрӯтӯмә кінілар да ӯгәләрінән масахтан. 10. Кӯстāхтәртәргә хайтах ӯләліәххін-хамныаххын балартан біләргә ӯөрәніәгіҥ әбāт. 11. Кырдагастар сәсәннәріттән ырāтыма, кінілар да байаларін агаларыттан ӯөрәммітттәрә әбāт; 12. кысалгаләх сылтах кәлләгінә, тыл әтән біәрәргә балартан ән майіләхтік дӯлӯргә ӯөрәніәҥ, 13. Айыләх кісі уотун төлөнӯттән умайан хāлымыаҥ іннігәр, айыләх кісі чохторун кӯөдӯтӯмә. 14. Бардам кісі ән айаххар олорон хāлбатын дір буоллахына, бардам кісіәхә утарыласыма 15. Әйігіннāгәр кӯстāх кісігә іәс біәрімә, іәс біәрдәххінә, сӯтәрбітіҥ курдук āх. 16. Кӯсӯҥ тасынан мәктіәләбат буол, мәктіәләтәххінә, төлӯөх буолбутуҥ курдугу төлӯргә кысан.

17. Џӱллӓ̄ччіні кытта ӱџ̧сӱ̄тӓ кіріма: кініні мāнытын хоту џӱ̄ллӱ̄ӧхтӓрӓ ӓбāт. 18. Бāрді кытта айаџ̧џ̧а барыма, кіні ӓйіӓхӓ ыāр—тасагас буолуога; кіні бӓйӓтін кӧџ̧ӱ̄лӱ̄н хоту гынан барыага ӓп да кіні баламатыттан ӧсӱ̄ӧгӱ̄џ̧, 19. Ыгым уордāгы кытта хоргутусары тӓрійіма, іччітӓх да сір устун кініні кытта барыма: кіні харагар хāн ӱ̄ курдук, кӧмӧ да суох сірігӓр кіні ӓйігін бӱ̄ӧрсуога. 20. Акāрыны кытта сӱ̄бӓлӓсіма, кіні ол суол тусун џоџ̧џ̧о кӓп-сіӓгӓ 21. Тастыџ̧ (кісі) бāрыгар кістӓлӓџ̧нӓгі оџ̧ору-ма, тугу кіні гынмагын білбӓккін. 22. Сӱ̄рӓххін кі-сіӓхӓ ӓрӓ арыйбат буол, кіні кусаганнык ӓйіӓхӓ махтанāрай.

Глава 9. Сӱ̄рӓххіттӓн таптыр ойоххун кӱ̄нӱ̄лӓ̄мӓ, бӓйӓџ̧ утары кусаган ӱ̄ӧрӓгі біӓрімӓ кініӓхӓ. 2. Ойо-гуџ̧ ӓн кӧџ̧ӱ̄лӱ̄џ̧ утары турбатын діӓн дӱ̄сагын ойох-хор біӓрімӓ. 3. Майгыта алџ̧аммыт џахтар ілімнӓ-рігӓр хайтах ӓмӓ тӱ̄бӓсіміӓгіџ̧ іннігӓр кініӓхӓ утары тахсыма. 4. Ырыасыт џахтар ідӓтӓ ӓйігін албаска ӱ̄ктӓппӓтін діӓн ырыасыт џахтары (кыысы) кытта ӧр олоруума. 5. Кыс-ого ӱ̄ччӱ̄гӓйдӓрінӓн албастаныммаџ̧ тусугар кіні діӓккі ӧр кӧрӱ̄мӓ. 6. Тісӓр аналгын сӱ̄тӓріміӓџ̧ іннігӓр, дӱ̄сагын бырāр џахтардарга тут-тарыма. 7. Гуорат ӱ̄лііссатыгар ол-бу діӓкі кӧрӱ̄тӓ-лӓ̄мӓ кіні да іччітӓх сірдӓрін устун солӱ̄та суох сылџ̧ыма. 8. Ӱ̄ччӱ̄гӓй сырайдāх џахтартан хараххын тӱ̄ӧрат, атын кісі ӱ̄ччӱ̄гӓйін діӓккі ӧр кӧрӱ̄мӓ 9. Ӓл-бӓхтӓр џахтар кӓрӓтіттӓн суолтан туорāбыттара; кініттӓн, уот курдук, таптыр умайан кӓлӓр. 10. Дӱ̄саџ̧ ӓйіӓнӓ ӓрдāх џахтарга іџ̧нӓріллиміӓгін тусугар,

тыҥыннан да äн öсöргö халты ÿктÿöмÿöҥ тусугар, 11. Туох да інніґäр äрдāх—ҥахтары кытта олорума, аргы бāрыгар кöргö-нāрга кіінні кытта хāлбат бÿол. 12. Äргä догоргун хāлларыма, кіінні кытта саҥа (догор) кыайан тäҥ буолуо суога. 13. Саҥа догор саҥа аргыта тылы: кіні äргäрдäгінä, кіінні астылаҥнāхтык ісäр буолуоҥ. 14. Аййлāх кісі ÿтÿöнäн āтырбытыгар кÿнÿлāмä, кіні усуга хайтах бÿолуогун біллбäккін äбäт. 15. Ытыга суох майгылāхтар ÿтÿöргÿллäрін ÿтÿöргäбäт буол; öйдÿö, кіілäр тус байāларіґäр āдка тійіāхтäріґäр діäрі кöнÿöхтäрä суöга. 16. Öлöрöрÿгäр кöҥÿллāх кісіттäн байāгін ырāх тут, оччого öлöр куттталыттан іäдäйіäҥ сÿога; 17. Онтон кіііāха (öлöрöрÿгäр кöҥÿллāххä) учугасāтаххына, сäрäн, алгасāйагын, кіні тыннар тыҥыттан асāрāрай. 18. Біл, äн ілімнäр ортолорунан баран ісäгін, гуорат да äркіннäрін ÿöрбäлäрін устун āсан ісäгін. 19. Кÿсÿҥ тійäрінäн учугастаргын біллäр бÿол, кöрсуöлäрі да кытта сÿбäлäс. 20. Ҥÿллāсäріҥ айіāнä кöрсÿöлäрі кытта буöллун, хайада сäсäніҥ айāлä Ÿсäгі (Айы Таҥара) ыйāгар буоллун. 21. Кіäсäні äр-кісілäр—кырдыксыттар айіґін кытта асарар буоллуннар, ÿтÿöтÿк да āтырарыҥ айāнā Айы Тойон кутталыгар (бÿоллун) 22. Ÿс кісі оҥорбута ілітінäн біліннäн хайаганыллар. Бÿтÿн ҥон тойоно ҥон тылынан кöрсÿöгä äгыллар. 23. Гуорат ісіґäр баламат тыллāхтан куттаналлар, сыса да тыллāгы (āтāччіні) абäсы кöрöллöр.

Глава 10. Мÿдрастāх ҥон тойоно ҥонун ÿöрāтіāгä, кöрсÿö да тойон салайыта ÿтÿöтÿк тäріллібіт бÿо-

луога. 2. Џон тойоно хайтагый, сонпук кіні да тасыгар сыҥџан ӯлӓлӓччілӓр—хамнӓччылар дагаиы буолаллар; гуоракка хаппык басылыгый, сопнук да барылара кіні (гуорат) ісігӓр олоро̄ччулар буолаллар. 3. Ӯӧрӓммӓтӓх ырӓхтагы бӓйӓтін џонун ӧсӧрӯӧгӓ, онтон кӯстӓхтӓр кӧрсӧӯӧ буоллахтарына, гуорат тутуллуога. 4. Сір ӯрдӯгӓр басылыктӹр Айы Тойон ілітігӓр, Кіні бӓйӓ кӓмігӓр туттӯга сӧнто̄х кісіні сір ӯрдӯгӓр (туруоруога). 5. Кісі ӯтуӧ сусаллапара Айы Тойон ілітігӓр бӓр, Кіні да кініґӓсіт кісі сырайыгар Бӓйӓтін слабатын бӓліӓтір. 6. Хоргутуннарӹ айы учугаскар уордайыма, кіні дагаиы оџороргунан хоргутуннарыма. 7. Бӓрдімсійӓрі Айы Тойон, кісілӓр дагаиы абӓсы—кӧрӧллӧр, бӓрдімсійӓр іккіӓлнӓрін утары айылӓх суол. 8. Кӧнӧ суох суолларттан, атагастӹктартан ӯбӯлӓнӓр да таптанарыттан сылтахтапан, басылыктӹр џонтон џоџџо ӓсан ісӓр. 9. Тугу буор кӯлӓ іккі бӓрдімсійӓллӓрій? 10. Тынна̄х ӓрдӓгінӓ, кіні ісінна̄гілӓрӓ брагыллан тасӓрыллаллар. 11. Ӓмтӓччі усуннук ыаџџары кӧйгӧрӯтӓр. 12. Бу да аны (кіні) ыра̄хтагы буолар, сарсын ӧлӧр. 13. Онтон, кіні ӧллӧгӯнӓ, ӯӧн-кӯрџӓгӓ кӹллар ӯӧннӓр кіні тісніт ӧлӯтӓ буолаллар: 14. Бӓрдімсійӓр баса кісі АйыТойонтон ырӓтара буолар, бӓрдімсійӓр баса сӯрӓгӓ да кініӓнӓ Айбыт буола̄ччыттан кіӓр тӓйӓрӓ буолар. 15. Айы баса бӓрдімсійӓр буолар, кініттӓн да тутуллубут пахайы тасӓрар; 16. Бу да іннігӓр Айы Тойон сӯрдӓх буруйдапардары кіні ӯрдӯгӓр ӹтар, усугар буоллагына умса брагар кініні. 17. Айы Тойон басылыктар біӓріӓсто̄лларын тӯџнӓртір, кінілӓр да оннуларыгар

чычӓстары олордуталы̄р. 18. Айы̄ Тойон ц̧оппору сіліістӓрін кытта бысыта ты̄тар, кінілӓр да оппулаpыгар сымнагастары олордуталы̄р. 19. Айы̄ Тойон ц̧оппор (олорор) ӓц̧ӓр дойдуларыи іччітӓхтір, буордарыгар тійӓ кінілӓрі айц̧аталы̄р. 20. Кіні (Айы̄ Тойон) кінілӓрі кӱрдан кӓбісӓр, кісілӓрі ӧсӧртӱр, кінілӓр да ӓттарын сіртӓн суох гынар. 21. Бӓрдімсійӓр кісілӓргӓ айыллыбатāга, ӱор да абары̄та ц̧ахталлартан тӧрӧ̄ччӱлӓргӓ айыллыбатāга. 22. Ханнык сіӓмӓ мāнынный? Кісі сіӓмӓтӓ. — Ханнык сіӓмӓ мāныта суогуй? (Айы̄ Таң.) карійастӓрін кӓсӓ̄ччілӓр, 23. Ханнык мāныламмāт сіӓмӓнійй? кісі сіӓматӓ. Ханнык мāныламмыт сіӓмӓнійй? Айы̄ Тойонтон куттанāччылар. 24. Брāттар іккіардыларыгар бі брат ытыгылацарын курдук, Айы̄ Тойонтон куттанāччылар Кіні харахтарыгар ытыгылаңаллар. 25. Кім бāй дӱ, āтырбыт дӱ, бітӓр ц̧адаңы дӱ, кінілӓр хайагаллара Айы̄ Тойонтон куттанар. 26. Кӧрсӱӧ ц̧адаңыны мāнылāбакка кырдык суох, айы̄лāх да кісіні ӱтӱӧнӓн атырдыахха сӧбӧ суох. 27. Тойон, ц̧ӱллāччі басылыктāччы дагаиы мāнылāхтар, кінілӓртӓн ордук улаххаиннык Айы̄ Тойонтон куттанāччы суох. 28. Мӱдрастāх кулукка босхо сылц̧āччылар ӱлӓлір-хамны̄р буолуохтара, кӧрсӱӧ да кісі кініттӓн ӱӧрӓх ылан хобугнасыа сӱога. 29. Оц̧орогун оц̧орōругун ӓлбӓхтік кӧрсӱӧтӱйӱмӓ кысалга да кӓмігӓр хайаганыма. 30. Іллӓң сылц̧ан хайагана-хайагана асы̄р аска кысанар кісітӓ̄гӓр, ӓрӓйдӓнӓн барытыгар тіінӓрдӓ̄х кісі ордук бӱолар. 31. Ӱолум міӓнӓ! Дӱсагын чычāс майгынан āтырт. кініӓхӓ сӧбӱн хоту мāнылы̄ры да біӓрӓр буол. 32. Бāйӓтін

дуоатын утары айыын оңорооччуну кім буруйа суох дііагай? Байатін да олорор ологун сааттаахтык іллңа ісаччіні кім хайагыагай? 33. Ңадаңыны біларда-гін ісін ытыктыыллар, байы—кіні байын іннігар ытыктыыллар. 34. Ңадаңы ардагіна мааныланааччы бай буоллагына тосоноп ордук улаханнык маны-ланыагай? Бай ардагіна маныламматах, ңадайда-гына, тосонон ара мааныламмат буолуогай?

Глава 11. Сымнагас кісі басын муудрас оро ытыа-рыага, тойоттор ортолоругар кініні (сымнагасы) олор-дуога. 2. Кісіні кіні коруоххэ карэтін ісін хайагаама, карэтэ суох кісіттэн кіар хайыысыма. 3. Котон сыылааччылартан ыңырыа оччугуйдара буолар оптоп кіні торотоббро мінніігэастэртэн мінніігэас. 4. Таңастарың утуо-ларінан хайаганыма, утуотук да атырарынап урдаама: Айы Тойон оңорор суоллара ңіктілаахтэр, Кіні да кісілар іккіардыларыгар оңортолоон ісэрэ сабыылаах, 5. Куустаах коңуллаахтэртэн айбахтар сіргэ олорбут-тара, сапабатаах (кісіларэ) бастың буолбута—біані-ас каппіта. Куустаахтэртэн айбахтар мааныларыттан мапиыттара, бартар да атыттар ііларігар тутта-рыллыбыттара. 7. Біллан-ірдан коро іліккінэ хосу-лаама, урут біл, ол каннэ хомуруй. 8. Істэ іліккінэ тыл ата барбат буол, атан ісар сахха тыл міннар-сібат буол. 9. Айіахэ кысалгата суох суол тусугар мокусуума, айыылаахтар ңул ңуллуулларігар олоруума. 10. Уолум мііанэ, айбах суол тусун ылыныма, суол айбагар буруйа суох хаалыаң суога, кінілар кэннілэ-

ріттäн батыса бардаххына сітіäҥ суога, кіäр сӯрдäххінä, куота барыаҥ суога. 11. Сорох кісі кӯстäрін тыҥатан, тіäтäйä-тіäтäйä, äрäйдäнäр, онтон ордук хāлан ісäр. 12. Сорох аҥалы, мöйтӧх кӧмӧгö да кысанар, ҥадайарынан тасымпыр; 13. Онтон Айы Тойон харахтара кіні ӯтӯöтä тійіäгäр, кініні асына кӧрдӯлäр, кініні Айы Тойон кіні охтон ҥӯдäйбітіттäн туруорда, кіні басын öрö ытыарда, äйбäхтäр кініні кӧрӧнпӧр сӧгӧллӧрӧ. 14. Ӯчӯгай кусаган да, тыпнāх буолар öлӧр да, ҥадайар байар дагапы Айы Тойонтон буолаллар. 15. Айы Тойон біäрітä ытык-майгылāхтарга ананыллыбыт, Кіні да ӯтӯö коҥӯлланäрä ӯйä туххары кінілäргä сусаллāх буолуога. 16. Сорох кӧрӯнäріттäн харыстанарыттан бāй буолар. 17. „Мін сыйналаҥмын буллум діäн аны да астына олоробун“ діäн äттäгінä, бу да кіні майналанарын ӧлӯтä буолар. 18. Тӧсӧгӧ кäм кäлäн, кіні кінілäрі хāлларан ӧлӯӧгӯн, кіні да біл̄бäт. 19. Тыл кäріäсін біäрбіккäр бӧгӧтӯк тур, кіні ісігäр бāр буол, äн да оҥорор суолгар кырый. 20. Айылāх кісі суолларыгар бäркісāмä, Айы Тойонҥо ітäгäй, äрäйдäнäр буол; 21. Тӯргäнніг äміскäччі да ҥадаҥыны бāй гынар Айы Тойон харахтарыгар чäпчäкі äбāт. 22. Айы Тойон ытык майгылāх майната буолар, Кіні да алгысынан тӯргäнніг кіні кӧгӧрӧн-сімäхтäнäн барар. 23. „Мін äміä туохха кысаныамай, анытыттан да туох ӯтӯöлäрдāх буолуохтāхпыный“? діäмä. 24. „Міäха тӯксӯ, анытыттан туох кусаганы тулуйуохтāхпыный? діäмä. 25. Ҥоллӧх кӯннäргä сор умнуллар, сордӧх да кӯннäргä ҥол туса ахтыллыбат. 26. Ӧлӧрӯн сагына кісіäхä оҥорбутун

хоту тӧлӱӧгӱн Аӥы Тоӥоҥҥо чāнчāкі. 27. Кыл тыыыга сагына ӓраӥдāнāр-муҥнанар сāтатыллары умунарар, кісі да бӱтāр усугук сагына оҥорбут сӱоллара арыллаллар 28. Тыннāгына, кімі дагаңы тобус толору ҥоллох дiāн āттāма; кісі баӥāтін оголоруга̄р біллāр. 29. Ҥiāгāр кісі āрā кісіні кіллāрімā: іккі аҥылāхха кубулгат āлбāх. 30. Булчут кӧтӧр хāӥы ісігāр буоларын курдук: тылыыбыт кісі сӱрāгā буолар: кіні кӧрӧ-істā сыліҥāччыга тылы оутору кӧрӧр; 31. Ӱчӱгӓӥі кусаган гынан, кіні кубулгаттāх сӱоллары тутар, талыллыбыт да кісілāр ӱрдӱлāрігāр мāҥ ӱрар. 32. Уот кыымыттан чохтор āлбiллāр, аӥылах да кісі кубулгат суоллары хāн ӱрдӱгāр тутар. 33. Кіні кусаганы тутарыттан, кусаган суоллāхтан сāрāнāр бӱол, кіні хасан āмā ӱӥатāгі мāҥі āн ӱрдӱгāр ӱрāраӥ. 34. Ҥiāгāр атын (кісіні) олортоххуна, кіні ірдāрдāрінāн āӥігін алҥатыага, āӥігін баӥāҥ гiāнпāрігāр тастыҥ да оҥоруога.

Глава 12. Āн ӱтӱӧпӱ оҥорор буоллаххына, кімiāхā оҥороргун біл, ӱтӱӧпӱ да оҥорбутуҥ інпігāр махтат бӱолуога. 2. Ытык маӥгылāхха ӱтӱӧпӱ оҥор, тӧлӧбӱрӱ кіnіттāн ылбатāххына, Ӱсāгіттāн ылыагыҥ. 3. Кім кусаганынан ӧрӱтӱп ыасахтанар, кімумна да біāрбāт, оннукка ӱчӱгāӥ суох. 4. Ытык маӥгылāхха біāрāр бӱол, аӥылахха да кӧмӧлӧсӱмā. 5. Сымнагаска ӱчӱгāі оҥорор бӱол, ытыга суох маӥгылāхха біāрімā; кіnіттāн хлiāнкын (асыр аскын) хатā, кіні āӥігін кыаӥбатын дiāн, кіпiāхā хлӗбы біāрімā; 6. Āн бары кіпiāхā оҥорбут ӱтӱӧҥ іппігāр хос-хос кусаганы ылыаҥ āбāт; Ӱсāгі аӥылāхтары

абāсы көрөр äбāт, ытыга да суох майгылāхтарга тө-
лӱөгä. 7. Ӱчӱгäй кісіäхä біäрäр бӱол, аӥылахха кө-
мөлөсӱмä. 8. Џол сагына догор біллібäт, сор сагына
өстōх кістäммäт. 9. Кісі џоллōх äрдäгінä өстōхтөрө
кініäннäрä санāргӹллар, онтон кіні сордōх буол-
лагына догоро да кініні кытта арахсар. 10. Ӱйä тух-
хары өстōххөр ітäгäйімä, алтан џіäбідійäрін кур-
дук, кіні да өсө āлбір. 11. Кіні сымнāн бӱктäн
сыџар да бӱоллагына, дӱсагар сäрäхтāх буол, кä-
тäс да кініні, көрӱнäр ырāс тāска тылы кіні
іннігäр бӱолуоҥ, џіäбініттäн даганы кіні сітä ырас-
тамматāгын біліäгіҥ. 12. кіні да äӥігін, умса браган
баран, äн оннугар туроумуогун тусугар, кініні бай-
äҥ аттыгар туруорбат буол, кініні бäйäҥ уҥа
өттӱгäр олордума, кіні хасан äмä äн олоххун был-
џасар буолāрай; äн да усукка тійäн мін тыллар-
бын өйдӱөҥ, асӹлāхтык да мін ӱөрäхтäрбін ахтыа-
гыҥ. 13. Могойдору кырāччыны могой ытырдагына,
кӹлларга чугасāччылары кӹллар ытырдахтарына,
кім кініләрі асыйыагай? Солкурдук да аӥӹлāгы
кытта ыксаласан аӥӹларыгар тіксāччіні кім асыйыа-
гай? 14. Кäмтä діäрі кіні äӥігін кытта хāлыага,
онтон äн долгуйдаххына, кіні турӱга суох бӱолуога.
15. Өстōгӱн айагынан äӥігін мінніттäр даганы, сӱрäгін
ісігäр оҥкучахха äӥігін тӱсäріäгін сананыага: өстō-
гӱҥ харахтарынан ытāтар даганы, сыттах кäлäрін
кытта, хāнынан кыайан тотуо суога. 16. Сор
äӥігін тосуйдагына, бäйäгіннāгäр урут äн кініні
булуогуҥ. 17. Кіні көмөлөсӱөгӱн багарбыт курдук
бӱолан äӥiäхä атагын туруоран біäріäгä: 18. Басын

хаҥкытыага, ілілäрінäн тасынӣага, йäбäгі сібігінäйіäгä сырайын да кубулутуога.

Глава 13. Сымалага дагаллāччы бāйатін харāрдыага; улӯтук кісіні кытта білсāччі, кініäхä тылы бӯолуога. 2. Кӯсӯҥ тасынан ыраханы кötöгӯмä, äйігіннāгäр ордук кӯстāх, ордук бāйдāх кісіні кытта білсісімä. 3. Кӯöс солуру кытта туох кыттыгастāгый? Солӯр кӯöсӯ астагына, кӯöс хампарыйан хāлыага. 4. Бāй атагастāтар даганы, бāйатä сāнар; ҥадаҥы атагастаннар даганы, бāйатä āртасар. 5. Äн туса тасāрыах бӯоллаххына, кіні äйігін ӯлäлäтіäгä; ҥадайдаххына, кіні äйігін хāлларыага. 6. Äн тіінäрдāх бӯоллаххына, кіні äйігін кытта олорон äйігін бараттыага, онтон бāйатä äйігін асыныа суога. 7. Кіні äйіäхä кысаннагына, äйігін албастыага, äйіäхä кӯлӯмнӯйӯöгä, äйігін äрäннäріäгä, аламагайдык äйігін кытта кäпсäтіäгä, ол кäннä äтіäгä: туохха äмä кысанарыҥ бӯолāйагын? 8. Іккітä біттäр ӯстä äйігін талäн бараи, усугар кäлäн äйігін кӯлӯ гыныагар діäрі кіні бāйатін кӯндӯтӯнäн äйігін сāтырдыага, 9. Бу кäннä кіні äйігін кöрöн бараи äйігіттäн тäйäн барыага, äйігін кытта кöрсöрӯн сагына басын хаҥкытыага. 10. Äйігін албыныйаллар.—11. Кöргöр-нäргар да äйігін намтаталлāрай, сäрäн. 12. Кӯстāх кісі äйігін (бāйатігäр) ыгырдагына, бӯолбат бӯолар курдук бӯол, мантан да кіні ордук сыҥалāхтык äйігін ыгырар бӯолуога. 13. Ҥіäлāхтäр багарбаттарын ӯрдӯнäн, ҥіäгä кіріма, сäрäн, äйігін батан тäсāраллāрай, улаханнык ырāтыма, сäрäн, умнан кäбісäллāрай. 14. Äйіäхä тäҥнāгі кытта

курдук кініні кытта кäпсäтäрі байагäр кöҥӱлäмä, кіні ӱгӱс тылларыгар улаханнык ітäгäйімä, усуннук кäпсäтäн кіні äйігін холōн кöрӱöгä äбäт, öйӱ да кäріäтä äйігін білäн кöрӱöгä. 15. Кім äтäр тылларыгар байатін тохтоппот, ол байатін асыммат, кіні хоргутуппарыллартан байылартан да байатін кыайан харыстыа суога. 16. Сарäх, ӱчӱгäйдік да кöрöр бӱол, äп охторгуннӱн бірга сылҥагыи äбäт. 17. Маны тӱлгäр істäн бараҥҥып, хараххын сімпітінäн барыма. 18. Айы Тойону тыннāгыҥ тухханы тапта, бысанарыҥ да тусугар Кініäхä ӱöгӱлä. 19. Хайада тыпар тыйнах байатігäр тылыны таптыр, хайада кісі байатін чугаснн таптыр. 20. Äттāх-ханнāх барыта удуорун батысан холбосор, кісі да байатігäр тылыны кытта сыстысар. 21. Бöрö барāн оготун кытта туох кыттысылāгый? Солкурдук айылāх кісі ытык майгылāгы кытта туох кыттысылāгый? 22. Гіäнä діäн кыл ыты кытта туох айалāхтäрій?? бай цадаҥыны кытта туох айалāхтäрій? 23. Хаххайдар булгӱр булгара іччітäх сірдāгі тыа осōла діäн сöсӱлäр бӱолаллар, солкурдук байдар мананаллара цадаҥылар бӱолаллар. 24. Улӱтук кісігä намтыртан ордук кусаган суох, солкурдук байга цадаҥыттан ордук кусаган суох. 25. Бай тäмтäрійдäгінä доготторунан öйöнӱллäр, онтоп цадаҥы огуттагына доготторо даганы кініні кіäр ӱтäллäр. 26. Сор байы сіттäгінä кініäхä āлбäхтäр кöмöлöсöллöр, туксагайа суогу äттäгінä кіні да кырдыгын тасāраллар. 27. Сор цадаҥыны сіттäгінä, кініні, бу ӱрдӱнäн мöҥöллöр, кöрсӱöтӱк äттäгінä кініні да істібäттäр. 28. Бай саҥардагына, барылара да саҥата сӱох бӱолаллар,

былыттарга да діäрі кіні кäпсäпіп ытыараллар. 29. Ҥадаҥы саҥардагына, бу кімій діллäр, кіні бўдўрўйä тўстäгінä, кініні букатын умса брагыахтара. 30. Айыта сўох бай ўчўгäй, ҥадаҥы ытыга суох (кісі) айагар кусагап. 31. Кісі сўрäгä сырайын бітäр ўчўгäйгä, бітäр кусагаҥҥа кубулутар. 32. Ҥоллōх сўрäх бäліäтä кўмнўйäр сырай буолар, ўгä тыллар булуллаллара кўсўлäсäн санāны санӹры кытта холбоммут буолар.

Глава 14. Айӹны айагынап оҥорботōх кісі айӹттан да санāргӹрынан бäсырдыллыбатāх кісі толору ҥоллōх. 2. Кыбысыннарбат дўсалāх äрäмҥітін да сўтäрбäтāх кісі толору ҥоллōх. 3. Кäрчäгäй кісігä бай ўчўгäй буолбат; кусаганы багарбат кісігä ўп туох буолуогай? 4. Байäтін дўсатыттан быһāн хомуйāччы атытттарга хомуйар, кіні да ўтўолäрінäн атыттар тотор буолуохтара. 5. Байäтігäр кусаган (буолар) кісі атыҥҥа кіміäха ўчўгäй буолуогай? байäтін да ўбўттäн кіні ўöрäрдāх буолуо суога. 6. Байäтä байäтігäр ўчўгäй буоларга багарбатāх кісіттäн ордук кусаган кісі суох, бу хара санāтын ісін біäріллäр. 7. Кіні ўтўöнў оҥорор да буоллагына, умнан кäбісäн оҥорор, хоҥут байäтін кусаганын кöрдöрöҥ—барар. 8. Кім ымсӹ харахтардāх сырайын кіäр хайысыннарар, дўсалары кöйгöрўтäр, ол хара санāлāх. 9. Ўбўмсäх (кісі) харахтара туох äмä öлўннäн топпоттор, кусаган да кісі кырдыга сўога дўсаны хатарар. 10. Кусаган харах асӹр дагаҥы асыгар ымса, остолугар дагаҥы тііммäті тулуйан асарар. 11. Уолум міала! Тііпäріҥ

хоту байаҕар ӱчӱгäйі оҥорор буол. Айы да Тойонҥо агалап біäрäргін сöптöхтӱк агалар буол. 12. Умнума, öлöр дiäн быгарбат, ад да кäріäсä арыллыбатäх äйіхä. 13. Öлö ілiккiнä урут доҕорҕор ӱчӱгäйі оҥорор буол, кÿсӱҥ да хоту кiнiäхä ілiгiн ÿнап біäрäр буол. 14. Байаҕiн ӱчӱгäй кÿнтäн матарыма, ӱчӱгäйгä да баҕара тÿсӱтÿҥ аттыгынан äспатын. 15. Булÿларгын, сыҥаланан, äрäйдäргiнäн булуталäбыккын сiäрäбäй кäбiсäн ÿлäстäргä атыттарга äп хäллармаҥ суоҕа дуо? 16. Ылар біäрäр да буол, дÿсаҕын да сāтат. 17. Сāтатыллар ад iсiгäр кыаттаран булуллубат абāт. 18. Ат-хāн барыта танас курдук äргäрäр; öлöрÿнäн öлÿöҥ дiäн ÿйäттäн ÿрÿ ÿруллубута äбāт. 19. Хойÿ лабалāх мас көгөрөн äрäр сäбiрдäхтäрiттäн сорохторо тÿсан iсäллäрiн, сорохторо ÿнäн iсäллäрiн курдук, ат-хāн төрÿрÿттäн бiрдäрä öлöр, бiрдäрä төрÿр. 20. Ҥÿдäйäн хā ларга ананыллыбыт сäп барыта суох буолан хāлар, кiнiнi да оҥорбут буолäччы кiнiнi кытта öлöр 21. Мÿдрасынан ысмахтанäччы öйÿнäн да сiбäтiäй суолга ÿöрäнāччi тобус толору ҥолöх кiсi буолар. 22. Мÿдрас iсäр суолларын сÿрäгiн iсiгäр санāн көрōччÿ кiнi кiстäлäйҥäрiгäр öйдÿрÿ булуоҕа. 23. Тахсаҥҥын, кiнiнi булчукка тылы тäбiстäр, кiнi да iсäр суолларын устун кiстäнäн кäтi олорор сiрдäрдä тутун. 24. Кiнi тÿҥнÿктäрiгäр бÿктāччi āнпарын да аттыларыгар iстäр буолуоҕа. 25. Кiҥi ҥiäгiн учуга сынан, äргiйä сылҥāччы кiнi äркiннäрiгäр тоҕосо да сāйыга, байäтiн отÿтун кiнi тасыгар туруоруоҕа, ÿтÿолāхтiк да олорор сiргä олоруоҕа. 26. Кiнi сабытын анныгар байäтiн оголорун ÿраттыага, кiнi да хах-

хатыя анныгар хоҥуога. 27. Кіні куйастан кініäн саҥтыага кіні да ӯтӯö āтыгар олоруога.

Глава 15. Айы Тойонтон куттанāччы бу курдук гынар буолуога, ыйāхха кытāнахтык буолāччы кі-
ніні (мӯдрасы) тутуога. 2. Мӯдрас ійä курдук кі-
ҥіні тосуйуога, ырāс ойохходо тылы кіҥіні байāтігäр
ылыага. 3. Мӯдрас кіҥіні öй хлäбінäн асатыага,
мӯдрас ӯтуҥан ісäрдiäга. 4. Кіні мӯдрасынан бöгöр-
гӯöгä, долгуйуо суога, кініäхä сыстыага, сāтыа да
суога. Мӯдрас чугастарын ӯрдӯлäрінäн кініні ӯсä
ытыарыага, мунйах да ортотугар кіні айагын асыа-
га. 6. Кіні кöрӯлӯр, ӯöрäр-кöтöр діäн бастыҥатын-
біäніäссін ӯйäлāх äты да ылыага. 7. Кöрсӯöтä суох
кісілäр кініні (мӯдрасы) сітіäхтäрä суога, айылāх-
тар да кініні кöрӯöхтäрä суога. 8. Улӯтуйартан
мӯдрас ырāх, сымыйаччы да кісілäр кіні тусун са-
ныахтара суога. 9. Айы Тойонтон ытыллыбатāх
буолан айылāх кісі айагыттан хайагал тахсара
астылаҥа суох. 10. Мӯдрастан хайагал äтіліннäгінä
Айы да Тойон кініäхä кöмöлöсӯöгä. 11. „Айы Тойон
тусуттан тäйдім“ діäмä, тугу Кіні абāсы кöрöрӯн äп
оҥоруо суох тустāххын. 12. „Кіні мігін мунпарда“
діäмä, Кіні айылāх кісiäхä кысаммат äбāт. 13. Айы
Тойон бары нäгäй быҥары абāсы—кöрöр, кініттäн
да куттанāччыларга кіні астылаҥа суох. 14. Маҥ-
найгыттан Кіні кісіні айбыта, кініні туох кіні кö-
ҥӯлӯттäн тахсарыгар хāлларбыта. 15. Багарар бу-
оллахына, кäріäстäрі харыстыаҥ, ӯтӯöтук сöбӯлäнäр
ітäгäлі бӯтӯн гыныаҥ. 16. Кіні (Таҥара) äйiäха уот
ӯ іккіні тосуйа ӯрда, багарарыгар ілігін ӯнуоҥ. 17.

Кісі іннігäр—тыннāх буолар діäн, öлöр да діан буолар уруллубуттар; туохха Кіні багарыага, ол да кініäхä біäрілліäгä. 18. Айы Тойон мудрастан мудраса улахан, уогунан Кіні кытāнах, барытын да кöрöр. 19. Кініттäн куттанāччылар ӱрдӱлäрігäр кіні харахтара, Кіні да кісі оӈоворун барытын білäр. 20. Кіні кіміäхä даганы ытыга суох майгылāхтык онорору кäріäстāбäтāгä, айыны оӈорору кіміäхä даганы кöӈӱллāбäтāгä.

. . . .

Глава 16. Кусаган äлбäх уолларга багарыма, ытыга да суох майгылāх ӱолаттарга ӱöрӱмä, Айы Тойон куттала кінілäргä суох буоллагына, кінілäр äлбäн істäхтäрінä, кінілäр тустарыгар ӱöрӱмä. 2. Кінілäр тыннāх буолалларыгар äрäнімä äлбäхтäрінäн да öйöнӱмä. 3. Тысачча айылāх (кісітāгäр) бір кырдыксыт ордук ӱчӱгäй. 4. Ытыга суох майгылāх оголōх буолуохтāгар, огото суох сылдан öлбӱт ордук ӱчӱгäй; 5. Бір кöрсӱöттäн гуорат олохтонуога, ыйāга суох суоллāхтар усāн ісäллäрä іччітäхтäніäгä. 6. Маннылы äлбäгі міи харагым кöрбӱтä оннöгор да ордук äлбäгі кулгāгым істібітä. 7. Бас бäріммäтāх дон ісігäр уор убайан іспітін курдук, айылāхтар мустубуттарыгар уот кӱöдӱйӱöгä. 8. Кіні (Таӈара) байāлāрін кӱстäрігäр äрäнäн тäйäн хāлбыт кісіттäн тусунан ӱрдӱк удуохтāх былыргы кісілäрі асымматāга; 9. Лōту да кытта бір сіргä олорбуттары харыстāбатāга, улӱтумсахтарын ісін кінілäртäн сіргäммітä. 10. Байāтін айылларынан кісіргāбіт öсöргö аналлāх дону да асымматāга. 11. Солкурдук сӱрäх хорчойӱтугар холбоспут алта сӱс тысачча

кісіні асыммататага. Бас біäріммäт бір даганы äбітä буоллар, буруйданымна кіні хāллагына, бäркісäніäх суол буолуох äтä. 12. Асыпар, уордайар даганы кіні кöӊӱлӱгäр äбāт: асыпыагар уору да того тардыагар Кіні кӱстāх. 13. Таӊара асыннӹта улахапын хоту тöлöсӱтä да Кініäнä улахан. Кіні оӊорбутун хоту кісіні цӱллӱр. 14. Кініттäн айӹлāх кісі былӣӊāбытынан куотуо сӱога, ытык да майгылāх тулуйбута сі хāлыа суога. 15. Кіні бары асынӹга сір біäріагä, кісі äрä барыта бäйäтін суолларын хоту ылыага. 16. „Айӹ Тойонтон мін кістäніäгім, ама ӱсäттäн кім мігін ахтыагай“ діäмä. 17. Цон äйбäгäр мігін бäлíäтіäхтäрä суога, дӱсам міäнä кыаттаран кäмнäніллібäт хамнӹр—харамай ісігäр туох бāрай? 18. Бу халлāн халлāнпар да халлāннара айӹ Танара гіäннäрä буолаллар, тӱгäгä суох дойду сір да Кіні біісібітіттäн долгуйаллар. 19. Кіні кöрдöгӱнä хайалар сір да тöрӱттäрä сін кутталтан тітірäсäллäр. 20. Маны да сӱрäх кыайан öйдööт,—21. Танара оӊорон ісäр суолларын кім сітäн öйдӱöгäй? Кісі тыалы кыайап кöрбöтӱн курдук, Кіні оӊортолӱрун улахан аӊāра кöстӱбäт. 22. Кіні кöнöтӱк цӱллӱр суолларын тустарын кім біллäріäгäй? Бітäр кім кініläрі кӱтäр буолуогай? Маныаха ӱрӱ ӱруллубута ырāх äбāт“ діäмä. 23. Тутах öйдōх букурдук санӹр, мäнік мунāх да кісі букурдук мäйтä суохтук санāтыгар санӹр. 24. Ісіт мігін, уолум міäнä! Білäргä да ӱöрäп мін да тыллäрбын сӱрäххäр ылаӊнын öйдö. 25. Мін чіӊпік санāпыллыбыт ӱöрäгі äйіäхä кöрдöрööӱн, чахтытык да біläрі біäрäбін. 26. Айӹ Тойон ӱрӱ ӱрбутунан Кіні суоллара магнайгыттан-ыла буолаллар, кінілäр да

айыллыахтарыттан-ыла кіні тӧгӱл тӧгӱл кінілäрі ӱлларбітä. 27. Ӱйäлāхтік Кіні Байäтін суолларын туппута—тäрійбітä, кінілäр бастыңпара кінілäр уңуордарыгар бастыыллар, кінілäр аччык буолбаттар, сырыылара бараммат, оңорон даісäллäрін тохтоппоттор. 28. Бір дагаңы суол кіні чугастāгытын кыаратыннарбат, 29. Ӱйä да тухары Кіні тылыгар кінілäр ӧсӧсуӧхтäрä суога. 30. Ол-гäңнä Айыы Тойон сір діäккі кӧрдӧ, Байäтін да ӱтӱӧларінäн кініні (сірі) толордо. 31. Бары хамныр харамай дӱсата кіні сырайын сапта кіні да ісігäр барыта бары тӧннӱӧгä.

. . . .

Глава 17. Айыы Тойон кісіні буортан айбыта, äміä кініні буорга тӧппӧрӧр. 2. Ӱрӱлäх ахсāннāх кӱннäрі ңылы да кіні кінілäргä біäрдä, туох сір ӱрдӱгäр бāр барытын ӱрдӱнäн кінілäргä кӧңӱл біäрдä. 3. Кінілäр уңуордара кӧрдӱрӱнäн, кінілäрі кӱсӱнäн бӱрӱйдä, кінілäрі Байäтін дӱсӱнӱн хоту айбыта. 4. Кінілäр кыыллар кӧтӧрдӧр да ӱрдӱлäрінäн тойон буолуохтарыгар кінілäртäн куттанары бары хамныр-харамай ісігäр ӱрбута. 5. Кіні кінілäргä (кісілäргä) ӧйдӱргä ӧйӱ, тылы, харахтары, кулгāхтаты, білäн кäпсäтäргä сӱрäгі біäрбітä. 6. Кінілäрі ӧтӧ ӧйдӱр мäінäн толордо, кінілäргä ӱчӱгäйі кусаганы да кӧрдӧрдӧ. 7. Байäтін суоллара улаханнарын кінілäргä кӧрдӧрӱӧн іннігäр кінілäр сӱрāхтäрін ӱрдӱлäрігäр байäтін харагын ӱрда. 8. Кіні сібäтіäй āтын кінілäр ӱтӱӧнäн āтыртыннар, кіні суоллара улаханнарын білläрдіннäр. 9. Кіннäргä білäр діäні бäрсібітä, кінілäргä тыыннāх буолар діäп ыйāгы біäрбітä. 10. Ӱйäлāх каріäстäрі кінілäрі кытта туруорбута, Байäтін да ңӱлläрін кі-

нiлäргä кöрдöрдö. 11. Ӱтӱö āта улаханын кiнiлäр харахтара кöрбӱттäрä. Кiнi да саҥатын ӱтӱö доргōнун кулгāхтара iстiбiттäрä. 12. „Бары кырдык суох суолларыттан сäрäпäр буолуҥ“ дiäбiтä кiнiлäргä; кiнiлäртан бiр бiрдäрiгäр чугастāгыларын умнубат буоллуннар дiäн кäрiäстāбiтä. 13. Кiнiлäр баран iсäр суоллара öрӱтӱн Кiнi iннiгäр бāллар, Кiнi да харахтарыттан кiстäнiäхтäрä суога. 14. Хайа да ҥоҥҥо барытыгар Кiнi тойон туруорбута. 15. Оптон Еврей дiäн ҥоп Айы Тойон öлӱтä буолар. 16. Кiнiлäр бары оҥорор суоллара, Кiнi iннiгäр кӱн курдук (кöстöллöр) Кiнi да харахтара öрӱтӱн кiнiлäр баран iсäр суолларыгар бāллар. 17. Кiнiттäн кырдыга да суох кiнiлäр суōллара кiстäммäтiлäр. Кiнiлäр да бары айылара Айы Тойон iннiгäр (буолаллар). 18. Кiсi бiäрäр умната, Кiнiäхä бäчiäт курдук бӱолар, Кiнi кiсi ӱтӱöнӱ оҥорбутун харах iччiтiн курдук харыстыага. 19. Ол-кäннä кiнi туран кiнiлäргä тöлӱöгä кiнiлäр да тöлöспӱттäрä кiнiлäр бастарын ӱрдӱлäрiгäр тöннӱöгä. 20. Кäмсiнāччiлäргä Кiнi äргiйäн кäлäрi бiäрäрä, тулуйарга да мöлтōп äрāччiлäрi сäргäхсiтäрä. 21. Айы Тойоҥҥо äргiйäн кäл айылары да хāллар. 22. Кiнi iннiгäр ӱҥäр буол, бӱдӱрӱйтäлiргiн оччот. 23. Ӱсāгiгä (Айы Таҥарага) тöннöн кäл, кырдыга да суох суоллартан кiäр хайыс, пäҥäйi—быҥары кӱстāхтiк абāсы кöр. 24. Кiнiнi хайагāн тыннāх олорōччулар оннуларыгар кiм ад iсiгäр Ӱсāгiгä хайагал ытыарыагай? 25. Суох буолāччы öлбӱттäн āйтӱöтӱк тырдыллар дiäп суох бӱолар. 26. Тыннāх ыалтыбат да кiсi Айы Тойону хайагыага. 27. Айы Тойон асынылāх сӱрäгä дāлä ула-

хан дуо, Кініäхä да äргіііäн кäлäччілäрі кытта аііаласäрä дäлä улахан дуо? 28. Кісі уола öлуö суох буолбатыттан, 29. Кісі ісігäр барыта бäр буологун кыаттарбат. 30. Кöрöр кӯннäгäр туох ордук сырдыгыі? Олда гыннар кіні даганы харағатыйар. Кусаган тусун äт-хāп даганы санīр бӯолуога. 31. Ӯрдӯк халлāннар кӯстäрін Кіні Бäйäтä кöрöр—істäр, кісілäр буоллахтарына, барылара буōр кӯлʼ іккі буолаллар.

Глава 18. Ӯйäлäр туххары тыннāх буолан Олорōччу бӯтӯнӯ барытын туппута-тäрійбітä. Соготох Айы Тойон кырдыксыт. 2. Бäйäтін оңорбут суолларын Кіні быcāрарга кіміäхä да кӯс туттарбатāга. 3. Кіні улахан суолларын кім кыайан быcāрыагай? 4. Кіні улахан āтын кӯсӯн кім кыайан кäмнāн тасāрыагай? Кіні асыныларын кім кыайан äтäн тасāрыагай. 5. Айы Тойон ңікті суолларын оччотуоххa, улāтыннарыаххa быcāрыаххa да кыаттарбат. 5. Кісі суолун бӯтäріäх курдук кäмігäр Кіні оңорон äрäр буолар оңорорун да тохтоттогуна, öйӯттäн тахсыага. 7. Кісі туох бāрай, кіні да тусата тугуй, кіні ӯтӯöтä кусагана да тугуй? 8. Кісі кӯннäрін ахсāннара—äлбах бӯоллагына, сӯс сыл буолуохтара: байагалтан тамах ӯ курдук, кумахтан біp äрä кырā бытархай курдук кіні сыллара барамнат ӯйä кӯннäрігäр (таңні ӯрдаххa) оччугуй буолуохтара. 9. Айы Тойон бу ісін кісілäргä öргö діäрі кӯтäр Бäйäтін да асыныларын кінілäр ӯрдӯлäрігäр кутан біäрäр. 10. Кінілäр (кісілäр) усуктара бӯтäллäрä ӯлӯгäрдäгін кіні кöрöр-білäр. 11. Ол-да іннігäр Бäйäтін асыныларын

äлбатäр. 12. Кiсi асыныта кiнi чугасыгар (бӯолар), Айы̄ Тойон асыныта бары äттāххä—хäннахха, хамныргa харамайга буолар. 13. Кiнi кäрäсiттäн тасāрар-ойдотöр ӯöрäтäр, маныcыт бäйатiн ӯöр сӯöсӯтӯн äргiтäрiн курдук äргiтäр. 14. Кiнi ойдотöрӯ ылāччылары асынар, Кiнi ыйāгар да сӯрäхтäрiттäн äргийäн кäлāччiлäрi асынар. 15. Уолум мiäнä! Ӯтӯöпӯ он̧оррун̧ сагына хомурбат бӯол, бäлäхтiрiн̧ да кäмiгäр äтäр тылгынан хоргутуннарыма. 16. Кӯнускӯ куйāсы тӯспӯт сiк сойуппат дуо? Солкурдук тыл äтiтä бiäрбiттāгäр ордук ӯчӯгäй. 17. Бу iсiн äппiт тыл ӯтӯö бiäрiтāгäр ордук ӯрдӯгä суох дуо? онтон ӯчӯгäйгä багарар кiсiгä ол да бу да бāр буолаллар. 18. Акāры (кiсi) асыныта суох хомӯрар, ӯтӯö да кöн̧ӯл суогар бiäрiллiбiт бiäрi харахтары кӯрдар. 19. Сад̧ара iлiккiнä урут санāгар äргiтäн кöрöр бӯол, ыалд̧ар да iннiнä бäйäн̧ тускар тӯбӯйäр буол. 20, Д̧ӯл iннiнä бäйäгiн холōн кöр, кäлäр кäмгä асыныны булуон̧. 21. Мöлтӯрӯ бiлгäлi iлiккiнä сымнā. айылланарын̧ да сагына äргийäн кäлäрi кöрдöр. 22. Анал аналлāбыккын ӯтӯö кäмiгäр толоруоххун туох даганы хāрчахтāбатын äйiгiн, öлӯöххä дiäрi бысанаргын усата ӯрума. 23. (Тад̧арага) ӯн̧äрiн̧ iннiнä урут бäлäмнäн, Айы̄ да Тойону холōн кöрöр кiсiгä тылы буолума. 24. Айы̄ Тойон Бäйатiн сырайын кiäр хайысыннардагына, öлöр кӯн̧д̧ä туруох уор тусун тöлöсöр, кäлäр кäмiн тусун ахтар буол. 25. Тот бӯолар сагына, аччык буолар кäмiн ахтар бӯол, бāй буолар кӯннäргä д̧адайар, кысанар тусун ахтар буол. 26. Сарсын äрдäттäн кiäсäгä дiäрi кäм

кубулуйан iсäр Айы да Тойон iннiгäр барыта тӯр-
гäн сырӹлāх. 27. Мӯдрастāх кiсi барыга сäрäхтǟх
бӯолуога, айӹлāх кӯннäргä кысаммат буолартан
харыстаныага. 28. Кöрсӯö äрä кiсi мӯдрастан мӯд-
расы бiлiäгä, кiнiнi да булбукка хайагал бiäрiагä.
29. Кäпсäтäллäрiгäр мäiлǟхтäр бäйäлäрä мӯдраста-
наллар, олохтōх да ӯгäлäрi тасāртан iсäллäр. 30.
Багарӹлāх iмäннäргiн батыса сыҥыма багарӹлар-
гыттан да харыстана сырыт. 31. Дӯсагар багарӹ-
ларга астылаҥнагы тiäрдäн iсäр буоллаххына, кiнi
öстōхтöргор äйiгiн кӯлӯгä тасāрӹага. 32. Улахан
басаҥҥа кöрӯлӯрӯ кöрдӯöмä, кöрдöргö — пардарга
бäйäгiн бäйыма 33. Сiäнкäр туога дā суох äрāрiгiн,
iäс ылӹллыбыт харчыга кöрӯлǟҥҥiн—парылāҥҥын,
умнасыт буолума.

Глава 19. Аргысыт буоларга тардыстӹлāх ӯлä-
сiт байыа сӯога, оччугуйу туохха да холōбот кiсi
оргуй-оргуй охторугар тiiäгä. 2. Аргы ҥахталлар
да кöрсӯöлäрi да аҥатыахтара, онтон быҥар ҥахтар-
дары кытта бiлсäччi кiсi хорум бардам бӯолуога.
3. Сытыйар, ӯöннäр да кiнiäхä тiсiäхтäрä, баламат
да дӯса суох гынылларга. 4. Кiм. сотору iтäгäйäр,
ол чäнчäкi сапāлāх, айыны да оҥорōччу бäйäтiн
дӯсатын утары айӹланар. 5. Астынӹларга сӯрäгiнäн
бiäрiнäн хāлбыт буруйданыāга, онтон багарӹларга
öсöсōччу бäйäтiн олорор олōгун бастыҥалыага. 6.
Тылын ӯннäччi äйäлǟхтiк олорор бӯолуога, лахсый-
ары да абāсы кöрōччӯ кусаганы агыйатыага. 7. Ты-
лы хасан даганы кырынан äппäт бӯол, äйгiттäн туох
да кöгӯрӯö сӯога. 8. Догоргор öстōххöр да кäпсäгäй

буолума, бу аҕыаха аҕы буолбат буоллагына, асап да біарімä; 9. Кіні аҕыгыттäн істäн баран, аҕыгыттäн сäрäнäр буолуога, хоһут абäсы кöрÿогä аҕыгын. 10. Äн істібіт тылыҥ аҕыгын кытта öлӱн, куттаныма, кіні аҕыгын дäлбäрітіä сӱога. 11. Акäры кісі, ого тöрöтöн äрäр (һахтар) муҥнанарын курдук тылыттан муҥнанар. 12. Öттÿккä айныллä тӱсӱт ох курдук акäры кісі сӱрäгäр (кірбіт) тыл буолар. 13. Догоргуттан ыйыт, кіні оҥу оҥорботоро да буолуо, онтон оҥорбут буоллагына, аныгытыгар оҥорбот буоллун. 14. Догоргуттан ыйыт, кіні оннугу діäбäтäгä да буолуога, äппіт буоллагына, онуоха кырымматын. 15. Догоргуттан ыйыт, сорох ардына балыр буолар äбäт. 16. Тылга äрä ітäгäйімä. 17. Сорох тылыгар, (äтäн) айыланар, онтон бу дӱсатыттан ыла буолбат; кім бäйäтін тылынан аҕыны оҥорботоро бäрай? 18. Чугаскар сäна іліккінä кініттäн ыйыт. Ӱсäгі да ыйагар сірдä біäр. Хайа да мӱдрас—Айы Тойон куттала буолар, хайада мӱдрас ісігäр ыйах толоруллара буолар. 19. Кусаганы да біллäр мӱдрас буолбат, аҕыллахтар да сӱбäлäрігäр мäйі суох. 20. Албын бäр бу да нäгäй пахай буолар ітäгäс мӱдрастäх кöрсӱöтä суох діäн бäр, 21. Білілäрінäн бäйбуола—буола ыйагы кäсäччітäгäр білäрінäн ітäгäстäх äрäрі, Таҥараттан куттаначчы ырäх ордук ӱчӱгäй. 22. Äгäлігäлäх санä бäр, бу ыйага суох суол буолар, ӱру ӱран тасарһах тусугар тіäрäтік барбыт һӱл буолар. 23. Бӱктäн сылһаччы санäргäн сайһыйбыт кубулгат бäр, кіні ісä äгäлгäлäнäрінäн туолбут. 24. Кіні тöҥкöгöр сырайдäх істібäт да курдук буолар, ол да гынпар кіні аҕыгын санäбатäх сіргäр тосуйуога. 25. Кӱсä тійба-

тäгiттäн, кiнi äйiäхä осоллуогун хäрчахтаппатына, кiнi äйiäхä тӯбäлтäгä буллагына, кусаганы оҥоруога. 26. Кiсi тас кöрӯҥӯттäн бiллäр, кöрсӯстäххä кöрсӯö кiсi сырайыттан бiллäр. 27. Таҥныбыт таҥас, тiстäр да кiлäҥнiллäрä хāман—ӯктāн iсäр кiсi майгытын кöрдöрöллöр. 28. Кäм кäлä iлiгiнä кäрäсiттiр бāр буолар, сорох саҥата да суох олордор кöрсӯö буолар.

Глава 20. Кiстāн хоргутуохтāгар кäрäсiттiр ырāх ордук, соготогор кäрäсiттäнäччi сäрäнäн осол-топ бысаныага 2. Кäмсiнäрiн кöрдöрöрö кäрäсiттäм-мiккä дäлä ӯчӯгäй дуо? 3. Кöҥӯлтäн тахсар айыттан кiнi куота кöтӯöга äбāт. 4. Кӯсӯлäнäн туран ҥӯлӯ оҥорōччу аттыкы кыс—огону ҥахтардыагын бāгарбытыгар тäҥнāх. 5. Сорох саҥата да суох буоллар кöрсӯö бӯолар, сорох ӯгӯсӯ лахсыйарыттан абäсы кöрӯл-лäр. 6. Сорох тугу äтiäгiн бiлбäтiттäн саҥарбат, сорох саҥарыагар кäм кäлäрiн бiлäр буолан саҥар-бат. 7. Мӯдрастах (кiсi) кäм кäлiäгäр дiäрi саҥарыа суога, ҥӯлä суох барбах да байатiн ӯрдäтāччi кiсi кäм кäлäрiн кöсӯтӯö сӯога. 8. Ӯгӯс тыллāх кiсi салгыттыага, кiм кӯсӯнäн байатiгäр саҥарар кöҥӯлӯ ылынар, оннук абāсы кöрӯллӯöгä. 9. Сорох ардына кiсi кусагаҥҥа сусалланар, сӯтäрäргä булар. 10. Äйiäхā тусāлāбат бiäрi бāр, сорох бiäрi iсiн хос-хос бiäрi кäлäр. 11. Ӯтӯöнäн āтырарга намтыр бāр бӯолар, сорох намтыртан басын кöтöгöр. 12. Сорох оччугуйунан äлбäгi атылласар, ол iннiгäр (хойут) сäттä тöгӯл ордук äлбäгi тöлӯöгä. 13. Мӯдрастāх саҥардагына тапталлāх бӯолан барар, акāрылар

таптыры көрдөбүттәрә сі хāлыахтара· 14. Ойо суох кісі біәрбітә āйіāхā туса бўолуо суога, кіні ылары-гар бір харах оннугар āлбāх харахтāх. 15. Кіні агыйатын біәрән баран āлбāхтік хомуруога, айагын доңу ыгырāччы кісі курдук асмага. Бўгўн іāс біәрән баран сарсын төттөрў ылар. Айы Тойоңңо кісілāр-гā да оннук кісі абāсы көрўллāр. 16. „Мін догоро суохпун, мін да ўтўөнў оңортолўрум ісін махтанар суох, Мін асыр-аспын сіәп кәбісāччілāр албастāх тыллāхтар",—дір акāры. 17. Төсө āлбāхтік төсө āлбāх доп кініні кўлў гынахтарай! 18. Тылтан іңнәрдāгāр сіртāн іңнәр ордук. Ол буоллагына ку-сагаттар охтоллоро сотору кāліāгā. 19. Кусаган кісі кāмā суох ўгāргāсі буолар. Тугу да білбāт кі-сілāр айахтарыгар кіні өрўтўн бўолуога. 20. Акāры айагыттан тахсар ўгā сіргāнілліāх кіāр хайысып-нарыах курдук буолар, кіні бāйāтін кāмігāр опу āппāт āбāт. 21. Сорох айылаиартан сапіāтā суогут-тан тохтўр, кіні да айыны оиорботогуттан сапāр-гāн кāмсіиіā суога: 22. Сорох бāйāтін дўсатын хор-бусуттан өсөрөр, ойо суохха албаска ыллартāран кініні өсөрөр. 23. Сорох сāтарыттан тыл біāрāр, до-горугар сылтага да суох кіні кініāхā өстөх буолар. 24. Кісі ісігāр кусаганнāх хара суол, сымыйа буолар; тугу да білбāт кісі айахтарыгар кіні сымыйа өрў-тўн бўолар. 25. Сымыйаны өрўтўн āтāччітāгāр уорыйах ордук, ол да тыннар кінілāр іккіāн өсөн хāлларга тісіāхтāрā. 26. Сымыйаччы кісі сылдьар сырыта мāныта суох, дўдāйāрā да кініāнā өрўтўн кініні кытта бāр. 27. Мўдрас тыллāх кісі бāйāтін ўрдāтіāгā, көрсўө да кісі тойотторго ўчўгāйініāн

көстүөгä. 28. Буору туксаран оҥорӧччу бӓйӓтін буластāх отун улāтыннарыага, тойотторго да сӧбүлӓтāччі, кырдыга суога көсүннӓгінӓ асыннарары ыларага. 29. Күндүлӓсілӓр, балӓхтӓр мүдрастāхтар харахтарын сабаллар, айахха бӓр курдук кӓрӓсіттӓн тасāрталлары кіӓр хайысыннараллар. 30. Сабыллан турар мүдрастан, кістӓніллібіт үнтӓн туох туса бӓрый? 31. Бӓйӓтін акāрытын кістāччі кісі бӓйӓтін мүдрасын кістāччітāгӓр ордук.

Глава 21. Уолум міӓнӓ! Айыламмыт буоллаххына, айыларга айылары ордук ӓбімӓ, уруккӯлар тустарыгар (Таҥарага) үҥк. 2. Могойтон тӓскілір курдук, айыттан тӓскілӓ, кініӓхӓ чугасāтаххына кіні айыгін тыгыа ӓбӓт. 3. Кіні (айы) тістӓрӓ хаххай кыл тістӓрӓ буолаллар, балар кісілӓр дусаларын ӧлӧртүллӓр. 4. Бары ыйӓга суох суол іккі өттүттӓн білāх болот курдук буолар, бу болот бāса үтүөрбӓт. 5. Куттагас-буолардāх күсүлӓсілӓр бӓйы іччітӓхтіӓхтӓрӓ: букурдук үрдүккӓ да холонӧччу (кісі) ціӓтӓ іччітӓхтӓніӓгӓ. 6. Умнасыт айагын āртасыта кіні кулгāхтарыгар ӓрӓ діӓрі тійӓр, кіні үрдүнӓн сотору цүл турара чугасāн ісӓр. 7. Кӓрӓсіттӓнӓрі сӧбүлӓбӓт кісі айылāх (кісі) кӓнніттӓн баран ісӓр, Айы Тойонтон куттанāччы сүрӓгінӓн ӓргійіӓгӓ. 8. Күстāх тыллāх (кісі) ырāхтан біллӓр; ӧйдӧх кісі кіні ханна бүдүрүйӓрін кӧрӧр. 9. Нӧцүӧ кісі харчытынан бӓйӓтігӓр ціӓ туттāччы кісі бӓйӓтін кӧмүллӓр інігӓр тӓс хомуйарыгар тылы. 10. Ыйӓга суох суоллāхтар муннахтара нӓкыла діӓн сӓп (күркӓнні̇к) чохчолом-

мута буолар, кiнiлäр бўтäр усуктара уот тöлöнö. 11. Аӣыы̄лāхтар суоллара тāсынан тäӈгäтiллiбiт, онтон ӡараңарыгар аң аңхайа буолар. 12. Ыйāх хоту сылӏңар (кiсi) байатiн сапāларын тутар-кыайар. 13. Айы̄ да Тойон кутталын сiтäрäр мудрас буōлар. 14. Öйö суох ўöрäнiä суога; 15. Асы̄ны äлбāтäччi öй бāр. 16. Мўдрастāх бiлäр бiлiтä угут ўтугар тылы äлбiр, кiнi да сўбäтä ты̄нпāх буолар; сўрўгўрäп тахсар сiрiн курдук буолар. 17. Акāры сўрäгä хамнарыйбыт iсiккä тылы, ханнык да бiлiнi байатiн iсiгäр тутуо суōга. 18. Кöрсўö кiсi мўдрастāх тылы iсiттäгiнä, ону хайагыага, байатiн iсiгäр кiнiнi сысыара ўруога. Чäпчäкi сапāлāх кiсi ону iсiттäгiнä, ону кiнi сöбўлāбат, кiнiнi кäннiгäр брагар. 19. Акāры кäпсäтäр саңата айан сўгäсäрiгäр тылы, кöрсўö—кiсi айагыттан астыны̄аңнāх кäпсäтi тахсар. 20. Кöрсўö—кiсi тылларын мунйахха кöрдўр буолуохтара, кiнi да äнiiт тылларын сўрäхтäрiгäр санар—бысāрар буōлуохтара. 21. Акāры кiсiäхä мудрас кöтўрўллўбўт ңiäгä тылы буолар, мäнiк кiсi бiлiтä мäi тахсыбат тыллара буолаллар. 22. Öйö суōхтары ўöрäтäр кiнiлäр атахтарыгар бохсо курдуктар, уңа да iлтiгäр (бāр) iлiгäс быа курдуктар. 23. Акāры кiсi кўлäрiн сагына саңатын улāтыннарар, кöрсўö—кiсi оргўй агайдык кўлўм äрä гынар буōлуога. 24. Кöрсўöнў ўöрäтäр кысыл-кöмўс сiмäх курдук уңа iлтiгäр ыарахан да атыы̄лāх кiäргäтi курдук. 25. Акāры—кiсi атага атын кiсi ңiäтiгäр, тiäтäйäр äлбāгi кöрбўт iстiбiт кiсi кiсiлäртäн сāтыага. 26. Мäнiк-кiсi āн уңуоргутуттан ңiä iсiгäр öңöйöн кöрöр буолар, ўтўöтўк iтiллiбiт кiсi тасырңа тохтуога: 27. Āп тасыт-

тан ісіллір кісі тугуда білбäтä бўолар, кöрсўö—кісі маннык сāт суогуттан кірбігійіäгä. 28. Ўгўс тыллāхтар аййахтара атын кісі гіäніп кäпсіäлäр, кöрсўöлäр тыллара ыййāсыңңа ыйаналлар. 29. Акāрылар аййахтарыгар кінілäр сўрäхтäрä бāллар, кöрсўöлäр аййахтара кінілäр сўрäхтäрін істäрігäр бāллар. 30. Ытыга суох майгылāх кісі сатапаны кырāтагына, байатін дўсатын кырыр. 31. Хобўччу кісі байатін дўсатын быңардыр, ханна да олорбутун ісін байдіä кініні абāсы кöрўöхтäрä.

Глава 22. Сўрäгäліір-кісі кірдāх тāска тылы: кіні āтын сўтäрдäгінä кісі äрä кініні кўлў гыныага. 2. Сўрäгäліір-кісі огус кітігäр (сāгар) тылы, оңу кöтöхпўт äрä кісі ілітін тäбäніäгä. 3. Сўгўн ітіллібäтāх уол тöрўрä агага сāт, сўгўн ітіллібäтāх кыс кіні намтырыгар тöрўр. 4. Кöрсўö кыс байатігäр äр булунуога, сāта суох (кыс) тöрöппўтўн санāргыра буолуога. 5. Бардам (кыс) агатын äрін дагаңы кіртітäр, іккіäннäрä кініні сāні саныахтара. 6. Кäм кäлä ілігінä кäпсір кäпсāн, санāргыр сахха, бйўр-кöрўлўр кäріäтä, мўдраска салайыахха, ўöрäтіäххä супту сöптöх. 7. Акāрыны ўöрäтäччі кісі аіаммыт ісіт чарпатын сілімнäччі кісі курдук, бітäр тўлўгўдўйä угуйбут кісіні усугуннарäччы кісі курдук. 8. Акāрыга тугу äміт кäпсäччі кісі утукту олорор кісіäхä кäпсäччі кісі курдук., кіні кäпсāн бўппўтўн канна „тугу-дā“ діäн ыйытар: 9. Öлбўт ўрдўгäр ытā, кініäхä äн дойду сырдыга сўттä; акāры да ўрдўгäр ытā, кіні майітä сўттä, 10. Öлбўт ўрдўгäр агыйах согустук ытā, кіні сынңанна, акāры кусаган олого öлбўт буолардāгар

кусаган. 11. Ӧлбӱт тусугар сäттä кӱн ытыллар, акäры тусугар ытыга да суох майгылāх кісі тусугар кіні тыннāгын тухары ытыллар. 12. Ӧйӧ суогу кытта äлбäгі кäпсäтімä, мäітä да суохха сылџыма; 13. Кіџінäйіміäџ тусугар, кініні кытта ӱтӱрӱсäџџін бäйäгін џӱдäтіміäџ тусугар кініттäн сäрäн. 14. Кініттäн тäйäн біäр, оччого сыйналаџы да булуоџ кіні да ӧйӧ суӧгуттан хоргутуоџ сӱога. 15. Сібініäстāгäр туох ордук ырыахалый? акäрыттан ураты кіні āта туох буолуогай? 16. Мäітä суох кісіні ілџіäхтāгäр кумагы, тӱсу лӧкӧй да тіміріі ілџä барыахха чäпчäкі. 17. Џіäтāгі бӧгӧтӱк тутуллубут бäйы мастар џіä тітіріріи сагына, кіні охтуогар тіäрпäттäріи курдук, чіџнік сананан кӧрӱллӱбӱт, сӱбäнäн кытāтыргāбыт сӱрäх куттал кäмігäр долгуйбат. 18. Мäілāхтік сананан кытāтыргāбыт сӱрäх џіäтāгі суоруллубут äркін ӱрдӱгäр оџосуллан сысыарыллыбыт кіäргал сäн курдук буолар. 19. Ӱрдӱктӱк туруоруллубут тäптäргä сäп тыал утары кыайан туруо суога. 20. Солкурдук куттагас сӱрäх, мäніктік сананыллар барыгар, куттал утары кыайан туруо суога. 21. Харахха охсӧччу харах ӱтун тасāрар, сӱрäххä охсӧччу ыарылāх санāны кӧбӱтäр. 22. Кӧтӧрдӧрӱ тäсынан брагāччы кініläрі кіäр батыага, догору холупнарāччы догордосору кӧтӱрäр. 23. Äн догоргор болоттоммут буоллаххына, äрäмџігін сӱтäрімä, догордосору тӧннӧрӧр куота ілік. 24. Догор утары саџарбыт буоллаххына, куттаныма, туксар куота ілік. 25. Āты холуннарар, улӱтуйар, кістäläџі асар, ӧсӱӧмџӱлāхтік кусаганы оџорор хайа да догору батан кäбісіäхтäрігäр сӧптӧх. 26. Чугастāгыџ бäйдагыла кініні кытта бірга

ӱөрӱөҥ тусугар кіні цадаҥытын сагына кіні ітӓгӓлігӓр кір. 27. Кіні тісӓрігӓр кыттыгас бўолўоҥ тусугар кіні санарг҃ырын-сўтӓрін кӓмігӓр, кініні кытта бӓр буол. 28. Осох ісігӓр төлөн інніна ы҃с-быдан буруо да буолар, солкурдук хӓн тогулларын інніна ардыргасы҃лар (туралляр). 29. Догорбун көмӱскӱрбӱттӓн мін сӓтыам сўога, кіні да сырайыттан кістӓнӓн халыам суога; 30. кінінӓн міӓхӓ кусаган тўбастӓгінӓ, ол тусун істібіттӓр ӓрӓ барылара кініттӓн сӓраніӓхтӓрӓ. 31. Айахпыттан охтумуом тусугар, тылым мігін өсөрӱмӱөгӱн тусугар, кім мін айахпар кӓтӓбіл біӓріӓгӓй, кім өй пӓчӓтін айахпар ӱруогай!

Глава 23. Айы҃ Тйон, мін тыннах бўолар Ага басылыгым! Мігін айагым көҥӱлӱгӓр халларыма кініттӓн да охтуохпар мігін тіӓрдімӓ. 2. Кінілӓр алгасы҃рдарбытын харыстӓбатыннар діӓн кінілӓр мунахты҃лларыгар „ӱчӱгӓй“ діӓбӓтіннӓр діӓн. 3. Мін алгасы҃рдарым ӓлбӓбӓтіннӓр діӓн, мунахты҃лларым міӓннӓрӓ уланнатыннар діӓн, утарыласаччыларым інніларігӓр охтумуом ісін өстөгӱм да міӓнӓ мігіттӓн ӱөрбӓтін діӓн, Мін саны҃р саналарбар кім кымы҃ дагайа туруоруогай, сӱрӓхпӓр да міӓнігӓр мӱдраска салайаччыны кім туруоруогай. 4. Айы҃ Тойон мін ты҃ннах буолар Ага Басылыгым! харахтарбынан өрө көрөрӱ міӓхӓ біӓрімӓ, багарар да багары҃ны мігіттӓн кіӓр хайысыннар. 5. Іс багарталы҃рын, мінніӓскӓ багаланары мігіттӓн кіӓр тайіт, сата суох дўсага мігін туттарыма. 6. Істӓн кӓбісіҥ, оголор, айах тусун ӱөрӓгін; ону көрөр-харысты҃р байатін айагынан

бултаныа суога. 7. Айылāх кісі кініннäн булталыага, кусаган тыллāх бäрдімсійäчі кініттäн бўдўрўйōхтäра. 8. Айаххын андагарга ўōрäтімä. 9. Сібäтіäй āтын андагарга ахтарга ўōрäх ылыма. 10. Ōрўтўн буруйданāччы кулут бāсырартан быcамматын курдук, Сібäтіäй āтынан ōрўтўн андагайāччы айыттан быcаныа суога. 11. Субу-субу андагайāччы кісі ыйāга суох сўолланыага, кыммыы да кіні џіäтіттäн арагыа суога. 12. Кіні айылланнагына кіні айыта кіні ўрдўгäр буолар, кіні нäсіргāбіт буоллагына, хос-хос айыланыага. 13. Кіні кōпнōрў андагайдагына, быcаныа суога, џіäтä да сорунан туолуога. 14. Ōлōрўнäн таӊыннарыллыбыт äтäр тыл бāр: Бу тыл Іаков тіспітігäр булуллубатын. 15. Ытык майгылāхтартан бу барыта ырāтыннарыллыага, кінілäр айыларга ірсäн хāлыахтара суога äбāт. 16. Айаххын модуннук быcылланарга ўōрäтімä, бу бāрыгар айылāх тыллар тахсаллар äбāт. 17. Агалāх ійäӊ іннігäр бäйäгін умнумуоххар, урукку майгыгынан мäнігі оӊорумуоххар тōрōбōтōгўм буоллар ордук ўчўгäй буолуох äтä ді санāмыаххар, тōрōбўт кўӊўн кырāн кабісіміаххäр, 18. Тойоттору кытта олордоххуна агалāх ійäгін ахтар буол. 19. Мōӊў тылларга ўōрäммiт кісі ўйäтін тухары ўōрäніä суога. 20. Іккі суол айылары äйбäтäлдäр, онтон ўсўс суол уōру агалар: 21. Кўлўбрў турар уōт курдук, іті дўса барана ілігінä, умуллуо суога; 22. Äттāх-хāнын ісігäр быџарданāччы уот умуллан хāлыагар діäрі кōрсўлäсäрінäн тохтуо суога. 23. Кōрсўлäсäрінäн быџарданāччыга бары хліäл мінніґіäс буолар: кіні ōлўōгäр діäрі тохтуо суога. 24. Бäйäтін ойогун утары айыны оӊорор кісі

дӯсатын ісігäр бу курдук дір: „кім мігін көрөр“. 25. Білігін харађа ңіä äркіннäрä мігін кістіллäр, мігін кім дагапы көрбөт, туохтан мін ңулайыахтāхпыный, Ӯсāгі (Айы̄ Таңара) айы̄ларбын ахтыа суога. 26. Кіні куттанара кісілäр äрä харахтара буолаллар. 27. Айы̄ Тойон харахтара кӯннāгäр уон тысанча төгӯл сырдыктарын, 28. Айы̄ Тойон харахтара кісі бары баран ісäр суо̄лларын көрөллөрӯн, сабы̄лāх да сірдäргä өтө көрөллөрӯн кіні білбäт. 29. Туох бāрын барытын, айылла ілігінä, айыллыбыт да кäннä барытын Айы̄ Таңара білäр. 30. Оннук кісі гуорат улiссаларыгар буруйданыага, сапāбатāх сірігäр сітілліäгä. 31. Солкурдук äрін хāлларан атыптан оголоммут ңахтары кытта буолуога. 32. Бу ңахтар бастāн Ӯсāгі (Айы̄ Таңара) ыйāгар басын біäріммäтä, іккісін, байäтін äрін утары айы̄пы оңордо, ӯсӯсӯн, көрсӯлäсäн атын äртäн оголору төрөттө äбāт. 33. Кіні муйнах ортотугар сiäтіллäн тасāрыллыага, кіні да оголоруя тустарыгар ірдäбіл буо̄луога. 34. Кіні оголоро төрӯттäпiäхтäрä сӯога, кіні лабā-лара төрӯр біäріäхтäрä сӯога. 35. Кіні байäтін āтып кыранаргга хāлларыага, кіні куспаган āта ңоң öйӯттäн сӯтӯö суога. 36. Айы̄ Тойонтон куттанартан ордук туох да суогун Айы̄ Тойон кäріäстäрігäр öй ӯрартап ураты ордук міңнігäс суогун хāлбыттар біліäхтäрä. 37. Айы̄ Тойону батыса сылдар улахан ӯтӯö āт буолар, Айы̄ Тойон äйігін ылара усун ӯйäлäнäр-буолар.

Глава 24. Мӯдрастан мӯдрас байäтін ӯтӯöтӯк äтырдыага, байäтін ңонун да ортотугар хайаганыллыага. 2. Ӯсāгі (Айы̄ Таң.) сыаркматын ісігäр байäтін

айагыя асап Мӯдрастан мӯдрас (Ӯсāгі) сäрітін іннігäр утӯöтук байäтін бу курдук дiäн атырдыйара: 3. „Барытāгар-Ӯсāгі айагыттан мін тахсыбытым, сірі былыт курдук сантым. 4. Цiäбін ӯсā-туруордум, нiрiäстолбун былыт бағапа iсігäр туруордум. 5. Мін соготогун халлан тулатын кäрійбiтім. тӯгäгä суох дойду дірiцäр сыйдыбытым. 6. Байағал долгуннарыгар бары сір ӯрдӯгäр хайада цон аймах iсігäр басылыктāры туттарыйам. 7. Барыларын iккiардыларыгар мін сыйнанары кöрдöбӯтӯм, кім äмä öлӯ тiспiтiгäр олохсуйары кöрдöбӯтӯм. 8. Оччого барыны Айбыт мiäхä брӯкāстāбiтä, мiгiн ӯöскäппiт-ӯöдӯннӯт буöлāччы мiäхä сыйналацпык олорор сірi ыйап бiäрäн баран бу курдук äппiтä: „Iакобка олохсуй, Израильга да öлӯлäн. 10. Мацнайгыттан ӯйä туруогун iннiнä Айыысыт мiгiн айбыта, мiн да ӯйäлäр тухҳары бӯтäр усуга суох буöлуогум. 11. Сiбäтiäй iскiнä дiäн цiä iсігäр Айыысыт iннiгäр мiн улäлāбiтiм-хамнāбытым, солкурдук Сiонца кытāтыргāтым. 12. Кiнi мiäхä сыйналацы таптамлāх гуорат iсігäр бiäрдä, Iäрусалiм iсігäр-кӯстāх кöцӯлӯм мiäнä бäр. 13. Мiн ӯтӯöнäн āтырбыт цон iсігäр. Айы Тойон öлӯлäммiт öлӯтӯгäр олохпун булуннум. 14. Ливан хайага бāр кiäдр-мас курдук, Iäрмон хайаларга бāр кыпарыс мас курдук мiн ӯрдāтiм. 15. Енгаддига бāр пальма маска тылы, Iäрiхоннāгы дöлӯсӯöн бöлöх уптарыгар тылы мiн ӯрдāтiм. 16. Сысыытāгы ӯтӯö кöрӯцнāх сыма масыгар тылы, платан, дiäн, мас курдук мiн ӯрдāтiм. 17. Корiсса аспалаб да курдук, мiн ӯтӯö сыты тасāрдым, бäрт смирна дiäн сäпкä тылы ӯтӯö сыты ацалыттым: 18. Халбаны, оныкс ы-стāкты да дiäннäр кур-

дук ӱтӱö сыттāх лāдаҥҥа тылы іскініä діäн ҥіä ісігäр ӱтӱö сыты аналыттым. 19. Тіäріäбіпп мас курдук лабāларбын кäтіриттім, лабāларым міäннäрä öтӱö āт, благодать да лабāра буолаллар. 20. Мін бінаграт мас лабāта благодаті ӱннäрäрін курдук буолабын, сімäхтäрім міäннäрä ӱтӱö āт бāй да тöрӱрдäрä буолаллар. 21. Міäхä багарäччылар міäхä чугасāҥ, мін агалар тöрӱрдäрбілäн астыныҥ. 22. Мін ахтыллларым мӱöлтāгäр мійнігäс äбāт, мігін тутар діäн мӱöд хойӱтуннāгар астылаҥнāх буолар. 23. Мігін сіäччілäр äміä аччыктыахтара, мігін ісāччілäр äміä утатыахтара. 24. Мігін істāччі кірбігійіä суога, мігін кытта äрäйдäпāччілäр айылаңыахтара суога. 25. Бу барыта барытāгар ӱсāгі Айы Таҥара кäріäстäсі кінігäтä (буолар). 26. Бу барыта Іакоб уолаттара муйнах муйнусуннахтарына тісäлләрігäр Моисей кäріäстāбіт ыйага буолар. 27. Пісуон Тігр да (öрӱстäр) саҥардылар кӱннäрігäр тылы, кіні ыйäх мӱдрасынан тоторор. 28. Іäпрат Іардан (öрӱстäр) бысар сахха сайын туолалларын курдук, кіні öйдӱр öйӱнäн толорор. 29. Сырдыкка тылы, Гіон да бінаград отонун хомӱйар сахха буоларыгар тылы кіні ӱöрäгі тогон біäрäр. 30. Бастыкы кісі кіні (мӱдрас) білітін толорутук сіппäтāгä, кäнникі да кісі кыайан кініні ірдāн біліä суога; 31. кіні (мӱдрас) санāлара байагаллāгар толорулар, саныр да санāлара улахан тӱгäгä суох сірдāгäр діріҥнäр-äбāт. 32. Мін да, öрӱстäн сӱрäн тахсар хорӱ курдук, ӱ сӱрäн ісäр сірін курдук, райга тахсыбытым. 33. Сāд-олордӱ олорппуппун ӱннан кутуом, кірāдäлäрбін ӱннан ісäрдіäм“ діäбітім. 34. Оччого хорӱм öрӱс буолла, öрӱсӱм да байагал буолан

хäлла. 35. Сарсын-äрдäц̧і-сырдык курдук ӱöрäгінäн
мін кільбäц̧ніäгім, кініні ырāх таргатыам. 36. Пророк-
тӯр курдук ӱöрäнäрі тогон біäріäм, кініні ӱйäлāх
тöрӯрдäргä хäлларыам. 37. Кöрöгӱт, соготох бäйäм
туспар äрäйдäммäтāгім, хата мӯдрастан мӯдрасы
бары кöрдōччӯлäр тустарыгар äрäйдäммітім.

Глава 25. Ӱс суолунан мін кіäргäнніім, Айы Тойон
кісілäр да інніläрігäр кібіс кіäргäллāх кöсӱнӱм.
2. Бу браттар бäйäлäрін іккіардыларыгар бір санā-
лāх буолаллара, чугастар да таптасаллара, äр ойох
да äйäлāхтік олороллоро буолар. 3. Ӱс суол кісіні
дусам мiäц̧ä абāсы кöрдö, кінілäр да олорор олохторо
сірганiäх курдук міäхä кöстöр. 4. Бäрдімсійäн ӱллӱ-
бӱт умнасыт, сымыйачча бāй, öйӱнäн мöльтӱр ц̧ах-
тарымсах огойнор олохторуттан сіргäнäбін. 5. Тугу äн
āдäр äрдäххінä мусцатāххын, хайтах äн кырыйдаххы-
на кыайан булуоц̧уй? 6. Туртайбыт баттахтāхтар ц̧ӯл
ц̧ӯллӱöхтäрігäр, кырц̧агастар да сӯбä біäраллäрігäр
сöптōхтöр. 7. Кырц̧агастар мӯдрастара дäлä кіäр-
гäллāх дуо, ытык-мāны кісілäргä ӱтӱö мäілāх ц̧ӯл-
сӯбä дäлä да туксаллар дуо. 8. Ӓльбäх äц̧äрдāхтік
кöрбӱт більбіт діäн кырц̧агастар бастарын бастыц̧а-
лара-біäніäстäрä буолаллар. Айы да Тойон куттала
діäн кінілäр хайагаллара буолаллар. 9. Санӹр-санä-
лартан тогус санāны хайагāтым, онтон онус санāны
сӯрäгім ісігäр тылбынап äтіäм: 10. Бу оголорун
тустарыгар ӱöрāччі, тыннāх да äрдäгінä öстōхтöрö
охтубуттарын кöрōччӱ кісі буолар. 11. Кöрсӱö ойогу
кытта олорōччу, айыламмат, тылынан бäйäтінц̧äгäр
сöбö суохха ӱлäлäбäт-хамнāбат кісі толору ц̧оллōх.

12. Мӯдрасы булап барап iстǟччiлäр кулгäхтарыгар
iсiтiннäрǟччi кiсi толору џоллōх. 13. Мӯдрастан мӯд-
расы булбут кiсi дäлä улахан дуо? Ол да тыннар кiнi
Айы̄ Тойонтон куттанāччытāгар ордук ӱрдӱгä сӯох.
14. Айы̄ Тойонтон куттанар дiäн барытын басыйар,
кiнiннiктǟх буолбут кiсi кiмiäхä кыайап тäҥнäнiл-
лiäгäй? 15. Сӱрäх бāсыттан äрä атын басы барытын
кыайап кiсi тулуйуох äтä, џахтар öстöнöрӱттäн
äрä атын öсӱ кiсi кыайан тулуйуох äтä. 16. Абāсы
кöрȫччӱлäр саба тӱсäлläрiттäн äрä атын бары саба
тӱсäрi кiсi кыайан тулуйуох äтä, öстȫхтöр öсӱпäн
тöлöсöллöрӱттäн äрä ураты атын бары öсӱпäн тöлö-
сöрӱ кiсi кыайан тулуйуох äтä. 17. Могой бāсыннā-
гар ордук сӱлӱсӱннǟх бāс суох, öстȫх да абарыт-
тан ураты кӱстǟх атын абары̄ суох. 18. Öс кiҥнǟх
ойогу кытта олоруохтāгар хаххай, дракыан дiäн
кы̄ллары кытта бiргä олоруох äтiм. 19. Ойох öс кiҥä
кiнi кöрӱҥӱн кубулутар, кiнi сырайын äсä сырайын
курдук, бологодутар. 20. Кiнi äрä доготторун ортоло-
ругар олорон кiнi тусун iсiттäгiнä, асы̄лäхтык öрö
ты̄нан кäбiсiäгä. 21. Ойох кусаган кiҥiгäр хайа да
öс майгы, кiҥi тäҥнǟтäххä, кiнiлäр оччугуй буолуох-
тара, айы̄лāх кiсi сiäрiäбайа кiнi ӱрдӱгäр тӱстӱн.
22. Огонйор кумах устун дабāҥҥа дабайара äрäй-
дǟгiн курдук, äтiсiлǟх ойох чычāс äргä буолар. 23. Џах-
тар кiäркäйбiтiн дiäккi öр кöрӱмä, ойоххор да олус ба-
галаныма. 24. Ойого äрiгäр бас буоллагына абаланы̄,
сäт улахан да сāт-сӯт буолар. 25. Кусаган кiҥнǟх
ойох сайџыйбыт сӱрäх, сапāргāбыт сырай сӱрäх да бā-
са буолар. 26. Байäтiн äрiгäр џол бiäрбäт ойох сайџый-
быт iлiлäргä, босхоҥ барбыт тобуктарга тылы буолар.

27. Аййы бастыҥа ойохтон, кініна̄н да барыбыт бісігі о̄лөр буолабыт. 28. Ӯ тахсар сірін ӯга біа̄рімә, кусаган да кіҥпа̄х ойохха көҥӯлӯ біа̄рімә. 29. Ойогуҥ ілііҥ анныгар сыл̄ҥыбат буоллагына, а̄тта̄х - хаҥҥыттан кініні быса кәрдән кәбіс.

Глава 26. Ӯтӯө ойохто̄х кісі ҥолло̄х, кіні кӯнна̄ра̄ хос—хостор, 2. Ӯтӯө суолла̄х ойох байа̄тін а̄рін ӯөрда̄р, ҥылларын да кініа̄ннәрін а̄йа̄на̄п толоруога. 3. Ӯтӯө ойох ҥолло̄х о̄лӯ буолар, Аййы Тойонтон куттана̄ччыларга кіні о̄лӯ біа̄ріллар. 4. Кініні кытта бай ҥаданы да сӯра̄га̄ астыммыт, сырайа да хайада кәмҥа̄ буолбутун ісін кӯлӯмнӯйа̄р. 5. Мін сӯра̄гім ӯс суолтан куттанар, онтон төрдӯса̄ кәллә̄гінә̄ мін (Таҥарага) ӯҥа̄бін: 6. Гуорат ісіга̄р кусаганнык а̄тіллә̄ртә̄н, хара ҥоп іра̄н туруорарыттан, о̄лөргө да балыллартан кӯттанабын, бу барыта сӯрда̄х. 7. Атын ҥахтарга а̄рін кӯнӯлӯр ойох сӯра̄х ыал̄ҥара сана̄ да буолар. 8. Кіні тылын кыммыта барыларга тіа̄рділлә̄р. 9. Огус буорга̄лҥыта онно—манна сӯра̄ріга̄р тылы кусаган кіҥпа̄х ойох—буолар, кініні ойох ыла̄ччы скорпіон діа̄н могойу харба̄ччыга тылы. 10. Аргыс̄ыт ойох улахан абаланы буолар, кіні да байа̄тін пахайын сабан—сыл̄ҥыа суога. 11. Ҥахтар көрсӯлә̄са̄рга̄ тардыстара—харахтарын хартасаларын о̄рө көтөгөрӯна̄н білла̄р. 12. Са̄тын сӯта̄рбіт кыска бөгө кәта̄білла̄ турӯор, са̄ра̄н, кіні кәта̄біл мөлтӯрӯп кытта, кусаган майгыланар ай. 13. Са̄та суох харахтан са̄ра̄н, кіні а̄н утары аййны оҥордогуна, ба̄ркіса̄ма̄. 14. Айаннан іса̄р кісі утатан ӯну ӯ діа̄ба̄кка̄ іса̄рін курдук, 15. Отӯну отӯ діа̄ба̄кка̄ кіні отӯ утары

олоруога, кіні да оногоско сäдагы асыага. 16. Ойох таптасара äрін мійнітіäгä, кіні да кöрсÿö майгыта äрін уңуохтарын сіліläх гынынäга. 17. Чычäс кіңнäх ойох Айы Тойон бäläгä буолар, ÿтÿöтÿк ітіліібіт дÿса атыта суох. 18. Сäтыгап ойох благодат ÿрдÿгäр благодат (буолар—), 19. Харыстанар дÿсага сöптöх кäм суох. 20. Айы Тойон ÿрÿттäрігäр тахсар кÿн курдук,—21. Ÿтÿö ойох діäтін хомуйарыгар кіäркäйбітä буолар. 22. Сібäтіäй ологун ÿрдÿгäр кілбäңні турар сімäчі курдук, ойох бусу сäсыгар сырайынан кіäркäйбітä буолар. 23. Ÿрÿң кöмÿс тöрÿккä турбут, кысыл—кöмÿс баганалар курдук, кіб—кіäргäлläх кіні атахтара кытäпах тіңіläхтäрігäр турбуттара буолаллар.—24. Іккі суолтан сÿрäгім асыйары кöрбÿтä, ÿсÿс суолтан мін абаланарым. 25. Сäрі кісітä ңадайары тулуйа сатыр буоллагына, кöрсÿö да кісілäр кöйгöрÿтÿ ісігäр бäр буоллахтарына, сÿрäгім асыйар. 26. Кім да кöпö—кырдыксыт ологуттан айыläх олохxо äргійдäгінä, оннугу Айы Тойон болокко аныага. 27. Атыысыт алгасыртан арый кыайан куотуога, аргы атыläх кісі айыттан бысаныа суога.

Глава 27. Барбах сäптäр тустарыгар äлбäхтäр айылланаллара, байы да кöрдöччÿ харахтарын кіäр хайысыннарар. 2. Тäстар бöгöргöтÿлläлläрін ортолорунан тоңосо сäйан кілläрäлläр: солкурдук атыläр атыласар да ортотугар айы кÿсÿнäн кірäр. 3. Кім Айы Тойоп кутталыгар кічäлläхтік тохтöбот, оннук кісі ңіäтä алңаныага. 4. Арыттäх сітäңі тітірäттäххä сыс хäлларын курдук, кісі быртага кäпсäтäрін сагына білläр. 5. Буор ісіттäр осох ісігäр

џылгаланаллар, кісі кäнсäтäрін сагына холонор. 6. Ӯнäн ісäр мас кӧрӯтä—істітä кіні тӧрӯрӯ агаларынан біллäр, солкурдук äтіллäр тылга кісі сӯрäгäр санӹра біллäр. 7. Кäнсäтä іліккінä кісіні хайагӹма, кіні (кäнсäті) кісілäр холоноллоро буолар äбäт. 8. Äн сӯрäххіттäн ыла кырдыгы кӧрдӯр буоллаххына, кініні булуоң, ӯтӯӧтӯк äтырарга нодір дійн таңасы кäнніт курдук, кінінäн таңыаң. 9. Кӧтӧрдӧр байäлäрігäр тылларга кӧтӧп кäлäллäр, кырдык да кіні тусугар ыасахтӹр џоннорго кäлäр. 10. Хаххай булдун кäтäсäрігäр тылы, солкурдук айылар да кырдыга суогу оңорӧччулары кäтäсäллäр. 11. Ытык—майгылāх (кісі) сäсäнä ӧрӯтӯн мӯдрас буолар, ӧйӧ суох ый курдук кубулуйар. 12. Мäнікт äр ортолоругар кӯнӯ—џылы баратыма, хата кӯнӯ џылы кӧрсуӧлäр ікківрдылларыгар асарар буол. 13. Акарылар кäнсäннäрä быџар буолаллар кінілäр да кӯлäллäрä айы ыасага буолаллар. 14. Äлбäхтік аңдагайāччылар солӯта суох тыллара баттах астарын кӯрдӯӧхтäрä, кінілäр мӧккӯӧннäра кулгāхтары бӯӧлӯӧхтäрä. 15. Бäрдімсійäн ӯллӯбӯттäр ардыргасӹлара хäп тохторо буолар, кінілäр ӯӧхсäллäрä істіäххä сатаммат. 16. Кістäлäңнäрі асан біäрāччі ітäгäйäрі сӯтäрдä. байäтін да дӯсатын хоту догору булуо суога. 17. Догоргун таптā, ітäгäллāх да буол кініäхä; 18. Кіні кістäлäңнäрін асан біäрдäххінä, кініні батысыма; 19. Кісі байäтін ӧстӧгӯн ӧлӧрӧрӯгäр тылы, äн чугасың догордосорун ӧлӧрдӯң äбäт. 20. Äн іліäргіттäн кӧтӧрӯ ӹнныгың курдук, äн догоргун ӹттың, кініні кыайан тутан ылбаң суога. 21. Кіні ырāх баран хāлла, кініні батысыма, чубу-

ку—кы̄л ілімтäн барарын курдук кіні äйігіттäн куотта. 22. Бāсы сӯлāн байан кäбісäр курдук, кісі ардыргасан баран туксуох äтä. 23. Кістäлäҥнäрі асан біäрбіт кісі туксарга äрäмҥіні сӯтäрдä. 24. Харагынан імнäнäр кісі кубулуннары тäрійäр, кімдаганы кініні тохтотуо суога. 25. Харахтарыҥ іннілäрігäр кіні мійнігäстік саҥарар бӯолуога, äтäр да тылларгар бäркісір бӯолуога. 26. Хойут байäтін айагын тіäрä äргітäн äн тылларгар ірдäрі асан барыага. 27. Ай̆бäгі мін абāсы кöрдöрбӯн дагаҥы кінітä̆гäр ордук абā̆сы кöрбööнпӯн Айы̄ да Тойон кініні абāсы кöрӯöгä. 28. Кім тāсы öрö брагар, кініні байäтін басын ӯрдӯгäр брагар, кубулгат охсӯ бāстары ӯллäріäгä. 29. Кім іні хасар, ол кініäхä байäтä охтуога, кім ілімі туруорар, ол байäтä кінінäн бултаныага. 30. Кім кусаганы оҥорор, ол ӯрдӯгäр кіні äргійіäгä; хаптап ол кініäхä кäй̆бітін, кіні біліä суога. 31. Бäрдімсäхтäн кӯлӯ̄ гынар, холуннарар öсӯнäн да тöлöсöр, хаххай курдук кініні кäтäсäн—кы̄лыахтара. 32. Ытык майгылāхтар охтоллоругар ӯöрā̆ччілäр ілімҥä тутуллуохтара, санāргы̄р-сӯтäр öлöллöрӯн ініннä сäніäлäріттäн кінілäрі āсарыага. 33. Öстöнöр уордайар да діäннäр быҥар суоллар бӯолаллар; айы̄лāх да кісі кінілäрінäн тутуллуога.

Глава 28. Öсӯöмҥӯлā̆х öсӯнäн тöлöсöру Айы̄ Тойонтон кыныага, Айы̄ Тойон кіні айы̄ларын умнуо суога. 2. Атагасты̄ны чугаскар хāллар, оччого да (Таҥарага) ӯҥутӯҥ хоту айы̄ларыҥ кäбісіллiäхтäрä. 3. Кісі кісіäхä öсӯрäр, онтон Айы̄ Тойонтон айы̄тын

хäллардын дiäн кӧрдӧсӧр. 4. Байатiгäр тылы кiсiäхä асыныта суох сӯрäхтāх кiсi байатiн айылларын тустарыгар Таҥарага ӱҥäр; 5. Байата ат—хан буола—буола, атыҥҥа ӧстӧнӧр: кiнi айылларын кiм ырäстыагай? 6. Кäннiкiлäрi санир буол, ӧстӧсӧргӱн ӱрай; ҥӱдäйäн хäлар ӧлӧр iккiнi санир буол, кäрiäстäрi кӧрӧр, харыстыр буол. 7. Кäрiäстäрi санир буол, чугаскар ӧсӱ санāма. 8. Барытāгар Ӱсāгi кäрiäсiн санир буол, тугу да бiлбäтi кӧйгӧрӱтäр буол. 9. Äтiсäртäн харыстан, äн да айылары кӧгӱрäтiäҥ, 10. Ыгым уордāх кiсi ардыргасыны уматыага, айылāх кiсi доготторун хāннарын хамнатыага, äйäлāхтiк олорӧччулары ӧсӱрдӱӧгä. 11. Сiрiнäн кӧрӧн, онон уот кӱӧҥӱйäр кäлäр. 12. Кiсiнi кӱсӱнäн кӧрӧн оннук да кiнi уордайара буолар, байын да кäмiнäн кiнi абарыта кӱсӱрӱӧгä. 13. Улахан мӧккӱӧн уоту уматар, улахан ардыгасы хāны тогор. 14. Кымы ӱрдäххiнä, кiнi кӱӧҥӱйäр, кiнiäхä ҫiллāтäххiнä кiнi умуллуога, бу iккiäннäрä акаххыттан тахсаллар. 15. Хобӱччу iккi да аҥы тыллāх кiсi кырапнынар, кiнiлäр нам—нум олорӧччулары ӧсӧрбӱттäрä. 16. Ӱсӱс тыл äлбäхтäрi долгуннута, кiнiлäрi ҥонтон ҥоҥҥо батыталāн iсiтä. 17. Кiнi кытāнахтык тутуллубут гуораттары алҥаталāбыта, тойоттор да ҥiäлäрiн тӱҥнäртāбiтä; 18. Ӱсӱс тыл бäрт ҥахтардары батан тасāрда, äрäйдäрiттäн кiнiлäрi матарда. 19. Кiнiäхä (тылга) ӧйӱн ӱрāччы сыннаlаҥы булуо суога, нам—нум да олоруо суога. 20. Кымны охсӱта кäрдiс хāлларар, тыл охсӱта ҥуохтары хампарытыага. 21. Болот бiтiттäн äлбäхтäр охтубуттара, ол да тынар тылтан охтубуттар ырāх äлбäхтäр. 22. Кiнiттäн

кістäпäн хäлбыт, кіні (тыл) абарыытын білäн—көрбөтōх, кіні марахаҥын соспотōх, кіні кäйгіäлäрінäн бāйыллыбатāх кісі доллōх. 23. Кіні марахана—тімір марахана буолар, кіні кäйгілäрä алтан кäйгілäр буолаллар. 24. Сӯрдāхтік өлөр. діäп кініттäн өлөр буолар, ціҥ да ад діäп кінітāгäр ӱчӱгäй. 25. Ытык майгылāхтары кіні кыайан тутуо суога, кінілäр кіні төлөпӱгäр умайылахтара суога. 26. Айы Тойону хāлларäччылар кініäхä тӱбäсä тӱсӱöхтäра, кінілäр істäрігäр кіні умайан умуллуо суога; Кіні кінілäргä хаххай курдук, ытыллыага, бāрс да діäп кыл курдук кінілäрі баратыага. 27. Көр, байгын—ӱнкӱп долохоно масыпаҥ тулалā. 28. Ӱрӱҥ кысыл да көмӱскӱп кäйгій. 29. Тылларгар ыйāсынна кäмнä оҥор. айаххар да діäй āнын, діäй хатырын оҥор. 30. Сäрäн, кінілäр бӱдӱрӱтāйäллäр, кусаганнык да сапäччылар іннілäрігäр охтöйогун.

Глава 29. Асыныын көрдөрөччӱ чугасыгар іäс біäрäр, байäтін іліттінäп кінініі өйөччӱ кäріäстäрі харыстыр. 2. Чугасыҥ кысалгатын сагына, кініäхä іäс біäрäр буол, байäҥ да байä кäмігäр чугаскар іäсін төннөрөр буол. 3. Біäрбіт тылгын бөгөтӱк тут, тылгын толорор буол, äн да хайа кäмҥä буолбутун ісін кысалгалāххын булуоҥ. 4. Іäс ылары äйбäхтäр булӱга āхпыттара, кінілäргä да көмөлөспӱттäргä хоргутары агалбыттара. 5. Іäс ылыагар діäрі кіні іäс біäрāччі іліттін угуруога чугасын да харчытын тусугар саҥатын доргōпун сымнатыага. 6. Онтон ылбытын төннөрөр кäмігäр кіні кӱн кӱнтäн усатан ісіäгä, багара багарымна саҥарар буолуо-

га, кӱҥӓ-џылга ӱҥсӱргӓн барыага. 7. Сӓніӓлӓх буоллагына, кіні арыччa іäсін аҥӓрын агалыага маҥы да кіні булӱга холуога; 8. Онтон кіні сӓніӓтӓ суох буоллагына, іäс біäрбіт кісі баiйӓтін харчытыттан матыага кіні да сылтага суох баiйӓтігӓр өстөгӱ булуога. 9. Бу кырыр мөҥөр іккіннӓн кініӓхӓ төлӱөгӓ, маҥылыагын кӓріӓтӓ, кусаганынан төлӱөгӓ. 10. Манлык албын бӓрыттан ӓiбӓхтӓр көпнөрӱ хоронуохтарын багарбакка іäс біäрӓртӓп тӓiӓллӓр. 11. Џадаҥыны асын, умнагынан кініӓхӓ быттӓрыма. 12. Кӓріӓс (біӓріллібітін) тусугар џадаҥыга көмөлөс, кіні кысалгатыгар тӱога да суох кініні ытыма. 13. Ӱрӱҥ көмӱскӱн брӓккар, догоргор ӱрӓй, кіні тӓс аппыгар џӓбіджiйӓн аiџаныагын біӓрімӓ. 14. Барытӓгар Ӱсӓгі кӓріӓстӓрін хоту, ӱнкӱн тутун, бу да ӓiiӓхӓ кысыл көмӱстӓгӓр ордук улахан тусаны агалыага. 15. Ӱрар сірдӓргӓр умнагын ӱр, кіні да ӓiігін бары џол суогуттан бысыага. 16. Хаххаланар бөгө сӓнтӓгӓр, кытӓнах да ӱҥӱтӓгӓр ордук кіні ӓiігін өстөхтөн хаххалыага. 17. Ӱчӱгӓi кісі чугасыгар мӓктіӓліӓгӓ, сӓтын сӱтӓрбіт кісі кініні хӓлларыага. 18. Мӓктіӓсіт ӱтӱөнӱ оҥортолобутун ұмнубат буол, кіні баiӓтін дӱсатын ӓн іннігӓр біӓрбітӓ ӓбӓт. 19. Аiылах (кісі) мӓктіӓсіт баiын аiџатыага. дӱсатын ісігӓр махтата суох буолан кініні бысабыт кісіні кӓбісіӓгӓ. 20. Мӓктіӓсіт буолар сӓніӓлӓх ӓiбӓх кісілӓрі аiџанарга тіӓрнітӓ кінілӓрі баiагал долгунугар тылы тӓмтӓрікнітӓ. 21. Мӓктіӓлір улахан баi кісілӓрі џіӓлӓріттӓн батан тасӓртӓта, кінілӓр да тастыҥ џоннор іккіардыларыгар хӓмса сыџџыбыттара. 22. Мӓктіӓні баiӓтігӓр кылынӓччы, ӱбӱлӓнӓргӓ да багалӓх кісі, ӱҥсӱгӓ

кiрiӓгӓ. 23. Кӯсӯң тiйӓрiнӓн чугаскар кӧмӧлӧс, сӓрӓн ӓн да кiнi курдук буолāйагын. 24. Ты̄ннāх буоларга бас—туттӯ, ӯ хiлiӓн iккi, таңнар таңас, асагас да буолары сабар џiӓ буолар. 25. Ӯчӯгӓй нӧңӯӧ кiсiлӓр џiӓлӓрiгӓр бāр кӧрдӧ̄гӧр—нардӓгар хантасын сабы̄ аннынгар џадаңы кiсi ологунан олорор олох ордук. 26. Ӓ̄йбāх курдук, агыйагынан да уоĺџасар бӯол. 27. Џiӓттӓн џiӓгӓ кiрӓ—тахса сыĺџар кусаган олох, олох да булбут сiргӓр айаххын да атыаххын толлуогуң. 28. Асы̄р асы iсӓр да утагы махтата суох бiӓрӓр буолуогуң, ол да ӯрдӯнӓн ӓмiӓ асы̄ тылы iстiӓгiң. 29. „Кӓĺ бӓттӓх, сонун кiсi, остолу бӓлӓмнӓ, туохтāх ӓмӓ буоллаххына мiгiн асат. 30. Сонун кiсi, мāны кiсi тусугар кiӓр бар, братым маллы̄ кӓллӓ, џiӓбӓр кысаныым“ кiнi дiӓгӓ. 31. Сайагас сӯрӓхтāх кiсiӓхӧ џiӓгӓ харайыллыбыт iнңiгӓр хомуруллар ыарахан суол, iӓс да бiӓрбiт iнңiгӓр ӓтiллӓрi—мӧңӯллӓрi (тулуйар) ыарахан суол.

Глава 30. Байӓтiн уолун таптāччы, кiнiттӓн хойут сāтатыллыагын iсiн кiнiнi субу—субу сӓмӓлiр буоллун 2. Байӓтiн уолун ӯӧрӓтāччi, кiнiттӓн кӧмӧлӧ̄х бӯолуога, бiĺсӓрдӓрiн да iккiардыларыгар кiнiнӓн хайаганыага. 3. Байӓтiн уолун ӯӧрӓтāччi, ӧстӧ̄гӧр кӯнӯнӯ кӧбӯтӓр, онтон доготторун iннiлӓрiгӓр кiнiттӓн ӯӧрӯӧтӓ. 4. Агата ӧллӧгӯнӓ, ӧĺбӧтӧ̄гӯн курдук бӯолар, кiнi байӓтiн кӓннiгӓр байӓтiгӓр тылыны хāлларбыт ӓбāт. 5. Ты̄ннāх ӓрдӓгiнӓ кiнi кiнi дiӓккi кӧрӧрӧ, сāтатыллара да, ӧлӧрӯн—сагына байӓтӓ санāргāбатāга. 6. Кiнi ӧстӧ̄хтӧргӧ ӧсӯӧмџӯлāтiн дiӓн кiнi кiнiнi хāлларбыта, онтон кiнi доготторугар

махтанар буоллун діäн кіні кініні хäлларбыта. 7. Уолун атäхтатäччы кіні бäстарын байар буолуога. кіні хасытäтатгын айы сўрäгä буллўгрўöгä—хамныныга. 8. Мінніллібäтäх ат öсöс, байäтін кöңўлўгäр хäлларыллыбыт уол бардам буолар. 9. Огону атäхтä, кіні да äйігін куттуога, кініні кытта ойнö, кіні да äйігін санäргатыага. 10. Кініні кытта асыны кöрўмўöң тусугар, хойут кäлäн тістäрінäн хабырыныг мынаң тусугар кініні кытта кўлўмä. 11. Äдäр äрдäгінä кініäхä кöңўл біäрімä, кіні да мäнігін хоту гыныма. 12, Äдäр äрдäгінä кäтäгін бўгўннäрäр буол, äдäр äрдäгінä ойогосун уңуохтарын алңаталä; сäрäн, кіні кытäтыргäн баран äйäхä кіні бас бäрінäріттäн тахсäрай. 13. Уолуң туксагайа суохтук гыныталырыттан асыны кöрўмўогўн тусугар уолгун ўöрäт, кіні да тусугар äрäйдäн. 14. Сäніäтіттäн асарыллыбыт äттäх—ханнах бäй кісітäгäр ыалырыбат сўппäт бöгö да кўстäх ңаланы кісі ордук ўчўгäй. 15. Ат—хäн öлўöрä ўтўö да буолара бары кысыл кöмўстäгäр ыарахан атылäх, бöгö да äт—хäн кыттаран äгыллыбат байдäгар ордук ўчўгäй. 16. Äт—хäн öлўöрўттäн ураты ордук ўчўгäй бäй суох, сўрäх да ўöрäріттäн ураты ордук ўрдўк ўöрў суох. 17. Асылäх ологу олоруох кäріäтä, бітäр суппу усäн ісäр ылңар кäріäтä öлöр ордук. 18. Сабыллыбыт айахха агалыллыбыт мініігäстäр öлбўт кісі іпін ўрдўгäр туруоруллубут астар курдук буолаллар. 19. Äмäгäккä сыартиа агаларттан ханнык тусаный? кіні кыайан асäбат, сытыргалäбат: 20. Солкурдук Айы Тойонтон тäбістäрäччі, 21. Харахтарынан кöрö-кöрö, ынчыкты—ынчыкты, кыс-огону кўса-кўса

öрö тӹнар аттыкыгa тылы буолар. 22. Дӯсагынан санäргӹрга біäрінімä уорба да сапäнан бäйäгін муҥнāма. 23. Кісі олорор олого сӯрäх ӯöрӯтä-кöтӯтä буолар, усуннук олорор дiäн кісі ӯöрӯтä-кöтӯтä буолар. 24. Дӯсагын таптā, сӯрäххін сāтат, санäргӹры бäйäгіттäн ырāтыннар. 26. Санäргӹр äлбäхтäрі öлöрдö, кініттäн туса суох. 26. Кӯнӯ уор іккі кӯнпäрі кыллаталлар, тӯбӯк кäм іппінä кырдары чугасатар. 27. Асагас ӯчӯгäй да сӯрäх бäйäтін асӹр да астарын тустарыгар тӯбӯйäр.

Глава 31. Бäйы кäтäсäр äттāх—хāп сäніäтін бысар, бäй тусугар тӯбӯйäр тӯбӯк утуйар ӯну ӯргӯтäр. 2. Кӯстāх тӯбӯк утуктӯру біäрбäт, ыарахап ыарӹ утуйары быдӹр. 3. Бäй (кісі) ӯбӯ—бäйы äлбäтäрін сагына äрäйдäхпä, сыйпалаҥа бäйäтін ӯтӯöлäрінäн тотор. 4. Олорор ологор тіiммäт ортотугар ҥадаҥы кісі äрäйдäппä, кіні сыйпалаҥар тіiммäт. 5, Кысыл кöмӯсӯ таптāччы кöнöтö тахсыа суога, ҥӯдäйäрі батысāччы кініпäп туолуога. 6. Äлбäхтäр кысыл кöмӯс ісін охтубуттара, кіпілäр сырайдарын іппілäрігäр кіпілäр öсöллöрö бāра. 7. Кысыл кöмӯскä сыартма агалāччыларга кысыл кöмӯс іҥнäн охтор мас буолар, бары ігäгäс мäiлāх кісіні кіні бултуога. 8. Сäмäтä суох кöстӯбӯт, кысыл да кöмӯсӯ батысыатāх бäй (кісі) поллōх. 9. Кімій бу манпык кісі? Бісігі ӯтӯöнäн āтырдыахпыт кіпіні, кіні бäйäтін ҥонун ортотугар ҥіктіпі оҥорбут. 10. Кім кысыл кöмӯстäн холопуллан баран хара суола суох хäлбыта бāрай? Бу кініäхä хайагал буоллун. 11. Кім кыайан айӹны оҥоруох äрäрі оҥорботōгой? кім кыйан кусаган суолу оҥоруох äрäрі оҥорботōгой?

12. Кіні байа бӧгӧ буолуога кіні да умнатын мун́ах џоно біллäрійгä. 13. Астылаҥ астāх о-стол аттыгар олороҥҥуҥ, онуоха кӯӧмäйгін аспат буол. 14. „Ӓл́бäх да ас кіні ӯрдӯгäр бāр äбā̈т“ діймä. Ӧйдō, ымсы̄ харах, обот-кусаган суол буолаллар. 15. Айыллыбыттан харах курдук туох ымсы̄лах бāрый? Ол ісін кіні тугу кӧрӧр, барытын тусугар ыты̄р. 16. Кіні кӧрӧн кäбісітін дійäкі ілігін ӯнума, кінiні да кытта асы̄р ісіт ісігäр ӯтӯрӯсӯмä. 17. Байäҥ хоту чугасыҥ тусун џӯлай̄, тугу тыммытыҥ бāрай барытын џӯлӯр-бысāрар буол. 18. Кісі курдук тугу ӓйіäхä тосхойбуттарын асā, ӓйігін абāсы кӧрӯмӯӧхтäрін ісін, алыс тото асāма. 19. Мāнытымсыйаҥҥын ӓп бастāп асы̄ргыттан тӯксӯлā̈, атыттары Ірдімійäҥ тусугар оботуруна. 20. Ӓн ӓл́бäхтäр ортолоругар олордох-хуна, кіпілäр інпілäрінä ілігін ӯнума. 21. Ӯтӯӧтӯк ітіллібіт кісі ачыйагынап уол́џасар, ол да ісін байäтін тäллäгін ӯрдӯгäр ӯсā-аллара ты̄ммат, 22. Куртага харыстаныллыбыт буоллагына, кісі утуйар ӯта ӯчӯгäй буолар, кіні äрдä турар, дӯсата да кінiні кытта äрдä турар. 23. Могус кісі утуйбакка мун́на-пар, сыптарыйар, кіні -ісä ыал́џар. 24. Олус асāбыт буоллаххына, о-стол аргāтыттан тураҥҥын сын́нан. 25. Мігін істä-тӯс, уолум міäнä, мігін кӧйгӧрӯтӯмä, хойут мін тылларбын äн ӧйдӯӧгӯҥ. 26. Тугу гынагын, барытын кӧрӧр-істäр буол, оччого хаппык да ыал́џар ӓйіäхä охсуллуо суога. 27. Асатын́наҥы џон айага алгыага, кіні да ӯтӯӧтӯн сурагар ітäгäйіäхтäрä. 28. Асатын́наҥа суох утары туорат хобуҥнасыага, кіні да кäрчäгäйін сурага кырдык. 29. Аргыга байäгін хосӯн гынан кӧрдӧрӯмä, аргы ӓл́бäх-

тäрі öсöрбўтä. 30. Бі бöтöтўн хатарыллан кöрўллäрінäн осох холōн кöрöр: солкурдук улўрхахтар сўрäхтäрін аргы ітірдäрінäн холўр. 31. Аргыны агыйахтык ісäр буōллаххына, кісі тыннāх буоларыгар кіні тусалāх. 32. Аргыта суох туох, ологуй? кіні кісілäргä ўöрў-кöтў тусугар айыллыбыта. 33. Аргы кäмңä кäмнäнäн ісілінңäгінä сўрäх ўöрўтä дуса да сāтатыта буолар. 34. Кіңнäнäр, ардыргасар сахха āлбāх аргыны ісäр дусага асылāх буолар. 35. Мäітä суох кісі солўта суох āлбāх аргыны істäгінä абарытын іңніäгäр діäрі улāтыннарар, бöгöтўн оччотор, бāсырдар. 36. Аргы бāрыгар, кöр-нар сагына чугаскын хомуруна, кіні да ўöрäрін — кöтöрўн сагыпа кініні намтатыма; 37. Атагастык тыллары кініäхä äтімä, ону маны да кöрдōңңўп кініні баттāма.

Глава 32. Кöр-нäр турбутугар äйігін ага гыммыт буōллахтарына, онон ўрдāмä, атыттар ортолоругар кінілäртäн бірдäрін курдук буол. 2. Кінілäр тустарыгар кысанал барал, ол кäннä олор. Бары да äн тўбўккўн толорон — бараңңын кінілäр тустарыгар ўöрä тўсāрі, оннугар олор. 3. Оччого ўчўгäйдік ңасайбытың іннігäр бастыңа-біäніäсс ылыагың. 4. Äн ага буолāччы олохтōхтук білäр буолар курдук бастāн кäпсäтäн бар, äйіäхä бу сōптōх. 5. Ырыалāх сāнтäргä ōйнўлларыгар буойума. 6. Ōйнўну ырыаны ісіллір буōллахтарына, кäпсäтäргін āлбäтіма, тогōн суогар мўдрастаныма. 7. Кысыл кöмўс кіäргäтілāх рубын тāс бāчāкка тылы, аргы бāрыгар кöргö-нäргä ōйнў-ырыалāх сāп ўчўгäйдік доргуйан тыасыра буолар. 8. Кысыл кöмўсўнäн іллäмміт сымарагд тāс

бäчǟт курдук, амтаннā̆х аргы бā̆рыгар ыллаҥар ырыалā̆х астыктар буолаллар. 9. Ого-кісі, кысалгаланнаххына, äй̄ігіттäн ыйыттахтарына, ікі тылы арӹчча äтäр буол. 10. Бастā̆гын äрä äтäр буол, äл́бäгі агыйах тылынан äтäр буол. Білā̆ччі кісі курдук, ону кытта сатäн саҥата суох буолар курдук буол. 11. Тойоттор ортолоругар кініläрі кытта тäҥнäсімä, атын кісі саҥардагына, äн äл́бäгі саҥарыма. 12. Ä̆тіҥ інніпä чагылган чагылыйар, сā̆тыгапы аламагай майгы уруттӯр. 13. Кäмігäр турар буол, кäннікі да буолума, ҥіäгä тіäтäй, тохтōмо да. 14. Онно багарарыҥ хоту оҥор, ыасахтан, ол да тыннар улӯрхах тылынан ай̄ӹланыма. 15. Бу да ісін äй̄ігін Айбыты, äй̄ігін да Бäйäтін ӯтӯöläрінäн толорōччупу алгӹр буол. 16. Ай̄ӹ Тойонтоп куттанā̆ччы ӯöрäтäрі ылыага, сарсын äрдäтіттäп Кініäхä äргійäн кäлā̆ччіläр Кіні ӯтӯö кöҥӯлläнäрін бӯлӯохтара. 17. Ый̄ā̆гы кöрдōччӯ кінінäн тотуога, ілін-кäлін сырайдā̆х кісі ый̄ā̆хтан іҥніäгä. 18. Ай̄ӹ Тойонтон куттанā̆ччылар ҥӯл́ булуохтара, сырдык да курдук, кöпöтӯк ҥӯллӯрӯ кӯöҥӯтӯöхтäрä. 19. Ай̄ӹлā̆х кісі кäрäсіттäнäртäн тäйäн біäрäр, буруйа да суогун багарарын хоту тасā̆рар. 20. Мäілā̆х кісі санā̆п кöрöрӯ кöйгöрӯппäт, мäнік улӯрхах кісі тугу äмä санā̆н кöрӯмнä оҥорон да баран кутталтан тітірā̆н кöрбööт. 21. Санā̆н кöрӯмнä äрä тугу да оҥорума, оҥордоххупа да кäмсінімä. 22. Тā̆стан бӯдӯрӯй̄мā̆рі туох äмä сӯлан сытар сірін устун сыл́ҥыма. 23. Дā̆хсіläммiт да сӯолга äрäнімä бäйäҥ да оголоргуттап сäрäн. 24. Оҥорор бары суолгар дӯсагар ітäгäй, бу да кäріä-

стäрі харыстырыҥ буолар. 25. Ыйāхха ітäгäйāччі кäріäстäсіллäргä ӧйӱн ӱрар Айы да Тойоҥҥо äрäнāччі осолго тӱбäсіä суога.

Глава 33. Айы Тойонтон куттанāччыга кусаган кäліä суога, хата холонуллар кäмҥä Таҥара кініні бысыага. 2. Кӧрсӱӧ кісі ыйāгы абāсы кӧрӱӧ суога, кісі äрä кӧрӧрӱгäр кіні хоту сыыйāччы кісі холлоруку тыал ортотугар āл устан ісäрін курдук буолуога. 3. Кӧрсӱӧ кісі ыйāхха ітäгäйäр, ыйāх да кініäхä ітäгäллāх, Ӱрім тыл äппітін курдук буолар. 4. Тылы бäлäмнā, оччого істілліäҥ, ҥон ӱӧрäгін мус, оччого тыл да äтіäҥ. 5. Акāры сӱрäгä тäліäгä колесатын курдук, кіні да санāта äргічійäр сӱлӱт курдук. 6. Барытын äлäк гынāччы ҥогор тäсі ат кініні кім да міммітін ісін суиту іҥäрсіäрігäр тылы буолар. 7. Хайада кӱн сырдыга ҥыл айы кӱнтäн тахсар да буоллар, туохтан бір кӱн атын кӱннāгäр ордук буоларый? 8. Мӱдрастан мӱдрастāх Айы Тойон кініläрі ӱллäрбітä, Кіні ҥыл кӱннäрін прасніктары да араӥҥыныта. 9. Сорох кӱннäрі Кіні ӱрдäппітä, сібäтіäйдāбітä, онтон сорох кӱннäрі ама кӱннäр ахсāннарыгар ӱрбута. 10. Бары да кісіläр—кӱдāптäн буолаллар Адам да буортан айыллыбыта. 11. Бäйäтä барыны білäрінäн, Айы Тойон ҥонпорго араӥҥыйары ӱрбута, кініläргä äгін-äгін да суоллары анāбыта. 12. Кініläртäн сорохторун алгāбыта, ӱрдäппіттä, сорохторун сібäтіäйдāтä, Бäйäтігäр чугасаппытта, атыттары кырāбыта, намтаппыта, оннуларыттан да халбарыппытта. 13. Туой-буор кӱӧсчӱт ілітігäр бāрын курдук, кіні да бары тӧлкӧтӧ кіні кӱӧсчӱт кӧҥӱ-

лӯгäр бāрын курдук, кісілäр даганы кінілäрі айбыт Буолāччы ілітігäр буолаллар, Кіні да Байāтін ӯӯлӯнäп кінілäргä біäрäн ісäр. 14. Кусаган утары ӯчӯгäй, öлöр утары тӣннāх буолар дiäн буоларын курдук, ытык майгылāх утары айӣлāх кісі буолар. Букурдук барытāгар Ӯсāгі бары суолларын дiäккі кöрöр буол, кінілäр іккілі бīр бірін утары буолаллар. 15. Бінагград отонун хомуйāччылар кäнніліäрінтäн ічігäстір кісі курдук мін да кäнникі сылайымна äрäйдäннім. 16. Айӣ да Тойон алгāбытынан, öрӯсӯйäн бінаград отону ӯргāччі курдук ыгар сāбі толору гынным. 17. Байāбäр äрä сототохтӯ мін äрäйдäммäтāгім, хата ӯöрäгі кöрдöччӯлäр барыларын тустарыгар äрäйдäммітім, ону öйгӯтӯгäр тутуӊ. 18. Џон кінāстäрä мігін ісіä тӯсӯӊ, муйнах басылыктара, öйдӯр буолуӊ. 19. Тӣннāх äрдäххінä уолгар да, ойоххор да, браккар да, догоргор даганы байäӊ ӯрдӯгӯнäн кöӊӯл біäрімä. 20. Ӯпкӯн да атыӊӊа біäрімä, сāрäн кāмсінäн бараӊӊын кіні туса дiäӊӊін āртасāйагын. 21. Āн тӣннāгыӊ тухары, тӣнарыӊ да ісäр бāрын тухары кімінäн даганы байāгін уларытыма. 22. Āн уолаттарыӊ ілiäрін кöрӯöххӯннāгäр оголоруӊ äйігін кöрдöсӯöхтäрігäр ордук. 23. Бары оӊорор сӯолларгар бас буол, мäӊі да мāнытгар ӯрупума, 24. Āн тӣннāх буоларыӊ кӯннäрä бӯтäлліäрін сагына, öлöрӯ да гыннаххына, туохха тісäлліäрін біäр. 25. Асӣрга-ас, охсорго мас, сӯгäргä тасагас, öсӯöл дiäп — сӯöсу гіäннäрä буолаллар, асӣргā хіліäб, сыйныллар оӊорор да дiäн кулут гіäннäрä буолаллар. 26. Кулуту ӯлäгä тут, сыйналаӊ буолуоӊ, кіні ілiäрін мöйтöтö тӯс, оччого кіні босхолонору кöрдöбӯтӯнäн барыага.

27. Буорҕалӣҕы быа ікві огус мӧйӥун—кӓтӓтін бӱ-тӱнӓріӓхтӓрӓ, албын кулукка быалар бӓстар сӧп-тӧхтӧр. 28. Кіні іллӓҥ хӓлбатын ділн кініні ӱлӓгӓ тутун, іллӓҥ сылӣҕар дӓн ӓлбӓх кусаҕаҥҕа ӱӧрӓп-піта ӓбӓт; 29. Сӧбӱн булаҥҕын кініні ӱлӓлӓт, кіні да ӓйігін істібӓтӓгінӓ кініні ырахапнык бакӓйыла. 30. Кімҕа ӱрдӱгӓр ордуҕу ӱрума, тугу даганы, ҕӱл-лӓмпӓ ӓрӓ оҥорума. 31. Кулуттӓх буоллаххына, кіні ӓйіӓхӓ тылы буоллун; ап хӓнынан кініні буллуҥ ӓбӓт. 32. Кулуттӓх буоллаххына, брӓкка тынарыҥ курдук кініӓхӓ тып, дӱсагар кысанарыҥ курдук, ӓн кініӓхӓ кысаныаҥ ӓбӓт. 33. Кініні атагастыр бӱол-лаххына, ӓйігіттӓн кіні туран кӱрӓн барыага, іті буолагына хаппык суол устун кініні кӧрдӱӧҥӱй?

Глава 34. Мӓпік кісі іччітӓх, сымыйа ӓрӓмҕілӓх, акӓрылары тӱлӓгӓ тӱсӓбіттӓрӓ ӧрӧ кӧтӧгӧллӧр. 2. Тӱсӓнӓр тӱллӓргӓ ітӓгӓйӓччі кісі кӱлӱгӱ кӱспут кісіӓхӓ тылы, бітӓр тыалы батысыт кісіӓхӓ тылы 3. Сырайга майгылӓхтан сырай атынын курдук тӱ-сӓпӓр тӱллӓр буолаллар. 4. Быртахтан туох ырӓс кыайан буолуогай, сымыйаттан да туох кырдык кы-айан тахсыагай? 5. Тӓйа сатыр, бӓліӓ ӱрунар, тӱл да тӱсӓніллӓрӓ барбах суоллар, кісі сӱрӓгӓ тӧрӧтӧн ӓрӓр (ҕахтарга тылы) іччітӓ суох сапӓларынан туолап калӓр. 6. Барытӓтар Ӱсӓгіттӓн кініллӓр ӧй-дӧпӧн кӓлӓргӓ ытыллыбатӓх буоллахтарына сӱрӓх-хін кініллӓргӓ сысыара ӱрума. 7. Тӱсӓнӓр тӱллӓр ӓлбӓхтӓрі мупарга кіллӓрбіттӓрӓ, кініллӓргӓ да ӓрӓ-ніллӓріп ӱрумнуттары охторбуттара. 8. Ыйӓх албына

суох толоруллар, ітäгäллā̆хтäр да айахтарыгар мўдрас сітäріллäр. 9. Ўöрäхтā̆х кісі äл́бäгі біläр, äл́бäгі да біл́біт кöрбўт кісі біläрін äтіäгä. 10. Кім кöрбўтä біл́бітä суох, ол агыйагы біläр; онтон айаннāн сыл́д̣ыбыт кісі біläрі äл́бäтäр. 11. Айаннāн сыл́д̣аммын äл́бäгі мін кöрбўтўм, äтäрбіннā̆гäр да ордук äл́бäгі біläбін. 12. Äл́бäх тöгўл́ öлöр ал́д̣архайыгар тўбäстäрбін даганы біläн да кöрбўтўм кöмöтўнäн быысанарым. 13. Айы̄ Тойонтон куттанāччылар тыы̄нара олоро—тўсўöгä, кініläрі Быы̄сāччыга кініläр äрäнäллäр йбäт. 14. Айы̄ Тойонтон куттанāччы туохтан да д̣улайыа, куттаныа сўога, Кіні кіні äрäнітä буолар йбā̆т. 15. Айы̄ Тойонтон куттанā̆ччы дўсата толору д̣оллō̆х; кім кініні тутарый? кім кініні öйўрўй? 16. Айы̄ Тойон харахтара Кініні таптā̆ччылар діäккі буолаллар, уохтāхтык кöмўскā̆ччіläрä, кўстā̆хтік да öйöнöллöрö, куйāстан сабы̄лара, кўн да ортотуннā̆гы ітіттäн сабы̄лара, тäмтäрійäртäн харыстā̆ччылара, охтортон да хаххалара Айы̄ Тойон-буолар. 17. Кіні дўсаны ўрдäтäр, харахтары сырдатар, ўтўöрдўнäрі, тыы̄ннāх бўолары алганара да біäрäр. 18. Кім кöнöтö суох булў̄ттан сыартма агалар, ол агалы̄та äläк гынар курдук буолар, ыйагы да касā̆ччіläр бäläхтäрä сöбўläммäттäр. 19. Барытā̆гар Ў̄сā̆гі ытыга суох майгылā̆хтар сыартма агалалларыгар ўтўö кöҥўläммäт, сыартма äл́бäгінäн кініläр айы̄лларыгар асыҥа кöрбöт. 20. Д̣адаҥы (кісі) ўбўттäн сыā̆ртма агалā̆ччы, агатын іннігäр уолун агалан сыартма агалāччы кісіäхä тылы буолар. 21. Кысанā̆ччылар хіліäптäрä д̣адаҥылар тыы̄нара буолар, д̣адаҥылар хіліäптäрін был́д̣āччы кісі кісі хāнын ісäр. 22. Чугасын

ітімӈітін былӈаччы кініні öлöрöр, наймысыты хамнасыттан матараччы кіні хāнын тогор. 23. Бірдäрä тутар буоллагына, бірдäрä айӈатар буоллагына, тугу кінілäр бäйäлäрігäр сылайартан ураты ылыахтарай? 24. Бірдäрä Таӈарага ӱӈäр буоллагына, бірдäрä кырыыр буоллагына, Басылык хайаларын саӈатын істіäгäй? 25. Кім öлбӱттäн быӈардаммытыттан сӱнан баран äміä хат кініäхä дагалыннагына, кіні сӱммутуттан туох тусалāгый? 26. Соллурдук кісі даганы, бäйäтін айыыларын тусугар курāнах кӱннанä—кӱннäнä, баран äміä сін сону оӈорор буоллагына, кім кіні молітватын істіäгäй? сымнāбытыттан кіні туох тусаны ылыагай?

Глава 35. Ыйāгы кöрбччӱ-харыстāччы агалыылары äйбäтäр, кäріäстäсіілäрі тутунāччы быысанар сыыартманы агалар. 2. Махтанары біäрāччі самыдал діäні агалар, умна біäрāччі хайагал сыыарматын агалар. 3. Айыы Тойон сöбӱлӱрä кусагантан тäйäр діäн буолар, Кініäхä асынӈарар діäн кырдыга сугохтан халбарыйар, діäн буолар. 4. Айыы Тойон іннігäр іччітäх ілілäрдāх кöстӱмä, бу барыта кäріäс хоту буолар. 5. Кöнö—кырдыксыт агалар сыыартмата алтары ӱотар, ӱтӱö да сыта кініäнä барытāгар Ӱсāгі іннігäр (буолар). 6. Кöнö кырдыксыт сыартмата ӱтӱö астылаӈнāх буолар кіні да āта умнуллуо суога. 7. Айыы Тойону ӱöрä-кöтö ӱтӱöтӱк āтырдар буол, äн да äрäйдäріӈ бастыӈын оччотума. 8. Хайада бäлäх кäллäгінä ӱöрбӱт—кöппӱт сырайдāх буол, булӱӈ уон гыммыттан бірдäрін ӱöрä ӱöрä сібäтіäйдäпäргä анā. 9. Барытāгар Ӱсāгігä, кіні біä-

рäрiнäн, бiäрäр буол, ӱöрӱнӱ кӧтӱцӱ кытта iлiӊ äйiäнä булбутун кäмiнäн бiäрäр буол. 10. Айы Тойон бiäрбiтi тӧлӱр сäттä да оччонон äйiäхä тӧлӱӧгä. 11. Бäлäхтäргiн оччотума, оччого кiнi ылыа суога, кӧнӧ-суох сиартмага äрäнiгiн ӱрума. 12. Айы Тойон Цӱллäччi буолар, Кiнi iнiгäр бай-цадаӊы дiäн суох. 13. Кiнi цадаӊы сырайын мäнылыа суога, атагастаммыт да (кiсi) молiтматын iстiäгä; 14. Кiнi тулäйах ого, тулäйах да цахтар ытäн-соӊон турап äртасныт äртасытын кӧйгӧрӱтӱӧ суога. 15. Тулäйах цахтар харахтарын ӱлара iäдäстäрiн устун тохтубаттар дуо? олору ыгап тасäраччы утары кiнi кыламмат дуо? 16. Таӊарага ӱлäлäччi-хамнäччы ӱтӱӧтӱк тоосуллап ылыллыага кiнi да молiтмата былыттарга дiäрi тiйiäгä. 17. Сымнагас кiсi молiтмата былыттары ӧтӧ тахсыага, бу да (молiтма) Айы Таӊарага тiйiäгäр дiäрi кiнi сäтатыллары булуо суога. 18. Барытäгар Ӱсäгi асына кӧрӱӧгäр дiäрi, кӧнӧтӱк да цӱллäн бысäрытын тасарыагар дiäрi кiнi арагыа суога. 19. Айы Тойон асыныта суохтар самыларын айцатыагар дiäрi бытäрыа суога тулуйуо да суога. 20. Кысайäччылар мустубуттарын суох гыныагар дiäрi, кӧнӧтӧ да суохтар тутар тутӱлуктара ӱйтӱрӱйäн хäлыахтарыгар дiäрi, 21. Кiсiлäр суолларын хоту кiнiлäргä тӧлӧсӱӧгäр дiäрi, кiсiлäр да суолларын iнiлäрiгäр кiнiлар оӊорбут саналарынан кӧрӧн, 22. Байäтiн цонун ӱрдӱнäн цӱл сiтäрiäгäр дiäрi, Байäтiн да асыныттынан кiнiлäрi ӱӧрдӱӧгäр дiäрi, Айы Таӊара цонноргo ӧсӱнäн тӧлӱр буолуога. 23. Санäргыр-сӱтäр сахха асыны курäн сагына самырдäх былыттар курдук ӱтӱӧлäх буолар.

Глава 36. Бары Аӥы Таңарата, Басылык, бісігіні абра асына да кӧр,—2. Аӥігіттӓн куттанары бары ҥоннор ӱрдӱлӓрігӓр агал. 3. Ілігін омук ҥоннорго кӧтӧх, Ӓн ӱоххун кінілӓр білліннӓр. 4. Ӓн кінілӓр інніларігар сібатіаӥ буоларгын бісігіннӓн кӧрдӧрбӱтӱң курдук, бісігі іннібітігӓр кінілӓрінӓн улахан буоларгын біллӓр. 5. Аӥігіттӓн ураты атын Аӥы Тоӥон Таңара суогун бісігі біӥбініт курдук кінілӓр дагаҥы білліннӓр. 6. Бӓліӓлӓрі саңарт саңа да ҥіктілӓрдӓ оңортӧ; 7. Ілігін уңа да сарыңҥын ӱтӱӧтӱк ӓтырт, абарӥны туруор уору да тох; 8. Утарылласӓччыны суох гын ӧстӧгӱ да бӱтӓрӓн кӓбіс; 9. Кӓмі кылгат-тӱргӓтӓт, андагаргын ӧӥдӧ, улахан Ӓн суолларгын біллӓрдіннӓр. 10. Болоттон сӱрӓн тӓскілӓччі уот абарӥтыттан сӱттӱн, ӓн да ҥоңҥун баттӓччылар ӧсӧллӧрӱн буллуннар. 11. Бісігіттӓн ураты кім да суох, діӓн, ӓтӓччілӓр ӧстӧхтӧр тоӥотторун бастарын хамҥарыт! 12. Іаковтан ӱӧскӓбіт бары агаларын ӱсун хомуӥ, маҥнаӥгыттан бӓрын курдук кінілӓрі баӥӓң гіӓннӓрӓ гын. 13. Аӥы Тоӥон, ӓн ӓккынан ӓттаммыт ҥону, бастыкыннан ӓттӓбыт Израильгын абрӓ. 14. Ӓн сібӓтіаӥдӓнӓр гуораккар, Ӓн сыӥнанар сіргӓр Іӓрусалімга асынӥлӓх сӱрӓххін кӧрдӧр. 15. Біӓрітӓліӓх буолбут хаӥагалларгынан Сіону толор, ҥоңҥун да Ӓн ӱӧтӱк ӓтырбыккынан толор. 16. Маҥнаӥгыттан ӓн аналың бӓр ҥонноругар туосулӱрда Ӓн біӓр Ӓн да ӓккыттан пророктӱру турӱоргала. 17. Аӥіахӓ ӓрӓнӓччілӓрі маӥнала, пророктаргар да ітӓгаӥдіннӓр. 18. Аӥы Тоӥон, Аарон Ӓн ҥоңҥун алгабытынан кулуттарың молітмаларын ісіт. 19. Оччого ӱӥӓлӓр

Таҥаралара Аҕы Тойон Äн буоларгын сір ӱрдӱгäр олорӧччулар барылара біліäхтäрä. 20. Куртах хайада асы барытын ылар, онтон ас астāгар ордук буолар. 21. Кӱӧмäй кӧтӧртӧн сӱрäртäн астаммыт асы барытын араңытар, олкурдук кӧрсӱӧ сӱрäх — сымыйа тыллары білäр. 22. Албын сӱрäх санāргыры агалыага, ол да гыннар äлбäгі кӧрбӱт-білбіт кісі кініäхä тӧлӱӧгä. 23. Ҥахтар хайада кісіні барытын ылыага, онтон кыс-ого кыс-оготогор ордук буолар. 24. Ойогун ӱчӱгäй сырайа сырайы ӱӧрдäр—кӧтӱтäр, оннук ңахтар äрігäр ордук багалāх; 25. Ойого тылыгар аламагай, чычāс да (майгылāх) буоллагына, кіні äрä кісілäр уолаттарын кäлкäлäріттäн тахсар. 26. Ойох булунāччы булӱтугар бас ӱрар, бäйäтігäр сӧп тӱсäр кӧмӧлӧсӧччӱңӱ сыйнанарыгар ӧйӧбӱлӱ булунар. 27. Кӱрӱӧтä сӱох ӱп бураллан хāлар; онтон ойого суох кісі бара кäлä сылдан ӧрӧ тынан кäбісäр буолуога: 28. Гуораттан гуоракка кäлä бара сылдар сāлāх талабырдыкка кім ітäгäйіäгäй? 29. Солкурдук да бір сіргä олорбот, хойутāбыт сіріп äйы хоносылдар кісіäхä кім ітäгäйіäгäй?

Глава 37. „Мін да кініні кытта догордостум“,— догор äрä діäн догор āтіäгä, онтон āтыгар äрä догор буолбут догор бāр буолар. 2. Атасың догоруң да ӧстӧгӱң буолан хāллагына ӧлӱӧххä діäрі санāргы буолбат дуо? 3. Іä, кусаган санā сір сырайын кубулгатынан бӱрӱйӱӧн іннігäр, хантан äн туманнāн кірдің. 4. Догоро кӧрӱлāтäгінä атаса ӱӧрäр, онтон догоро санāргырын—сӱтäріп сагына кіні кіні утары буолуога. 5. Атас догоро äрäйдāнäрігäр осогосун тусугар

кӧмӧлӧсӧр, онтон сӓрiлӓсi тӯбӓйтӓлӓннӓгiнӓ хаххаланар сӓбi ылынмага. 6. Дӯсагар догоргун умнубат бӯол, ӯптӓххӓр да кiнiнi умнума. 7. Сӯбӓсiт ӓрӓ бӓйӓтiн сӯбӓтiн хайагы̄р, сорох кiсi бӓйӓтiгӓр туса тахсарынан сӯбӓлiр. 8. Дӯсагын сӯбӓсiттӓн харыстыр буол, туохха кiнi кысанарын урут бiлӥ, џiӊ бӓйӓтiн тусугар кiнi сӯбӓлiӓгӓ дагаты. 9. Сӓрiӓбiй кӓбiсӓн баран, „ӓн суолуӊ ӯчӯгӓй“ дiӓгӓ дагаты, онтон бӓйӓтӓ ӓн хайтах буоларгын кӧрӧ̄рӯ ӓн утары тӯруога. 10. Ӯчӯгӓi ӓйiӓхӓ багарбат кiсiнi кытта сӯбӓлӓсiмӓ, ӓйiӓхӓ да кӯнӯлӓ̄ччiлӓртӓн сананар санā-бӓлӓсiмӓ. 11. Ойоххун кытта кiнi мӧкӯлӓртын сабар буол. 11. Ойоххун кытта кiнi мӧкӯлӓртын сабар буол.

ӧннӓ̄х џахтарын тусугар сӯбӓлӓсiмӓ,—кӯттагасы кытта сӓрiлӓсӓр туса дiӓнi, атысыты кытта атастасы тусугар, атыласӓччыны кытта аты тусугар, ымсы харахтӓх кiсiнi кытта махтат тусугар сӯбӓлӓсiмӓ. 12. Асынныга суогу кытта ӯтӯӧнӯ оӊорор тусугар, сӯрӓгӓлӥџiгӓсi кытта хайада суол тусугар сӯбӓлӓсiмӓ. 13. Џыллā̄гы хамначыты кытта-ӯлӓ бӯтӓрiн тусугар, сӯрӓгалӥџiгӓс кулуту кытта ӯлӓ улаханын тусугар сӯбӓлӓсiмӓ. 14. Туох ӓмӓ сӯбӓ турдатына манныктарга ӓрӓнiмӓ. 15. Хата ытык майгылā̄х кiсi Айы Тойон кӓрiӓстӓрiн харыстырын бiлбiт буоллаххына, кiнiнi кытта сӯбӓлӓсӓр буол. 16. Кiнi бӓйӓтiн дӯсатынан ӓн дӯсаӊ хоту охторуӊ да тӯбӓстӓгiнӓ ӓйiгiн кытта бiргӓ санā̄ргыага— сӯтӯӧгӓ. 17. Сӯрӓгiӊ сӯбӓтiн тутус, кiнiттӓн уратты ордук iтӓгӓллā̄х ӓйiӓхӓ кiмда суох. 18. Сорох ардыгна кiсi дӯсата ӯрдӯк сiргӓ катi олорор сӓттӓ кӓтӓсӓ̄ччiтā̄гӓр ордук ӓйбӓгi ӓтiӓгӓ. 19. Онтон барытыгар маныаха ӓбi, Барытӓгар Ӯсӓгi ӓн баран

ісäр суолгун кырдыкка салайдын діäн. Кініäхä ӱҥ.
20. Бары оҥорор сӱол баса сананан кӧрӱллäр салā
буолар, онтон барыны гынар інніна урут сӱбä буолар.
21. Сӱрäх кубулуйан ісäрін сырай біллäрäр; ӱчӱгäй
кусатан ікі, тӣннāх буолар ӧлӧр да бу тӱӧрт хай-
тах туох буолар кініäхä біллäллäр, онтон тыл ӧрӱ-
тӱн тойон буолар. 22. Сорох іда̄ллāх кісі äлбäхтäрі
ӱӧрäтäр, ол да гыннар бäйäтін дӱсатыгар тусата
суох. 23. Сорох äтäр тылларыгар äгäлгäläннäр дагаҥы
кініні абāсы кӧрӧллор, онуук туох да ітімҥітä суох
хāлыага; 24. Айы Тойонтон благодат кініäхä біäріл-
лібатāгіттäн кіні барыл мӱдрастан маҥныт. 25. Сорох
бäйäтін дӱсатын тусутар мӱдрастāх, кіні да айагар
біллäрін тӧрӱттäрä ітäгäлла̄хтäр. 26. Мӱдрастāх кісі
бäйäтін ҥонун ӱӧрäтäр, кіні біліläрін да тӧрӱттäрä
ітäгäлла̄хтäр. 27. Мӱдрастāх кісі алганар алгысынан
тасымныйыага, кініні кӧрӧччӱлäр барылара, кіні
тобус—толору ҥоллōх, діäн, кініні āттыахтара. 28.
Кӱннäр ахсāннарыпан кісі олорор олого бысāрыл-
лар, Израиль кӱннäрä ахсāна сӱохтар. 29. Мӱдрас-
тāх кісі бäйäтін ҥонуттан ітäгäл булунуога, äта да
кініäнä ӱйä тухары тӣннāх буолуога. 30. Уолум
міäнä! Тӣннāх олоруҥ устатыгар дӱсагын холōн
кӧрӧр буол, туох кініäхä осоллōгун кӧрӧн-істäн кі-
ніäхä ону біäрімä. 31. Барыларыгар бары тусалāх
буолбат, бары да дӱса барыга тардыстыбат. 32. Бары
мійнігäстäн тото асāбат бӱол, äгін—äгін да астар
ӱрдӱläрігäр саба тӱсӱмä. 33. Ӱгӱсӱ асāбыттан ыал-
ҥар кäлäр, алыс да тотор сыптарыйарга тіäрдäр.
34. Алыс асāбыттан äлбäхтäр ӧлбӱттäрä, онтон ха-
рыстанар кісі тӣннāх буолары бäйäтігäр äбініäгä.

Глава 38. Äн äмтāччікка кысанаргынан кініні мāныттык ытыкта, Айы Тойон кініні айбыта äбāт. 2. Äмтір да діäн Ӱсāгіттäн буолар, ырāхтāсыттан да кіні бäлäх ылар. 3. Äмтāччі білäрä кіні басын ӱрдäтіäгä, тойоттор да іккіардыларыгар кіні мāныланыага. 4. Айы Тойон äмтäлäр äмтäрі буортан айбыта, көрсӱө да кісі кініläрі көйгөрӱтӱө суога. 5. Айы Тойон кӱсä білліäгäр мастан ӱ мійнігіäс буолбатāга дуо? 6. Ол да тусугар Таңара ціктісуолларыгар Кініні ӱөтӱк хайгāтыннар діäн Кіні бäліäläрі біläргä біäрбітä. 7. Кініläрінäн кіні кісіläрі äмтір, кісі ыалдарын суох.. гынар. 8. Äмтäрі бäläмнäччі кініläртäн хойӱ оңорор, кіні оңороро бӱппäт, сір да сырайын устун кініттäн ӱтӱө тахсар. 9. Уолум міäнä! Ыарыттаххына оңу көйгөрӱтӱмä, Айы Тойоңно хата ӱңк, Кіні да äйігін ӱтӱөрдӱөгä. 10. Айылāхтык олорор олоххун хäллар, іліläргін көннөр, хайа да айыттан сӱрäххін ырāстā. 11. Ӱтӱө сыты өрө ытыар, сымыдал да діäнтäн (кӱндӱ бурдуктан) ахты спартматын агал, өлөн äрäр кісі курдук äміс агалыта оңор. 12. Äмтāччігä сірдä біäр, Айы Тойон кініні да айбыта äбāт, кіні äйігіттäн ырāппатын, äн кініäхä кысаныаң. 13. Кäм кäллäгінä кініläр да іліläріттäн туса тахсар буолар. 14. Кініläр ыалдāччыга көмөлөсөллөрӱгäр, олорор олох усӱругар ӱтӱөрдäргä Айы Таңара көмөлөстӱн діäн кініläр да Кініäхä ӱңäллäр. 15. Айбыт іннігäр айыны оңорōччу äмтāччі іліттігäр тӱбäстін. 16. Уолум міäнä! Өлбӱт ӱрдӱгäр харахтарың ӱларын тох, сӱрдāх сорго тӱбäсиіт кісі курдук ытыры-соңӱру туруор; кіні äтін туксäр гына таңыннар, кіні да көмӱллä-

ріттäн кіäр хайысыма. 17. Асыл̄ахтык ытыр, чыл̄астык улуйар буоллун; хосўттан бысаныаҥ ісін кіні сöптöгÿнäн бір, бітäр ікі кÿн кіні тусугар муҥатыйаргын усат. Оччого санāргыргыттан сāтатылын. 18. Санāргыртан öлöр кäлäр äбäт, сÿрäх санāта кўсў баратар. 19. Сору кытта санāргыр бäр буолар, умнасыт да олорор олого сÿрäххä ыарахан буолар. 20. Сÿрäххін санāргырга туттарыма, бўтäр усугу санāн кініні бäйäгіттäн ырāтыннар. 21. Тöннöр суогуттан мапы умнума кініäхä äп тусалыаҥ суога, хата бäйäҥ осоллопуоҥ. 22. „Міäхä ўрул̄убут ўрāгы ахтар буол, бу äйіäхä да ўруллар міäхä бäгäсä, äйіäхä бÿгÿн ўруллар“. 23. Öлбÿт кöмÿллÿбÿтÿн кäннä кіні да āтын сынпат, дўсата да тахсыбытын кäннä кіні тусугар сāтатылын. 24. Кініга мўдраса іллäҥ-ҥä булуллар, агыйах тÿбÿктāх кісі мÿдрасы кыайан булунуога. 25. Сірі хоруйāччы, кыміыпап хайаганāччы, огустары ўрä—сыл̄ҥан кініл̄äр ўл̄äл̄äрінäн ыасахтанāччы, äдäр äрä огустар тустарыгар кäпсāтāччі хайтах кыайан мўдрастāх буолуогай? 26, Сір хоруйарынан äрä кіні сÿрäгä ыасахтанар, кіні ыасага бургунастары асатара. 27. Солкурдук бары мас-ўса, тўнў кўнўс курдук асарап ону-маны тутар. Ойў бысāччы кісі ойўтун дўсÿнÿн äлбäтіннäріäгäр кысанар. 28. Бысар ойўта туохтан бысарыгар тылы буоллун діäн кіні сÿрäгін салайар, бäрт ўчўгäйдік оҥорон бўтäріäгäр кіні тўбўйäр. 29. Солкурдук тімір да ўса, кіні кыстыгын аттыгар олорон тіміртäн оҥорор сäбін тусун санир: уот буруота кіні āтіп уйадытар, осох да ітітін кытта кіні тустар; 30. Öтўйä тыаса кініні дöйўтäр,

харахтара ісіт кіäбін діäккі кöрöллöр. 31. Сӯрäгä кініäнä оҥорорун бӯтäрäрігäр салаллыбыт, опорор сäбін бäрт ӯчӯгäйдік оҥороругар кіні санāта іҥнäр. 32. Солкурдук кӯöс охсöччу дагаіы, бäйäтін оҥорор сäбін аттыгар атахтарынан кöлöсöну äргітä олорор. 33. Кіні оҥорорун тусугар сунту кысанар, бары да кіні ӯлäтä ахсāннаммыт: 34. Ілітінäн кіні туойга кіäб біäрäр, атахтарынан туöй хорчорхойун і̄ҥітäр; 35. Ісітін ӯчӯгäйдік бӯтäріäгäр кіні сӯрäгін салайар, осогу ырäстыагар кіні кысанар. 36. Кініläр барылара бäйäларін ілілäрігäр äрäнäллäр, кініläртäн хайалара да бірді бäйäлäрä оҥорор сäнтäрін мыдрастāн оҥороллор. 37. Кінілäрä суох гуорат да тутуллуо суога, онно ҥон даганы олохтонуо суога, онно ҥон даганы олоруо суога. 38. Ол-да-äрāрі муннахха кінілäр ыгырыллыбаттар, ҥӯллāччі олорор сірігäр олорботтор, ҥӯлӯнäн туруоруллубут ӯрāхтар тустарын кäнсāннäттäр, кöннöрöр бітäр буруйданар ӯрāгы ӯрбаттар, ӯгä тылларынан ыасахтамматтар; 39. Хата кінілäр олорор — олоххо нāдалāхтар. Кінілäр ідäлäрä туксарыгар Таҥарага ӯҥäллäр.

Глава 39. Кім бäйäтін дӯсатын барытāгар Ӯсāгі тусугар саныырга анāбыт, арай ол äрä кісі бары да былыргылар мӯдрастарын ірдір буолуога пророктӯру да тутар буолуога. 2. Кіні āттāх кісілäр äтітäлāбіттäрін бäліäтір буолуо, ӯгäлäр да äгäлгäлäрін діріҥнäрігäр кірäр буолуога; 3. Кіні äтіллібіт äтілäр сабыллыбыт хосōннорун бысāрар буолуо, ӯгäлäрі тāйыталыырынан ыасахтаныага. 4. Кіні тойоттор ортоло-

ругар ӯлӓліӓгӓ — хамнıагa, басылыктāччылар да інніләрігар кӧстӧр бӯолуога. 5. Омук ц̡оннор сірдӓрін устун айаннıага, ӱчӱгӓйі кусаганы да кісіләр іккіардыларыгар кӧрӧн бійбітӓ ӓбāт. 6. Сассыардаттан кініні айбыт Айы̄ Тойоӊц̡о байӓтін сӯрӓгін салайыага, барытāгар Ӯсāгі інінігӓр, молитвага, айагын асан, айы̄ларын тустарыгар ӱӊӱӧгӓ. 7. Улахан Айы̄ Тойоӊц̡о сӧбӱлӓнӓр бӯолларына, кіні ӧйдӯр ты̄нынан толоруллуога. 8. Кіні байӓтін мӯдрастāх тылларын сӯрӱгӱрдӓн тасāрыага, молітмага да Айы̄ Тойону āтырдыага. 9. Байӓтін кӧӊӱлӓ ӧйӧ іккіні ӱтӱӧгӓ салайыага Айы̄ да Тойон кістӓлӓӊнӓрін тустарын санāтыгар кіллӓрӓн саны̄р буолуо. 10. Кіні байӓтін ӱӧрӓмміт мӯдрасын кӧрдӧрӱӧгӓ, Айы̄ да Тойон кӓріӓсін ыйāгынан хайаганыага. 11. Ӓйбӓхтӓр кіні біләрін āтырдыахтара, кіні да ӱйӓ туххары умнуллуо суога. 12. Кіні āтын сурага сӱтӱӧ суога кіні āта тӧрӯртӓн тӧрӯргӓ діӓрі бӓр буолуога. 13. Кіні мӯдрасын ц̡оннор āтырдыахтара, ц̡он муйнага кіні хайагалын біллӓрӓр бӯолуога; 14. Ты̄нāх олорорун туххары, кіні тысанчалардāгар ордук улахаппых āтырары булунуога, оптоп ӧлӧр ӱтӱнап утуйдагына āтырарын улāтынпарыага. 15. Ӓміӓ саны̄ тӱсӓн бараммын кӓпсіӓм, ый толорутугар туолбутун курдук, мін да толорубун ӓбāт. 16. Ытык майгылāх оголор, мігін істӓн кӓбісіӊ, ӯ сӯрӓн іcӓр сірін аттыгар хонӯга ӯнӓр дӧлӱсӱӧн сімӓгін курдук ӯнӓн—ісіӊ; 17. Лыбан курдук ӱтӱӧ сытыаӊалытыӊ. 18. Лілійӓ курдук сімӓххӓ тылы сімӓгіріӊ, ӱтӱӧ сыты таргатыӊ, ырыата ыллāӊ; 19. Бары оӊорор суолларга Айы̄ Тойону алгāӊ—Кіні āтын улāтынпарыӊ,

Кіні хаӣаганарынан да Кініні ӱтӱӧтӱк ӓтырдың. 20. Аӣахтан тахсар ырыаларынан, гӱслӓ діӓн ылдыры ӧӣкӱр сӓбінӓн ӱтӱӧтӱк ӓтырда—ӓтырда, бу курдук ӓтін. 21. „Аӣы Тоӣон оӈорор суоллара барылара ӱтӱӧттӓн ӱтӱӧлӓхтӓр Кіні да ыӣӓга бӓрыта бӓӣӓтін кӓмігӓр туолуога; 22. Бу тугуӣ? бу туохханыӣ? діӓн ӓтіӓххӓ сатаммат, барыта бӓӣӓтін кӓмігӓр асыллыага. 23. Кіні ӓппітінӓн ӱ кӓсіллібіт от курдук бӓр буолла, кіні да аӣага саӈарбытынан ӱлар олохторо кӧстӱбӱттӓрӓ. 24. Кіні ыӣӓхтарыгар кіні ӱтӱӧ кӧӈӱллӓнӓрӓ барыта буолаллар, кінілӓр бысаныллӓх буолалларын кім даганы кыаӣан оччотуо суога. 25. Бары хамныр—харамаӣ оӈорор суоллара кіні іннігӓр бӓллар Кіні да харахтарыттан кістӓніӓххӓ сатаммат. 26. Кіні ӱӣӓттӓн ӱӣӓгӓ ілӓ кӧрӧр, Кіні да іннігӓр сӧгӱллӓх діӓн туох да суох. 27. Бу тугуӣ? бу туох тусугар?—діӓн ӓтіӓххӓ сатаммат. Барыта бӓӣӓтін аналлӓх туттӱтугар аӣыллыбыта. 28. Кіні алгыса ӧрӱскӓ тылы сабар, халлӓн да ӱтун курдук курӓнах сірі ісӓрдӓр. 29. Кіні хасан ӓрӓ ӱлары тураӈнар гынан кӓбісиітін курдур кіні ӱбра џоннору џылгалыр. 30. Сібӓтіӓӣдӓргӓ Кіні суоллара кӧнӧ суоллар буолаллар, онтон ыӣӓга суогу опорӧччулар кіні суолларыттан іӈнӓллӓр. 31. Маӈнаӣгыттан аӣыллӓхтарга кусаган тутуллубутун курдук, ӱчӱгӓӣдӓргӓ ӱчӱгӓӣ аӣыллыбыта. 32. Ӱ, уот, тімір, тӱс, псіӓніссӓ бурдук, мӱӧт, ӱт, бінаграт отонун ӱта, арыт, таӈас кісі тынӓх буолларыгар туттӱга бары кысалгалӓхтартан бастыӈнара буолаллар: 33, Бу барыта ытык маӣгылӓхтарга тусалыр, онтон бу барыта аӣыллахтарга осоллӧх буолан хӓлыа даганы. 34. Ӧсӱпӓн

тӧлӧсӧргӧ айыллыбыт тыаллар бāллар бāйāлāрін да абарӹлларыгар бāйāлāрін охсўларын кўсўрдāллāр, 35. Кіні̄лāр саба тўсāллāрін сагына кўстāрін тоголлор, кінілāрі Айбыты уо̄йдасыннараллар. 36. Уот, толон, аччык буолар, ӧлӧр да дiāднāр бу барылара ӧс-тӧлӧсӧргӧ айыллыбыттара. 37. Кӹллар тiстāрā, скорпыон дiāн могойдор, ама могойдор айӹлāхтарга ӧлӧрўнāн тӧлӧччў болот 38. Кiнi ыйагар ўӧрўӧхтāрā, кiнiлāргā кысаллахтарына, кiнiлāр сiр ўрдўгāр бāлāм буолуохтара, Кiнi āппiтiн бāйā кāмiгāр кāсiāхтāрā суога. 39. Бу iсiн айӹ Тойон бары суоллара бāрт ўчўгāйдāрiн тусун, Кiнi да бāйā кāмiгāр туттўга кысалгалāгы барытын бāлāхтiрiн тусун, 40. Мiн āп-маднайгыттан ўрдум, тӧгўрўтā санāтым, сурудйан хāлларды̄м. 41. Бу оннӧгор кусаган дiāн āтiāххā сатаммат, бāйāтiн кāмiгāр барыта ўчўгāйгā холонуллуога. 42. Iннā гынан бўтўн сўрāххiтiнāн, айаххытынан ыллāд, Айӹ да Тойон āтын алгāд.

Глава 40. Хайада кiсiāхā āлбāх āрāйдāр урутунан ананыллан-туралдар, iйāлāрiн осогосторуттан тахсыахтарыттан ыла барыларын iйāлāрiгāр тӧннўӧхтāрiгāр дiāрi Адам да уолаттарын ўрдўлāрiгāр ўруллубут баттык ыарахан. 2. Кўтў тусун санӹр, ӧлӧр да дiāн кāлāр кўнā кiнiлāрi улахаммык санатар, кiнiлāрi куттўр. 3. Āтырбыт пiāрiāстол ўрдўгāр олорōччуттан ыла сiргā буор да кўдāнiгāр брагыллыбыкка дiāрi, 4. Ырāхтāгы тадаса тадастāхтан, бiāнiāсстāхтāн ыла iлбiркāй да тадаска таднылыкка дiāрi, 5. Хайада кiсiāхā барытыгар абала-

нар, кӯнӯлӯр хāн хамнӹра сӯгӯннāммāт, ӧлӧртӧн куттанар, кӹсырсар, адāрысар бāллар; тāллāххā сыйӊанарын сагына тӯпнāгі утуйар ӯ ӧйӯн ірдāр. 6. Кіні букатын сӯогун да кāріāтā агыйах сыйӊанардāх, іннā гынан кіні кӯнӯскā тылы тӯн тӯлӯгāр дагаӊы кāтāбіл̄гā бӯолар: 7. Сāріл̄āсі турбут хонӯтуттан кӯрāбіт кісі курдук сӯрāгін іччітā суох саӊāлары-нан хāна хамнатыллыбыт буолан, сāрāммāт кāмӊā, кіні усуктан баран туох да кутталлāх суогуттан бāркā сӧгӧр. 8. Кісіттāн сӯӧсӯгā діāрі бары хамнӹр-харамайы кытта бу буоуллар дагаӊы бу айӹл̄āхтар-га маннāгар сāттā тӧгӯл̄ ордук буолар. 9. Ӧлӧр, ӧлӧрӧр, āтісāр, болот, ӯлӯгāр, аччык-буоллар, ал̄ӊа-нар, охсуллар,—10. Бу барыта ыйāга суогу оӊорӧч-чуларга буолар, угут дагаӊы кіпілāргā буолбута. 11. Буортан ылыллыбыт барыта буорга тӧннӧр, ут-тан ылыллыбы байагалга тӧннӧр. 12. Бары бāлāх кӧнӧтӧ да суох суох гыныллыахтара, ітāгāл̄ ӯйā тухха ры туруога. 13. Кӧнӧтӧ суохтар ӯптāрā ӯрӯйā курдук хатан хāлыахтара, тохтор самӹрдāх кӯстāх āтіӊӊā тылы āтāн āсыахтара. 14. Ілітін асāччы ӯӧрбӯт—кӧппӯт буолар; ыйāгы кāсāччілāр букатын ӧсӯӧхтāрā. 15. Быртах суоллāхтар аймахтара лаба-лāрын āл̄бāтіāхтāрā суоӊа, айӹлāх сіліӊстāр туруор-бах тāс хайаларга āл̄біāхтāрā суога. 16. Манчāры—от хайада ӯ аттыгар, ӧрӯс да кытылыгар атын хайада оттӧгор урут охсуллан кāбісіллāр. 17. Ӯтӯ-ӧпӯ оӊорор ы—рай курдук алгаӊарынан толору, умна да ӯйā тухха ры бāр буолар. 18. Байатін олоӊунан уол̄ӊасāччы āрāйі да таптāччы (кісі) олорор олого міл̄нігāс; ӯбӯ булбут кісі баларда̄гар іккіāннāрінā-

тäр ордук. 19. Оголор гуорат да тутўта āты ўйäлāх тыналлар; кусаганынан хомуруллубат ойох балардā-тар ордук ўрдўккä āгыллар. 20. Аргы ырыасыт сäц-кä ыллы̄р сўрäгі ўöрдäллäр—кöтўтäллäр, онтон мўдрасы таптȳр іккіäннäріннāгäр ордук буолар 21. Сібіріäл, гўслä да діäн ырыа ōйўр сäптäрä ырыаны астылаҥнāх гыналлар, онтон астылаҥы äтäр тыл кінілäрдāгäр ордук буолар. 22. Äн харах-таргар астылаҥ кіäркäй да багалāхтар, онтон ыспыт бурдук кўöгä хайатыннāгар да ордук буолар. 23. Догор, атас іккі тöц-тöп кöрсўсäллäр, онтон ойох äрін кытта öрўтўн кöрсўсäллäр. 24. Брāттар бы̄с-āччылар да санāргы̄р—сўтäр сахха бāр буолаллар онтон ітäгäллāх умна олордōгор балардāгар да ордук бы̄сы̄р. 25. Кысыл ўрўҥ да кöмўс уллуҥахтары кы-татыннарар, ўчўгäй сўбä онтон балардāгар ордук äрäбіллāгінäн āгыллар. 26. Сўрäгі бāй кўс да ўрдä-тäллäр, онтон Айы̄ Тойонтон куттанар діäн маннāгар ордук буолар. 27. Айы̄ Тойонтон куттанарга ітäгäс суох, кіні бāрыгар кöмö кöрдўöххä кысалга суох. 28. Айы̄ Тойонтон куттанар алгаммыт ы-рāйга ты-лы, бары славанан кініні таҥыннарар. 29. Уолум міäнä! Умнасыт олорор олотунан олоруҥа, умналы-ахтāгар öлбўт ордук. 30, Атын (кісі) о-столун діäккі кічäллāхтік кöрōччў олорор олого олох буолбат: кіні бäйäтін дўсатын нöҥўö (кісі) астарынан цўдä-тäр. 31. Кöрсўö ўчўгäйдік ітіллібіт кісі, маннык-тан бäйäтін сāрäтіäгä. 32. Умна кöрдўр сāта суох (кісі) айагар міннігäс, онтон кініісігäр уōт умайыага.

Глава 41. Бāйāтін бāйын—тотун ортотугар сыҥалаҥнык 'олорор кісігӓ, 2. Туохха да кысаммат барытыгар д̣оллōх, кыайан айагар асы ылар кісігӓ, ӓ, Öлӧр дійӓн, ӓн ахтыллыҥ дӓлӓ асылāх дуо? 3. Кысана сыл̄д̣ар, кӯсӯнӓн да мӧл̄тӧн ӓрӓр кісігӓ, 4. Тӯӧсӓйӓ кырд̣ыбыт бары да тусугар тӯбӯктӓрінӓн баттаммыт, ӓрӓмд̣ітӓ суох буолбут, тулуйары да сӯтӓрбіт кісігӓ, ӓ, ӧлӧр дійӓн, ӓн ӯрбут ӯрāгыҥ ӱӧрӯлāх буолар. 5. Öлӧргӧ ӯру ӯруллубутуттан д̣улайыма: іннігіннāгіллӓргін, кӓнникіннāгіллӓргін сана. Бу Аӥы Тойонтон бары хамныр харамай ӯрдӯнӓн ӯруллубут ӯрāх. 6. Іӥнӓ гынан того ӓн барытāгар Ӯсāгі сӧбӯлӯр суолуттан кіӓр хайысагын? уōн дӯ, сӯс дӯ, тысачча д̣ыл дӯ, 7. ӓд̣ ісігӓр олорор олох д̣ыллаӈыта ірдӓбілӓ суох. 8. Аӥылāхтар оголоро сӯрдāх кусаган оголор, кіні̄ӓр аӥылāхтары кытта сыл̄д̣аллар. 9. Аӥылāхтар оголорун аналлара сӯтӯӧгӓ, кінілӓр аймахтарын кытта āт сӯтӓрӓ тарганан ісіӓгӓ. 10. Аӥылāх ага оголоро кіні іннігӓр āт сӯтӓрін тулуйалларын ісін, кініні хомуруйуохтара. 11. Барытāгар Ӯсāгі Аӥы Таҥара ыйāгын хāлларбыт аӥылāх д̣оннор! алд̣архай ӓсіӓхӓ. 12. Тӧрӧтӧххӯтӯнӓ, ӓсігі кыранарга тӧрӯгӯт, ӧллӧххӯтӯнӓ бāйāгіт аналгытын кыранары ылагыт. 13. Буортан бāр буорга тӧннӯӧгӓ, солкурдук да аӥылāхтар кыранартан—ӧсӧргӧ тӧннӯӧхтӓрӓ. 14. Кісілӓр ытыллара кінілӓр āттӓрін тустарыгар буолар, онтон аӥылāхтар кусаган āттара сӯтӓн хāлыахтара. 15. Āт (ылар) тусугар кысан, кіні ӓлбах тысанча кысыл кӧмӯстāгӓр ӓйігін кытта ордук ӧр буолуога. 16. Ӱчӱгӓйдік олорор олох кӱннӓрӓ ахсāннāхтар, ӱчӱгӓй āт ӱйӓ туххары бāр буолар.

17. Оголор, бiӓрӓр ӱ̄рӓгi ӓйӓ iсiгӓр харыстāң, онтон сабыллыбыт мӯдраска, кӧстӱ̄бӓт ӱ̄пкӓ-бāйга туох туса бāрый? 18. Мӯдрасын сабӓ̄ччытāгар бӓйӓтiн акарытын кiстiр кiсi ордук. 19. Ітi буоллагына тугу мiн ӓсiӓхӓ ӓтiӓхпiттӓн, онтон сāтың: 20. Сāтар ӓрӓ дiӓн сāтары кiчӓйӓн туппаттар, кырдыгынан ӓттӓххӓ барыларынан бары ӱтӱ̄ӧргӓммӓт. 21. Агагыт iйӓгiт iннiгӓр кӧрсӱ̄лӓсӓргӓ кiрӓртӓн сāтың, сымыйалыртан басылык тойон да iннiгӓр сāтың. 22. Џӱ̄ллӓ̄ччi кiнӓс да iннiгӓр-ыйāгы кӓсӓртӓн атын муйнах џоп да iннiгӓр ыйāга суохтук суоллапартан сāтың 23. Атас џогор да iннiгӓр кырдыга суохтан сāтың, ыаллар iннiлӓрiгӓр уорартан сāтың. 24. Манныктан-Айы Таңара кырдыгын iннiгӓр сāтың, Кiнi да кӓрiӓстӓсiтiн iннiгӓр о-столга тоңолохтонортон, iӓс ылар сахха, тӧннӧрӧн бiӓрӓр да кӓмңӓ албынныртан сāт. 25. Айiгiн кытта џорōбōлосōччулар iннiлӓрiгӓр саңарбат буолартан, сāтын сӱ̄тӓрбiт џахтар дiӓккi кӧрӧртӧн, урӯгуттан сырайгын кiӓр хайысыннарартан, 26. Ӧлӱ̄ бӓлӓх iккiнi былџыртан, а̄рдӓ̄х џахтарга сапāлапартан, хампачыт џахтары кытта куңусартан сāт. 27, Кiнi тӓллӓгӓр чугасāма; 28. Џоготторуң iннiлӓрiгӓр хомурар тыллартан сāт; бiӓрӓн бараңңын, бiӓрбiккiнӓн хомуруйума. 29. Iстiтӓлiргiн кырынан ӓтӓртӓн, кiстӓлӓңнӓ̄х да тыллары џоңңо таргатартан сāт. Оччого кырдык да сāтыганы буолуоң, хайада кiсi санāтын табыагың.

Глава 42. Ӱтӱ̄ӧргӓңңiн айылаңыма, бу маптан сāтыма. 2. Барытāгар Ӱсāгi ыйāгын кӓрiӓсiн кi-

чайан толортон ытыга суох майгыллахха кӧнӧ д̧ӯлӯ кӧрдӧрӯӧх тусугар д̧ӯлӯ кічайан толорортон сāтыма. 3. Атасыҥ тāстыҥ д̧оннору кытта мӧккӯсāріттāн доготторуҥ да аналларын ыллалларыттан сāтыма. 4. Ӓл-бāгі дӯ, агыйаты дӯ булар кāмҥāр кічайан ыйыртан кāмніртāн сāтыма. 5. Кӧнӧтӯк атылласартан, атылыр-тан, кӯчӯмāгāйлік да оголору ітāртāн, кусаган хамначыт ойогосун уҥуогун хāниыртан сāтыма. 6. Кусаган ойох бāрына бāчіаттāх буолуохха ӯчӯгāй; āлбāх іліляр бāр буоллахтарына хатыр буол. 7. Тугу āмā біāрāр буоллаххына ахсāнын āган ыйāн да біāрāр буол, хайада біāрāргін—ылларгын суруйар буол. 8. Мāітā суогу, акāрыны да, тӯбсāйā да кырд̧ыбыт āдāрдāрі кытта мӧккӯстāгінā, кініларі ӧйдӧтӧргӯттāн сāтыма, оччого кырдык ӯтӯӧтӯк ітіллібіт буолуоҥ, хайа да кісі āйігін хайагыага. 9. Кыс ого агатыгар āргіччі кістāлāҥ тӯбӯк буолар, кіні да тусугар кысапара кініні утупнат: ого āрдāгінā кырд̧ыбатын діāн, āргā тахсыбытын кāннā кусаганнык āрігāр кӧстӯбāтін діāн. 10. Кыс āрдāгінā, быд̧арданан баран, агатын д̧іāтігāр хат буолбатын діāн, āргā тахсан баран, кӧрсӯлāспāтін діāн, āрін кытта олорон огото суох хāлбатын діāн агата кысапар. 11. Āтын сӯтāрбіт кыс āйігін ӧстӧхтӧргӧр кулӯ гыннартарбатын діāн, гуоракка āйігін ӯгā хосōно гыннарбатын діāн, д̧оҥд̧о āйігін хомуруннарбатын діāн, бӯттӯн муннах іннігāр āйігін сāкка-сӯкка кіллāрбāтін діāн, кініні кӧрӧргӯн кӯсӯрт. 12. Кісі кіāркāйбітін діāккі кӧрӯмā, д̧ахталлар да ортолоругар олоруму: 13. Таҥастартан кӧйӯр ӯӧн тахсарып курдук, д̧ахтартан д̧ахтар албына тахсар āбāт. 14. Албас, аламагай хосуланнахха

діäрі сäтырдар ҕахтардäгар кусаган кісі ордук ӱчӱгäй. 15. Білігін Айы Тойон суолларын тусун ахтыам, тугу кӧрбӱппӱн кäпсіäм. Айы Тойон äппітінäн Кіні суоллара кӧсӱннӱлäр: 16. Кіӥбäҥпір кӱн барытын діäккі кӧрӧр, тугу кіҥі гынара барыта Айы Тойон ӱӧтӱк атырарынан туолбут. 17. Айы Тойон орто дойду бӧгӧтӱк туруогун тусугар, Байäтä ӱтӱӧтӱк äтырарыгар, барыны тутар Айы Тойон балары бӧгӧргӧппӱт, Айы Тойон ҕікті суолларын білläрäрі сібäтіäйдäргä біäрбäтäгä. 18. Кіні тӱгäгä суох сірі, сӱрäгі да ӧтӧ кӧрӧр, кінілäр да бары токуйаллары кӧрӧр: Айы Тойон бары біліäгі білäр. 19. Äспыты кäліäгі да біллäрäн, сабыллыбыт да суоллары арыйталäн, ӱйä бäліäлäрін урут кӧрӧр. 20. Хайада саныр санä Кініні äса барыа суога, Кініттäн ханнык да тыл кістäніä суога. 21. Байäтін мӱдрастан-мӱдрастäх улахан суолларын Кіні туруоран-тäрійäн, ӱйä турарын іннінä ӱйä да туххарытыгар бäр буолар; 22. Кіні улäппата оччӧбото да, ханнык да сӱбäсіті кӧрдӧбӧтӧ. 23. Кіні бары суолларын бісігі кым курдук кӧрӱӧхпӱтӱн кыайдарбыт даганы кінілäр бісіäхä дäлä багалäхтар дуо? 24. Ханнык да туттӱларга (буолаллар) кінілäр барылара олороллор, ӱйä туххары бäр буолаллар, Кініäхä да барылара бастарын бäрінäллäр. 25. Барылара кінілäр іккілілäр, біp біріп утары, тугу да сіппäтäх гына Кіні айбатäга. 26. Біp біріп утӱӧтӱҥ ӧйӱӧн тутар, кім Айы Тойон ӱӧтӱк äтырбытын кӧрӧп тотуо бäрай?

Глава 43. Ӯрдӱк улахана, ырāс кытāнага, халлāн кӧрӱӊā бāрт кӧстӱлāхтāр! 2. Барытāгар Ӯсāгі оӊорӯта ҷіктілāх айыта кӱн кӧсӱннāгінā, кіні тахсарын сагына, кінілāр тустарын біллāрāр. 3. Байāтін ісāрін ортотутар кіні сірі кӱрдар кіні да куйāсын іннігāр кім кыайан туруогай? 4. Тімірі усāрар сахха кысаны куӧҷӱтāллāр, онтон кӱн ӱс тӧгӱл ордук кӱстāхтік хайалары сір; уот тӧлӧнӱнāн тынан, сардаӊаларынан да кілбāӊнāн, кіні харахтары сāтырдар. 5. Кініні айбыт Айы Тойон улахан; Кіні саӊатын хоту, кӱн байāтін суолун сусаллāхтык сӱрāн āсар. 6. Барыларга да байāтін кāмігāр ый ҷылы кāмі ыйар, ӱйā да бāлiāтā буолар. 7. Ый прасніктары ыйар, сырдыга кініāнā кіні толӱтун сіппітін кāннā оччӧн ісāр. 8. Кіні āтынан туран-кāлāр кӱннāр ый діāн āтыраллар; кіні сӧгӱӧх курдук улларыйарыгар улāтан ісāр. 9. Бу-ӯсāгі тӧгӱллāр бастара; кіні (ый) нілбāӊнір халлāн ӱрдӱгāр кӧстӧр. 10. Кіні халлāн кіāркāітā, сулустар āтыраллара, кілбіāӊнір кіāргāті, ӯсāгі ӱрдӱктāр ӱрдӱлāрігāр Басылыктāччы буолар! 11. Сібāтiāй āтāрінāн, сулустар тӧгӱл тӧгӱллāрін хоту тураллар, байāлāрін кāтāсілāрігāр сылайбаттар. 12. Халлāн кустугун кӧрӧн кініні Айбыты āтырт: кіні байāтін кілбāӊнірігāр бāрт ӱчӱгāй! 13. Улахан байāтін тӧгӱрӱгӱнāн халлāны кіні курдӱр: барытāгар Ӯсāгі ілілāрā кініні быластатан кāбіспіттāрā. 14. Кіні ыйбытынан тӱргāннік хāр тӱсāр, Кіні да ҷӱлӱн чагылганнара тӱргāннік кӱлӱмнӱллāр. 15. Кістір сірдāр асыллаллар, кӧтӧрдӧргӧ тылы, кінілāртāн былыттар кӧтӧн тахсаллар. 16. Байāтін моҷутунан Кіні былыттары бӧгӧргӧтӧр,

гўорат да тāстара аӆҕаналлар; 17. Кіні харагыттан хаӊалар тітіріллäр,—Кіні да ўтўö кöнўлўпäн согу-рўӊӊу тыал салгыннырар. 18. Кіні äтіӊін тыаса сірі тітірірга тіäрдäр, хотугу холлорук тыäл, сіллiä да тыал. 19. Кіні хāры кынаттāхтар аллара кöтöн iсäл-лäрігäр тылы быталытар, хāр тўсўтä-кынаттāх сыаранча-ўöн тўсäн iсäрiк курдук. 20. Хāр ўрўӊäр харах бäркiсiр кіні тўсäп кäлäрiгäр сўрäх сöгöр. 21. Тоӊон iсäн усуктанар хасыӊы тўс курдук кіні сiр устун тогор. 22. Хотугу тымныы тыал ўрäрiттäн мўс буолар: мўс ў бāр äрä сiрiгäр тäӆгäнäр ў да куӈах курдугунан таӊнар; 23. Хаӈалары сiäтäлäн кäбiсäр, курāнах сiрдäрi кäрiäрдäр, уот курдук тö-лöнўнäн оту сiäтäр. 24. Барыта сотору ўтўöрäрiгäр туман кöмöлöсöр; сiк кöстöн кäлäн куӈāсы сöрўргä-тäр. 25. Айы Тойон бäӈäтiн ыйыытынан тўгäгä суох далаӈы сымнатар кiнi да ўрдўгäр ары-сiрдäрi олор-дуталыр· 26. Баӈагалга устан—сылӊāччылар кiнi ўрдўгäр бāр буолар ўлўгäрдäрi кäнсiллäр бiсiгi да ону кулгāхтарбытынан iстäн сöгöбўт: 27. Онно куо-луттан тахсар сöгўöх суоллар, бары тыылар тыыннāх äгiн-äгiнä ӊiктiргäнäр ўксä баллар. 28. Кiнiнäн бäӈäтiн анаммытын бары сусаллāхтык сiтäр, Кiнi да äйнiтiнäн бары тутуллар. 29. Бiсiгi аӆбäгi кы-аӈан äтiäхтāхпiт, ол-да-äрāрi сiтiсiäхпiт суога Кiнi тусун, усук да тыллар: Таӊара барыта буолар. 30. Кi-нiнi ўöтўк āтырдыахпытыгар хантан кўс ылыахпы-тый? Кiнi Бäӈäтä оӊороруттан барытыттан ўбўс ўрдўк äбāт. 31. Айы Тойон кутталлāх, улахан-улахан, моӊу-та да Кiнiäнä сöгўллäр! 32. Айы Тойону āтырдан тöсö

кыайаргытынан Кініні ўрдатäрі-ўрдатін, Кіні ол-дагыннар ўбўс ўрдўк бўолуога,—33. Кініні улатыннара-улатыннара кўстä äбін; äрäйдäнімäн: сітіäххіт суога äбäт. 34. Кім Кініні көрөн быcāрыагай? Кіні хайтах бāрын кім āтырдыагай? 35. Маннäгар ырāх ордук ўгўс äлбäх сабыллыбыт, бісігі Кіні суолларыттан очччугуй äрä öлўтўн көрөбўт äбäт. 36. Айы Тойон барытын айда, мўдрасы да ытык майгылāхтарга бäлäхтāтä.

Глава 44. Білігін āтырбыт кісілäрі, бісігі төрўт агаларбытын хайагыгыагын. 2. Айы Тойон ўйäтіннäгіБайäтін улаханын, äлбäх бäрді кінілäрінäн біллäрбітä. 3. Бу балар байäлäрін сыартмаларыгар тойон äтілäр, кўстäрінäн да āтырбыт кісілäр äтілäр, кінілäр көрсўö сўбäлäрі біäрäллäрä, пророктāннар да урут білләрäллäрä; 4. Кінілäр сўбäлäсäр сагына, кінігäлäргä ўöрäнäргä џону салайаллара. 5. Кінілäр ўöрäхтäрігäр мўдрас тыллар бāллара; кінілäр ырыа ыллāр сäнтäр тäрілтäлäрін булбуттара ыллāр да тойуктарын сурукка кіллäрбіттäрä. 6. Бāй кўстāх кісілäр кінілäр байäлäрін џiäлäрігäр сынналанна олорбуттара. 7. Кінілäр барылара байäлäрін аймахтарын ортолоругар ытыгыламмыттара, байäлäрін да кўннäрігäр-ўöтўк āтырбыттара. 8. Кінілäртäн сорохторо, кінілäр хайагаллара білләрілліäн ісін, āтырбыттара, кінілäртäн сорохторо, бāр буолан баран сылџыбатāх курдук імä суох сўтäн хäлбыттара, кінілäр кöннілäрігäр оголоро даганы сўтäн хäлбыттара. 9. Бу көнö суоллара умнуллубат асынгы кісілäрä äтілäр. 10. Кінілäр да сіäмäлäрігäр

ӱчӱгäй анал бäр бӱолар, кiнiлäр ыччаттара кäрiäстäсiлäргä бäллар. 11. Кiнiлäр сiäмäлäрä бöгö буолуохтара, кiнiлäр тустарыгар оголоро да бöгö буолуохтара, 12. Ӱйäгä дiäрi кiнiлäр сiäмäлäрä бäр буолуохтара, äтырбыттара да сӱох гыныллыа суога. 13. Кiнiлäр äттäрä сыйналанҕа кöмӱллӱбӱттäр, кiнiлäр да äттара уҕуордарга тӹннäх олорор. 14. Кiнiлäр мӱдрастарын тустарын ҕоннор кäпсiр буолуохтара, онтон сыаркма кiнiлäр хайагалларын бiллäрiäгä. 15. Iäнох Аӹы Тойонҕо сöбӱлäпäн халлäнҕа ылыллыбыта-Бу бары уҕуордарга кäмсiнäр дӱсӱнä буолар. 16. Нуой сiппiт, кöнö кыдыксытынан кöстӱбӱтä, ӱор кäлäр кäмiгäр кiнi асыннарӹны буолбута; 17. Бу iсiн потоп буоллагына сiр ӱрдӱгäр тобох хäлбыта. 18. Хаппык да хамнӹр-харамай бу кäннä потопулан суох гыныллыа суога дiäн, кiнiнi кытта ӱйäлäх кäрiäстäсi тӱмӱллӱбӱтä. 19. Äлбäх ҕоннор улахан агалара Абрам äтырбытыгар тылы äтырбыт суога. 20. Барытäгар Ӱсäгi ыйагын кiнi харыстäбыта. 21. Кiнiнi кытта кäрiäстäспiтä, кäрiäстäсiнi Байäтiн äтiгäр бöгöргöппӱтä холонор да кäмгä iтäгäллäх кöстӱбӱтä. 22. Бу iсiн бары ҕоннор кiнi сiäмäтiн iсiгäр алганыахтара дiäн, Аӹы Тойон андагайан туран кiнiäхä анäбыта. 23. Бӱор кӱдäнiн курдук кiнiнi äлбäтiäх буолбута; сулустарга тылы ӱрдäтiäх, байагалтан байагалга дiäрi анал кiнiлäргä бiäрiäх буолбута. 24. Iсäкка да, агатын Абрам тусугар, Кiнi бары кiсiлäр алганалларын кäрiäстäсi да тусун äмiä хос äпшiтä. 25. Iакаб да басын ӱрдӱгäр ол алганӹ тохтöбута. 26. Байäтiн алгӹстарынан кiнiнi басäлнäн Кiнi кiнiäхä

ӧлӯ-сірі біäрбітä кіні ӧлӯлäрін арāртāбыта, уон іккі сӯсӯӧх тӧрӯр іккіардыгар ӯллäрбітä. 27. Бары хамныр-харамайтан таптапар асыныллāх кісіні кініттäн тасāрбыта.

Глава 45. Айы Таҥараттан кісіläртäн да таптаммыт алгаммыт āттāх Моисей (кініттäн тасāрбыта). 2. Кіні сібāтіäйдäрі кытта кініні тäҥнāбітä ӧстӧхтӧрӯн куттӯр суолларынан кініні улāтыннарбыта. 3. Кіні Моисей äппіт тылынан ҕіктілāх бäліäläрі тохтоторо, ырāхтāгылар інніläрігäр кініні āтыртпыта, ҕонугар кінінäн ыйāх біäрітäлірä, Байäтін да ӯӧтӯк āтырарыттан кініäхä кӧрдӧрбӯтä. 4. Ітāгäллāгін чычāсын да ісін Айы Таҥара кініні сібäтіäйдāбітä, бары кісіläртäн кініні Байäтігäр талан ылбыта. 5. Кіні саҥарар саҥатын істäр гына кініні ҕоллӧбута, ыс—будāн ісігäр сіäтäн кілläрбітä. 6. Кіні Іакабы кäріäстäсігä ӯӧрäтіäн тусӯгар Кіні да ыйāгы туруорталāбытыгар Израиль ӯӧрäтіäн тусугар Таҥара тутусан туран кініäхä кäріäстäсіläрі тыннāх буолар біläр да діäн ыйāгын біäрбітä. 7. Таҥара кініäхä (Моисейга) тылы сібäтіäй Лäбій агатын ӯсуттан кіні братын Аарыаны ӯрдäппітä. 8. Ӯйälāх кäріäстäсіні кініні кытта туруорсубута, ҕонҕо да агабыт буолар діäн солону біäрбітä, туспа кіäркäй таҥасынан кініні алгāбыта. Кіні āтырар куруунан кініні курдāбыта. 9—10. Ӯрдӯктäн ӯрдӯк кіäркäінäн Кіні кініні сӯлата бāй да таҥасынан кініні таҥыннарда, алын таҥасынан сото упуогар тійä усун падір діäн таҥасынан, сарыннары саптар іäпот діäн таҥāсынан таҥыннарда. 11. Кіні хāмтагын айытыа-

сäтыннар діäн, ҕон уолаттарыгар Кініні агыннарыагын тусугар, Таҥара ҕіäтін ісігäр тыас лаҥкыныра ісіліннін діäн (бу таҥасы) кысыл-кöмӱс чопчуларынан äлбäх-äлбäх кыра чуораннарынан тулалāта. 12. Кысыл кöмӱс гыассант діäн тӱттäн хатыллыбыт біссон діäлтäн ӱстук ӱлäнäн оҥосуллубут сібäтіäй таҥасынан, ҕӱл тылынан, Урім Туммім іккінäн кініні сӱлāбыта. 13. Кытархай ӱстук öрӱнäн, һарахан атылāх äлбäх тāстарынан бäчіäккä бысыллыбыт курдук кытылāн оҥорбут, кысыл-кöмӱс ілāн Израиль агатын ӱсун ахсāнынан ахтыга бысыллыбыт чäрчі суруктарынан,—кініні сӱлāбыта. 14. Кыдāр діäн басын сабытыгар сібäтіäй буолар бäліä, ӱрдӱккä сöптōх буолар діäн āтырдыллар кысыл кöмӱс біäніäсс бāр: бу сӱдӱ кіäргäл, ӱс ідä оҥорбута, харахтарга багарылāх буолар. 15. Ӱйäттäн ыла урут кіні інлінä бу суога: 16. Аарон аймагар сысыана суох буолāччы букурдук таҥнынбатāга, арай кіні уолаттара ычаттардын барыкӱнкäргä ҕыллара да таҥныбыттара. 17. Кінілäр сыартмалара кӱннäтä öрӱтӱн іккілі тöгӱл агалыллара. 18. Моисей кіні ілілäрін тоҕордо, кініні сібäтіäй äліäй діäн арынпан уҥуйуохтāта: 19. Кінілäр Кініäхä ӱлāлāнхамнāн сыйҕыахтарын тустарыгар, маны кытта бірга сібäтіäй суолллары сітäртіäхтäрігäр, Кіні да āтынан Кіні ҕоннорун алгыахтарыгар, кініäхä кіні да аймагар халлāн аннынгар кӱннäр бāлларын тухары ӱйäлāх кäріäс äтіллібітä. 20. Айы Тойоҥҕо сыартманы ысāрāры ӱтӱö да сытырганарын байäтін ҕопун асыннарар діäн ахтыгар агалар буоллун діäн Таҥара олорōччуларттан барыларыттан кініні

талан ылбыта. 21. Іакабы ыйāхтар арыллалларыгар ӱӧрӓттің діӓн, Израилі да Кіні ыйāгар салайдын діӓн кіні бāйӓтін кӓріӓстӓсілӓрін, ӱӱй ӱрӱтун туруорталырга кӧңӱй кініӓхӓ біӓрбітӓ. 22. Тастыңнар кіні утары турдулар, Дапāн Абырон іккігӓ сыстыбыт кісілӓр Каріӓй да бӧлӧгӧ абаран, уордайан іччітӓх сіргӓ кініӓхӓ кӱнӱлāбіттӓрӓ. 23. Айы Тойон маны кӧрӧн сӧбӱлāбатāгӓ, кінілӓр абарылāх ӱортан ӧспӱттӓрӓ. 24. Бāйӓтін уотун тӧлӧнӱнӓн кінілӓрі суох гынан кӓбісӓн, кіні кінілӓр ӱрдӱлӓрінӓн ңіктіні айбыта. 25. Аарон āтырарын ӱксӱппӱтӓ, анал біӓрбітӓ кініӓхӓ, булӱ басыттан арāран кінілӓргӓ біӓрбітӓ: 26. Барыттан урут кінілӓр тотоллоругар хлійп бāлӓмнāбітӓ, кінілӓр кініӓхӓ кіні да аймагар біӓріллібіт Айы да Тойон сыартмалары сіллӓр āбāт. 27. Онтон кіні ңон сірігӓр анала суох буолуох тустāх, ңон да іккіардыгар кіні ӧлӱтӓ суох, кіні бāйӓтӓ кіні ӱллӓріллібіт анала буолар āбāт. 28. Солкурдук Елеазар уола Пініӓіӓс āтырарынан ӱс сӱс буолар, Кіні Айы Тойон кутталын тусугар āрдійӓн, ңон охтон хāларын сагына, дӱсатын ісігӓр барыта ӱчӱгӓін ісін туран хāлбыта, Израилі Айы Тойоңңо асыннартарбыта āбāт. 29. Бу ісін сібāтіӓйдӓр інілӓрігӓр бāйӓтін ңонун тусугар турāччы буоллун діӓн ӱйӓлӓр туххары агабыт буолар соло кініӓхӓ кіні да аймагар сысыаннанын діӓн кініні кытта айӓ кӓріӓсӓ туруоруллубута. 30. Іуда агатын ӱсуттан Іӓссіӓй уолун Дабыды кытта кӓріӓстӓсіллібітін хоту ырāхтāгы буолар уолтан уолга āсан іспітін курдук, агабыт да буолар Аарыаңңа кіні да аймагар сысыаннаммыта. 31. Ңон ӱтӱӧлӓрӓ сӱппӓтін діӓн кінілӓр

да ӑтыраллара тӧрӯрдӓрін усталарыгар бāр буоллун дiӓн Кiнi ҕонун кӧнӧтӯк ҕӯллӯӧххӓ бiсiгi сӯрӓхпiт iсiгӓр Аййы Таҥара мӯдраста бiӓрдiн.

Глава 46. Iисус Набын сӓрiлӓсiгӓ кӯстӓх ӓтӓ, Кiнi Моисей кӓнпiнӓ пророктӯру ылбыта. 2. Израилi кiнi аналыгар кiллӓрiӓгiн сананап, ӧрӧ турбут ӧстӧхтӧргӧ кӯчӯмӓгӓйдiк тӧлӧстӧгӯнӓ, бӓйӓтiн атыгар сӧп тӯсӓ кiнi Аййы Таҥара талыллыбыттырын бысыры-гар улахан ӓтӓ. 3. Кiнi бӓйӓтiн iлiлӓрiн кӧтӧгӧн болоту гуораттар ӯрдӯлӓрiгӓр ӯнпагына кiнi дӓлӓ ӓтыр-быта дуо? 4. Кiнi iнпiнӓ букурдук кiм турбута бāрай? Аййы Тойон iннiгӓр кiнi сӓрiлӓсӓрдӓрi iҕӓ iспiтӓ ӓбӓт. 5. Кiнi iлiтiнӓн (кӧстӧр) кӯн тохтотуллабатāга дуо, бiр кӯп iккi кӯн кӓрiӓтӓ буолбутāга дуо? 6. Ӧстӧхтӧрӧ тула ӧттӯттӓн ыктахтарына кiнi барытāгар Ӯсӓгi Васылыкка саҥарбыта, улахан да Аййы Тойон кiнiнi iстiбiтӓ. 7. Кiнi толору сӓрi сӓптāгiн омуктар бiллiннӓр дiӓн Таҥара уохтӓхтык-кӯстӓхтiк ӧстӧх ҕон ӯрдӯгӓр тāс тобурагынан тампāттāбыта, утарыласӓччылары хайа (сыыр) быарыгар-ӓнпiӓтiгӓр ӧсӧртӧбӯтӓ. 8. Кiнi Аййы Тойон iннiгӓр сӓрiлӓсӓр буолан Барытāгар Ӯсӓгi ӓрӓ кӓннiттӓн батысара. 9. Моисей да сагына кiнi Iеффонiя уолун Халевы кытта ӧстӧсӧччӯлӓр утары тураннар, аййыттан ҕону тохтотоннор ӧс да хобуҥнасыытын намтатаннар, утӯӧпӯ оҥорбута. 10. Алта да ӧӯс тысанча айан кiсiтiттӓн кiнiлӓр iккiӓн ӓрӓ ҕону ӯт мӯӧт iккiнӓн сӯрӯгӯрӓ турар анал сiргӓ сiӓтӓн кiллӓрiӓхтӓрiн тусутар кiнiлӓр iккiӓн ӓрӓ быысаммыттара. 11. Сiр ӯсӓгiтiгӓр ытынныы дiӓн Халевāга, Аййы Тойон кырҕыагар да дiӓрi кiнi

ісігäр харыстаныллыбыт кўсў біäрбітä. 12. Айы̄
Тойону батысан ісäр ўтўöтўн Ізлаиль бары уолат-
тара кöрўöхтäрігäр Інсус Навин сіäмäтä анал ылбыта.
13. Олкурдук, сўрäхтāх мумматāх Айы̄ да Тойонтон
кіäр хайысnатāх џўлла̄ччілäр, бірді байäлäрä äтта-
рын хоту äттара алгы̄стāх буоллун 14. Бäй-
äлäрін оннуларыттан кінілäр уҥуохтара äргäр-
бäтінäн сімäхтäннеінnäр. 15. Кінілäр äттара кі-
нілäр ўтўöтўк атырдыллалларыгар уолаттарыгар
äстынnар! 16. Байäтін Айы̄ Тойонуттан тантаммыт
Айы̄ Тойон пророга Самуилъ сыартмаhы тäрійбітä
байäтін да џонугар ырāхтäгылары äліäй арыйнан
уҥунуохтäбыта. 17. Айы̄ Тойон ыйäгылан кіні џону
џўлла̄бітä, Айы̄ да Тойон Іакабы асыпа кöрбўтä.
18. Байäтä ітігäйäрін хоту кіні кырдык пророк äтä
кіні да äтäрігäр кöрўтўн ітäгäлä біллібітä. 19. Öс-
тöхтöрö кініні тула ыктахтарына, кіні бáрыттан
уохтāх Айы̄ Тойонџо ўҥäн барап äдäр сäстāх барäн
сўöсўҥў сыартма агалбыта. 20. Оччого Айы̄ Той-
он халлантан äтіҥ äтäрін курдук äнnітä кўстāх да
тыас ісігäр Байäтін саҥатыйн ісіллäр тыммыта. 21.
Тір дойду Пілістімнāгі да кінāстäрін барыларын
суох гынан кäбісnітä. 22. Байäтä ўйäгä сыйнäпарын
кäмін іннінä кіні Айы̄ Тойон іннігäр Кініттäн да
уҥунуохтаммыт буолāччытын іннігäр бу курдук
туосуламмыта, ўбў, атахха кäтäр таҥасы да кімтäн
дагапы мін ылбатāгым, кім дагапы кініні хомур-
батāга. 23. Кіні öлöн да барап пророктўра, ырāх-
тāгы öлöрўн урутунан äнnітä, ыйäга суох суоллāх
џон суох буолуога дііäн пророктап да бўöр ісіттäн
байäтін саҥатын ўрдäнnітä.

Глава 47. Бу кäннінä Дабыд кÿннäрігäр пророктōгун тусугар Нафан кöстÿбÿтä. 2. Аййа сыартматыттан арäрылан ылылыбыт сыа курдук, Израиль уолаттарыттан Дабыд даганы (тусна турбута). 3. Кіні хаххайдары кытта кöсÿöл сÿöсÿ оголорун курдук ойнобута, äсäлäрі кытта баран сÿöсÿ оголорун курдук ойнобута. 4. Äдäр äрдäгінä кіні тусна ÿрдÿк ццуохтāх äр кісіні öлöрбöтōгö дуо? 5. Ныраса дiäн тāс кäбісäр сäнтōх ілітін öрö кöтöгöн Галiаф бäрдімсiйбітін самнардагына цон хосутун ылан кäбіснäтāгä дуо? 6. Кіні барытāгар Ÿсäгі Айы Тойоццо ÿццÿтÿгäр сäрiлäсiгä кÿстāх кісіні öсöрöргö бäйäтін да цонун кÿсÿн ÿрдäтäргä Айы Тойон кіні уца ілітігäр бöгöцÿ бiäрбiтä. 7. Інна гынан хараца äйбāх цон кіні ātыртныта, ātырарынан бiнiäстäнäргä сöнтōх гынан кіні Айы Тойон алгыстарыгар хайагāбыта. 8. Тулатыннāгы öстōхтöрÿн кіні суох гынан кäбiснiтä, öсÿрäр да Нiлiстiмнäрi намтаннытa, цÿрÿтÿн анныахха дiäрi кiнiлäр кÿстäрiн аäранныта. 9. Бäйäтiн бары суолун кäннiнä кiнi барытāгар Ÿсäгiгä Сiбäтiäйгä хайагал тылларынан махтал агалара. 10. Бары сÿрäгiттäн бäйäтiн Айысытын кiнi ыллыра, таптыра. 11. Ырыасыттар сацаларынан ырыа ылланарын астылацнāх гыныннар дiäн сыартма агалар сiр iннiгäр кiнiлäрi туруорбута. 12. Кiнi сiбäтiäй āтын кiнiлäр хайагāтыннар дiäн сарсын да äрдäтiттäн сiбäтiäй алтāрi ÿöрäх тылларынан толордуннар дiäн, кiнi иранiктарга ÿтÿö кöрÿцу бiäрбiтä, чахчытык да кäмнäрi бысäрбыта-анабыта. 13. Айы Тойон кiнi айыыларын хäлларбыта ÿйäлäр да тухxары кÿсÿн ÿрдäннiтä, Из-

раилъ iсiгар кiнiäхä ырāхтāгы бўолар кäрiäстäсiнi
āтырбыт да пiäрiäстолу бäлäхтāбiтä. 14. Кiнi кäн-
нiнä мӯдрастāх кiнi уола турбута, агатын тусуттан
цоллōхтук олорбута. 15. Äйä кӯппäрiгäр Соломон
ырāхтāгы буолан олорбута, Таҥара āтыгар цiä ту-
тан ӯйäлäргä алтар бäлäмнāтiн дiäн Айы Таҥара
кiнiнi бары öттӯттäн сыйнаппыта. 16. Äдäр äрдäх-
хiнä дäлä мудрастāх äтiҥ дуо äн, öрӯс толорутун
курдук дäлä толору öйдōх äтiҥ дуо? 17. Äн дӯсаҥ
сiрi сапта äн да тāбырыннāх ӯгäлäрiнäн сiрi то-
лордуҥ. 18. Äн āтыҥ ырāх бäр ары-сiрдäргä дiäрi
таргапна, äн да äйäлāгiҥ iннiгäр тантаммыт бāрыҥ.
19. Ырыаларыҥ, äтiтäлāн да iсäрiҥ iннiгäр, ӯгä.iäр-
гiн бысāрталāн бiäрäрiҥ iсiн дойду äҥӣрдäрä äйiäхä
сöхпӯттäрä 20. Израиль Таҥарата дiäн äттаммыт,
Айы̄ Тойон Таҥара āтынан. 21. Äн, алтан курдук
кысыл кöмӯсӯ мусиутуҥ, сiбiнiäс курдук ӯрӯҥ кöмӯсӯ
ӯксӯппӯтӯҥ. 22. Ол да гыннар äн цахтардарга са-
мы̄гын тöҥкöттӯҥ-бӯгӯннäрдiҥ, äккiнäн кiнiлäргä
кулут буоллуҥ. 23. Äн āтырбытыҥ ӯрдӯгäр мäҥ
ӯрдуҥ, сiäмäгiн быцардāбыккыттан оголоруҥ ӯрдӯ-
лäрiгäр ӯору агаллыҥ, кiнiлäр äн мäiгiн сӯтäрбiк-
кäр асы̄лāхты̄к ытāбыттара: басылыкты̄р дiäн iккi
аҥы̄ арагыста, Iäнрiäмтäн да бардам сыартма ӯöс-
кāтä. 24. Ол да гыннар Айы̄ Тойон асынӯта суох
хāллaрыа суога, Байāтā оҥортолōбутуттан бiрi да
алцāтыа суога, Байāтiн талыллыбыт ыччаттарын
суох гыныа суога, Кiнiнi тантāбыт сiäмäтiн тöрдӯт-
тäн тӯöрäн кäбiсiä суога. 25. Кiнi Iакабка тобогу
бiäрдä, бу тобохтон Дабыдка сiлiсi бiäрдä. 26. Соло-
мон байāтiн агаларын кытта сыйнаппа. 27. Байāтiн

кäнніттäн бaйaтін сіäмäтіттäн ҕоҥҥо мäіні сӯтäрäрі
хäллaрдa. 28. Ітäгäс ӧйдӧх бaйaтін сӯбäлäсітінäн,
ҕону бaйaтіттäн туорaнпыт Робоaмы кіні бaйaтін
кäнпігäр хäллaрбытa. 29. Израилі aйыгa кіллäрбіт
Ефремҕa aйы суолун ыйбыт Нaбaт уолун Іеровоaмы
бaйaтін кäнніттäн хäллaрбытa. 31. Кінілäр ӯрдӯлä-
рігäр ӧсӯнäн тӧлӧсӧр турaн кäлiäгäр діäрі кінілäр
бaры кусaгaҥҥa сaнaммыттaрa.

Глава 48. Уот курдук Илія турaн кäлбітä тылa
дa кініäнä сіміäчі курдук умaйбытa. 2. Кінілäр ӯрдӯ-
лäрігäр кіні äс буолaры aгaлбытa, бaйaтін äрдійäрі-
нäн кінілäр aхсäннaрын aгыйaнпытa. 3. Айы Тойон
äппітінäн кіні хaллäны хaтäбытa ӯс дa тӧгӯл ӯоту
тӯсäрбітä. 4. Ҕіктілäрі оҕортолӯргунaн, äн, Илія,
дäлä äтырдыҥ дуо, äтырбыккaр кім äйігін кыттa
кыaйaн тäҥнäсiäгäй! 5. Бaрытäгaр Ӯсäгі äппітінäн äн
ӧлӧр äд іккіттäн ӧлбӯтӯ ӧгдӧтӧн туруорбутуҥ; 6. Äн
ырäхтäгылaры ӧсӧргӧ тіäрдäріҥ, бäртäрі тäллäхтä-
ріттäн сіäтäн тӯсäртäбітіҥ. 7. Äн Сынaй хaйa ӯрдӯ-
гäр кінілäр кäрäсіттäнäн тaсäрыллaллaрын, Хоріб
дa хaйa ӯрдӯгäр тӧлӧсӯ ҕӯллäрін істібітіҥ; 8. Äн
ырäхтäгылaры тӧлӧсӯ тӧлӧсӧргӧ, пророктaры дa бaй-
äҥ кäннігäр хäллaрaргa уҥуҥуохтäбытыҥ; 9. Äн ӯот
aттaрдäх тӧкӯнӯйäр сыaргaгa, ӯоттäх холлорук ты-
aлынaн ылыллыбытыҥ; 10. Уор, aбaры буолa іліғінä
ӯору нaмтaттын діäн, aгa сӯрäгін уолугaр äргіттін
діäн, Іaкaб дa aгaтын ӯсa тӧрӧн іспітін ӧрӧ туруо-
рдун діäн, бaйä кäмнäрігäр кäрäсіттäн тaсäртaлырга
äн урутунaн aнaммытыҥ бaрa; 11. Äйігін кӧрбӯттäр
тaптырынaн дa кіäргäтіллібіттäр толору ҕоллӧхтӧр

бісігі да тыннāх буолан олоруохпут. 12. Илія хол-
лорук тыалынан сабыллыбыта, Елисей кіні тыны-
нан туолбута. 13. Байатін кӳннäрігäр кінāс інніігäр
(туран) кіні сірдіргāбатāгā, кім даганы кініні кыай-
батāга, ӧлӧр да ӳтун утуйбутун кäнніна, кіні äтä
пророктабыта. 15. Тыннāх äрдäгінä кіні ціктіläрі
оцортолобута, ӧлбутӳн да кäнніна кіні суоллара сӧ-
гӳллӳӧх курдук äтіläр. 16. Ол да гыннар цон кäм-
сіммäтāгā, байаläрін сірдäріттäн тутӳрга тӳбäсіäх-
тäрігäр діäрі бары да сір устун бураллыахтарыгар
діäрі байаläрін айыларыттан кіäр турбатāхтара. 17.
Сӳрдāх агыйах цон хāлбыта кінāс да Дабыд ціäтіттäн
халбыта. 18. Кініläртäн сорохторо Таңара сӧбӳлӳрӳн
оцороллоро, сорохторо айылары äлбäтäллäрä. 19. Іезе-
кія байатін гуоратын бӧгӧргӧнпӳтä, кіні гуорад ісігäр
тімір сäбінäн тäс хайаны оцон ӳ тутар сірі оцорбута.
20. Кіні кӳннäрігäр Сіäннäхірім саба тӳспӳтä, кі-
ніäхä Рапсак діäн кісіні ыыпыта, бу кіні Сіон ӳрдӳ-
гäр ілітін кӧтӧхпӳтä, байатін улӳтуйарынан äлбäх-
тік улатымсыйбыта. 21. Оччого кініläр сӳрäхтäрä
ілілäрä тітірāн хамнāтылар, кініläр ого тӧрӧтӧр
дахталларга тылы муңнаммыттара, 22. Асыныллах
сӳрäхтāх Айыы Тойоцо кініläр Кініäхä байаläрін ілі-
läрін ӧрӧ уна-уна уңнуттäрä. 23. Сібäтіäй сотору
кініläрі істäн халлан урдӳттäн Илія ілітінäн кіні-
läрі бысāта. 24. Кіні Ассірійдар сäрі кісіläрін бу-
орсāбыта, Кіні да (Айыы Тойон) Ангела кініläрі суох
гыммыта. 25. Іезекія Айыы Тойон сӧбӳлӳрӳн оцороро
байатін кӧрӳläрігäр, ітäгäллāх улахан да Исаія про-
рок кäріäстāбітінäн байатін агатын Дабыд суолла-
рын бӧгӧтӳк туппута. 26. Кіні кӳннäрігäр кӧстӧр

кӯн тӧттӧрӯ барбыта кіні да ырāхтāтыга тыннāх бӯоларыгар ҷыл āбāн біāрбітā. 27. Баййатін улахан тыныыган кіні ырāх кāліāх буолары кӧрӧл, Сіон ісігар асыйāччылары сāтаппыта. 28. Кіні ӯйā іннінā кāліāгі сабылдыбыты бу туолан кāлāрін іннінā-урут біллāрбітā.

Глава 49. Іосія ахтыыта міра арыны бусарāччы ӯстугунан бāлāмнāнілдлібіт німіам дiāн таріл̄тāтігāр тылы. 2. Хайа да аййахха бу ахты, мӯӧт курдук, міннігāс буолуога, аргынан кӯндӯлāсāр сахха ыллыр да ырыа курдук буолуога. 3. Кіні ҷопу āргітāн-агаларыгар сусалламмыта, ыйāга да суох суоллар нахайдарын суох гыммыта; 4. Кіні бāйāтін сӯрāгін Айы Тойоҥҥо салайбыта ыйāга да суох суоллāхтар кӯннāрігāр ытык майгыны бӧгӧргӧппӯтā. 5. Дабыдтан, Іезекіяттан, Іосіяттан ураты, барылара ыарахаппык айылламмыттара. 6. Кінілāр барытāгар ӯсāгі ыйāгын хāлларбыттара āбāт, Іӯдіāйāгā ырāхтāгылар улларыйдылар, 7. Бāйāлāрін кӯстāрін атыттарга біāрбіттāрā бāйāлāрін да āтырбыттарын-тастыҥ ҷоҥҥо біāрбіттāрā 8. Сібāтіāй бāр буоларыгар талылдыбыт гӯорат ӯотунан сіāтіллāп кāбісіллібітā, улīссалара кініāннāрā Іāріамійā урутунан āппітін курдук, іччітāхтāммітгāрā, 9. Тӧрдӯттāн тӯӧрāп, буорсāн ӧсӧрӯӧп тусугар, солкурдук тутан олордуон тусугар ійāтін ісігāр бāр āрдāгінā пророк буоларга ананыллыбыт Іеремія кінілāр хоргутуннараллара, 10. Іезекіиль ӯӧтӯк āтырар кӧстӧрӯл кӧрбӯтā, бу āтырары Айы Таҥара кініāха Хіāрубім (Ангіāл) тӧкӯнӯйāр сыаргатыгар кӧрдӧрбӯтā: 11. Кіні ӧстӧхтӧр ту-

старын самы̄р дӯсӯнӯгäр кöрдöрöп öйдöтöрö, байäлä-
рін суолларын кöнӧрӧччӯлäргä ӯчӯгäі білläрбітä.
12. Уон да іккі пророк (байäлäрін сірдäріттäн сімä-
гірдіннäр кінілäр уџохтара!) Іакабы сäтанныттара,
ітäгäллāх äрäмџілäнäрінäн кінілäрі бы̄сāбыттара
13. Хайтак Соробабіäлы улāтынпарыахпатый? кіні
уџа ілігä бäр білісäх курдук; 14. Солкурдук Іоседек
дійäн кісі уола Іисус: кінілäр байäлäрін кӯннäрігäр
џіä тупуттара, сібäтіäй ӯйäгä āтырарга апаммыт
џіäпі Айы̄ Тойонџо саџардан туруорбуттара. 15.
Нäйіäміä да ахты̄та улахан, кіні бісіäхä охтон
халбыт гуорат äркінпäрі кöтöхпӯтä,, хаты̄рда-
ры туруорбута,—бісігі айџаммыт џіäлäрбітін са-
џардан туруорбута. 16. Енохха тылы айыллыбыт-
тартан кім да сір ӯрдӯгäр суога, кіні сір ӯрдӯттäн
кöтӯтӯллäн ылыллыбыта äбāт, 17. Осіп курдук кісі
тöрӧбӧтӧгö, кіні браттарыгар бас, џонџо öйöбӯл бу-
олбута, кіні уџуохтара ытыгыламмыттара. 18. Кі-
сілäр іккіардыларыгар Сім Сіп іккі āтырбыттара,
онтон бары айыллыбыт ты̄нар ты̄ннäхтарыттан ӯр-
дӯктäрä Адам äтä.

Глава 50. Онійä уола Сімон дійäн улахан агабыт
ты̄ппāх äрдäгінä џіäні кöппöрбӯтä, байäтін да кӯн-
нäрігäр Таџара џіäтін бöгöргöппӯтä. 2. Кіні іккі
хостōх ӯрдäті тöрдӯн Таџара џіäтігäр ӯрбута ӯрдӯк-
тӯк тулалыр кӯрӯöнӯ ӯрдäтäн туппута. 3. Кіні кӯн-
нäрігäр ӯ тутар сäп оччотуллубута, алтап байагал
тулата оччотуллубута. 4. Байäтін џопуп ӯлӯгäртäн
сāрäтіäп тусугар, кіні гуораты хäттарап хäлартан
бöгöргöппӯтä. 5. Сыаркма бы̄сын кäпніттäн тахсан-

кäлäріп сагына кіні ԡон ортотугар дäлä сÿдÿ дÿсÿн-
нāх äтä дуо! 6. Ÿтÿö кöрÿҥнāх бары кіäргäл таҥасы
ылан кäттäгінä, кіні былыттар ортолоругар бāр са-
ссыартäҥҥы сулус курдук, толӯ ый кÿрдук, 7. Ба-
рытäгар Ÿсäгі ԡіäтін ÿрдÿнäн кілбäҥнір кÿн курдук,
сÿнä да былыттарга кылбаҥныр кустук курдук; 8.
Сäскы кÿннäргä дöлÿсÿöн сімäгä буоларын курдук,
ÿ сÿрäр сірдäрін аттыларыгар бāр лілійä от курдук,
сайыҥҥы кÿннäргä ÿнäр лібāн ԡіäн курдук; 9. Ка-
ԡіла ісігäр бāр лāданнāх ÿот курдук; 10. Бары ыа-
рахан атйлāх тäстарынан кіäргäтіллібіт кысыл
кöмÿстäн таптайыллан оҥосуллубут ісіт курдук; 11.
Отоннордо̄х хайагы тасäрар мас курдук, былыттар-
га тійä ÿрдāн-ÿпäр кыпарыс мас курдук; 12. Кіні
сібäтіäй сыартманы агалар сірігäр ыттан істäгінä,
алтар тулатын кылбаҥнāн сырдатара. 13. Солкур-
дук, кіні агабыттар ілілäріттäн сыартма агалар сір
аттыгар турап сыартма öлÿлäрін ыларын сагына,
14. Кініні, тöгÿрÿччÿ кіні браттара лібāн ÿрдÿннāгі
äріäхä маса кыадр сіліостäрä-мутуктара курдук кі-
ніні біäніäсстāбіттäрä, кінілäр кініні пінік мас ла-
бāларын курдук тулалāбыттара. 15. Аарыан да бары
уолаттара бäйäлäріп āтыралларынан кініні тулалā-
быттара, Израиль бары муйнагын іннігäр Айы Той-
оҥҥо агалар ԡіäн кінілäр ілілäрігäр бāр. 16. Алтар
ÿрдÿгäр ÿлäлір-хамныр ԡіäн сітäріллäрігäр бары-
тын тутар Барытāгар Ÿсāгігä агалары толорору
17. Кіні бäйäтін ілітін ÿнан сыартма кытыйа-
тыгар бінаград хāпын (утун) кутара; сыартма ага-
сір атагар-уктäлігäр бары Ырāхтагытыгар Ÿсāгігä
ÿтÿö сыт сытырганарыгар ону тогоро. 18. Очцого

Аарыан уолаттара улахаппыык саҥаралара, ӱрӱҥ кө-
мӱстäн таптайыллан оҥосуллубут ӱрäр ӱöлäстäрінäн
ӱрäллäрä, барытāгар Ӱсāгі інпігäр атыннарäрыдор-
гōннōх саҥаны тасāраллара. 19. Оччого бары ҥон
Байäтін Айы̄ Тойонугар барытын тутар Ӱсāгі Айы̄
Таҥаратыгар тоҥхойон ӱҥāрі біргä тӱргäннік сы-
райыпан сіргä умса тӱсäрä. 20. Ырыа ыллäччылар
байäлäрін саҥаларынан кініні хайагāбыттара, кіäҥ
Танара-ҥіäтін ісігäр міннігäстāх ыллы̄р доргуйбута,
21. Айы̄ Тойону хайагāн тылласар сітіäгäр ҥіäрі,
Асыныллāх Сӱрäхтāгі (Таҥараны) āртасан, ҥон ба-
рытāгар Ӱсāгі Айы̄ Тойонҥо субу да курдук кініäр
Кініäхä ӱлäлірі-хамны̄ры бӱтäрäллäрä. 22. Оччого
кіні ӱрдӱк сіртäн тӱсäн кäлäн, байäтін айагынан
Айы̄ Тойон алгы̄сын біäрāрі Кіні да äтынап хайа-
ганäры Израиль уолаттарын бары муҥчахтарын
ӱрдӱгäр байäтін ілілäрін öрö кöтöгöрö. 23. Ҥон бар-
ытāгар Ӱсāгіттäн алгы̄с ылāры хос ӱҥäн тоҥхоҥ-
нӱра. 24. Аны байдіä улахан суоллары сітäрäр,
(іһä) ісіттäн бісігі кӱннäрбітін усаппыт Байäтін да
асыны̄тын хоту бісіäхä оҥорор Айы̄ Таҥараны бары-
гыт алгäҥ. 25. Кіні бісіäхä сӱрäх ӱöрӱтӱн кöтӱтӱн
біäрдін, Израиль ісігäр бісігі кӱннäрбітігäр ӱйäлāх
кӱннäргä ҥіäрі айä буоллун. 26. Байäтін асыны̄тын
бісіäхä харыстäтын, байä да кäмігäр бісігіні быса̄-
тын. 27. Іккі-ҥонтон міп дӱсам тутурганар, ӱсӱс
ҥон ҥон буолбат: 28. Бу Сіäір хайа ӱрдӱгäр олорöч-
чу Пілістімнар, Сікімгä да олорöччу акāры ҥон.
29. Міп Іäрусалім гуорад кісітä Сірāх ҥіäн кісі уола
Іисус мӱдрас кöрсӱö да мäі ӱöрäгін бу кінігäгä су-
руйдум, байäм сӱрäхпіттäн мӱдрасы тогон біäрдім.

30. Бу салайардарынан ыасахтанāччы тобус-толору ҕоллōх буолуога, балары сӯрāтāр ӯраччы мӯдрастāх буолуога: 31. Балары толорор буоллагына, барыны кы̄айыага, кіні баран ісäр суола Ай̄ы Тойон сырдыга буолар äбāт.

Глава 51. Сірāх уолун Іисӯс молітмата. Ай̄ы Тойон Ырāхтāгы, Айігін āтырдыам, Ай̄ы Таӈараны мігін Бы̄сāччыны хайагыам да, Äн äккын āтырдабын. 2. Äн міäхä сабы̄м кӧмӧлӧсōччӯм да бāрыӈ äбāт. 3. Мін äппін ӧсӧртӧн балы̄рдāх да тыл ілімиттäн, сымыйаны оӈорон тасāрар айахтан Äн бы̄сāбытыӈ; мін ӯрдӯбäр турбуттар утары Äн міäхä кӧмӧлӧсōччӯ буоллуӈ. 4. Асыны̄ӈ äйбäгін хоту āтыӈ да тусугар бäтäрäн кäбісіäхтäрін мігін бäлäм тістäр хабырыналларыттан, мігін бы̄сāтыӈ. 5. Мін дӯсабын тäбістäрäн кӧрбӯттäр ілілäріттäн, мігін тупиут äйбāх сапāргы̄р сӯтäр іккіттäн, мігін бы̄сāтыӈ. 6. Бары äӈäр ӧттӯбуттäн, тумуннарыах ӯоттан мін сітä умайан хäлбатāх, тӧлӧнӯм ортотуттан, Äн мігін бы̄сāтыӈ. 7. Äд діріӈіттäн, быртах тылтан, сымыйанан äтäртäн, ы̄рахтāгы іннігäр кӧнӧтӧ сӯох тыл балы̄рыттан мігін бы̄сāтыӈ. 8. Дӯсам міäнä ӧлӧргӧ учугас бāра. 9. Ты̄ннāх да буоларым міäнä тӯгäтä суох āд тасыгар бāра. 10. Бары äӈäрдäртäн мігін тулалāбыттара, кӧмӧлӧсōччӯ да суога; харахтарбынан кісіläртäн кӧмӯскäччіні була-сатāбытым да кіні суох äтä. 11. Ай̄ы Тойон, Äн асыны̄гын, Äн да ӱйäттäн ыла оӈортолōн ісäр суолларгын агыныым. 12. Äн Айіäхä äрäнäччіläрі бысы̄ргын ӧстōхтӧр да іліläріттäн кініläрі бысы̄ргын агыныым. 13, Оччого

мін сір ӱрдӱттӓн ӓртасыбын ытыардым ӧлӧртӧн да бысаныам тусугар бу курдук ӱҥтӱм: 14 Бӓрдімсійӓн ӱлӱбӱт кісілӓртӓн кӧмӧ суох ӓрдӓгінӓ санӓргыр-сӱтӓр кӱннӓрбӓр Таҥара мігін хӓлларбатын, діӓн. 15. Молітмам міӓнӓ ісіллібітін ісін Ӓн ӓккын супту хайагыр буолуогум хайагал да тыллар ісігӓр туойуом. 16. Ӓн ӧсӧртӧн мігін бысатын, кусаганнāх да кӓмтӓн мігін ӧрӱсӱйдӱҥ. 17. Бу ісін мін Ӓйігін āтырдыам, хайагыам, Айы да Тойон āтын алгыр буолуогум. 18. Ого ӓрдӓхпінӓ айаннāн да сыīҥа ілікпінӓ мін кістӓнімнӓ молітмабар мӱдрасы кӧрдӱрӱм. 19. Таҥара діӓтін іннігӓр тураммын кіні туса діӓн ӱҥпӱтӱм, усук буолуогар діӓрі кініні кӧрдӱӧм; бусан ӓрӓр бінӓгрӓд отон сімӓгіттӓн ӱӧрӓрім курдук, 20. Сӱрӓгім міӓнӓ кіні тусуттан ӱӧрӓр; атагым міӓнӓ кӧнӧ суолунан баран-ісиітӓ, ӓдӓрбіттӓн ыла кіні суолун кӓтӓбітім. 21. Оргӱй-оргӱй кулгāхпын тӧҥкӧтӧммӱн мін кініні ыларым, кіні ісігӓр бӓйӓбӓр ӓлбӓх ӱӧрӓхтӓрі буларым: 22. Кініӓхӓ сусаллāх бāрым. 23. Мӱдрасы міӓхӓ біӓрāччігӓ āтырдар діӓні тӧлӧсӧн біӓріӓм. 24. Мін кініні батысыах буолан санāланным, ӱчӱгӓй тусугар ӓрдійдім, кініттӓн сāтыам да сӱога. 25. Кіні тусугар дӱсам міӓнӓ сырыламмыта, сӱолларбар да ӓкчілāх бāрым: 26. Ӱсӓ діӓккі ілілӓрбін ӧрӧ кӧтӧхпӱтӱм, тугу да білбӓппін біліммітім. 27. Дӱсабын мін кініӓхӓ салайдым ӓп маҥнайгыттан да сӱрӓхпін кініӓхӓ туттардым. 28. Ырāс да бāрыгар сіттім кініні: бу ісін кіні мігін хӓлларыа суога. 29. Кініні булāры ісім мін хамнāта: бу ісін мін ӱчӱгӓй булӱну булунум. 30. Айы Таҥара тылы міӓхӓ майпа біӓрдӓ мін да кініӓн хайагыа-

тым Кініні. 31. Ӯбӓммӓтāхтӓр, учугасаӊ міӓхӓ, ӯбӓх да ціӓтігӓр олохсуйуӊ, 32. Ӓсігі маныаха кысаӊатыт ӓбāт, дӯсаларгыт да ӓсіӓннӓрӓ кӯстāхтік кӓӊсіййӓллӓр. 33 Аййахпын атаммын, ӓтӓбін: ӯрӯӊ кӧмӯсӓ суох кініні бӓййӓгітігӓр булунуӊ; 34. Кӓтӓххітін кіні баттыгын аныгар тӧӊхӧтӯӊ дӯсагыт ӓсіӓнӓ ӯӧрӓгі ылын, кініні учугастан булуохха сӧп. 35. бӓййӓгіт харахтаргытынан кӧрӧгӯт: мін агыйахтык ӓрӓйдӓнӓ тӯсӓп, улахапнык сыйнанары бӓййӓбӓр буллум. 36. Ӓйбāх да āхсāннāх ӯрӯӊ кӧмӯсӯнӓн ӯӧрӓнӓрі булунуӊ ӓсігі да ӯгӯс кысыл кӧмӯсӯ булунуоххут. 37. Дӯсагыт ӓсіӓнӓ Кіні асыныйтыттан ӯӧрдӯп Кініні хайагырыгытыттан сāтымаӊ. 38. Бӓйӓгіт оӊороргутун табыгастāх ӯтӯӧ кӓмӊӓ оӊорор буолуӊ, очтого Таӊара да бӓййӓтін кӓмігӓр майнагытын ӓсіӓхӓ біӓріӓгӓ.